

BEHEERSPLAN ONROEREND ERFGOED

Kasteel d'Overschie met park en natuurgebied

de Doode Bemde

Naam van het onroerend erfgoed:

Kasteel d'Overschie met omgeving

Ligging (gemeente, deelgemeente, adres):

Lindenhoflaan 1-5, 3040 Huldenberg - Neerijse

Beheersplan opgemaakt door (naam en adres):

HEKATE erfgoedonderzoek

Bostsestraat 1

3300 Tienen

in samenwerking met Roger Deneef voor het kasteelpark

Opdrachtgever (naam en adres):

-NV-Barones, Kruisheide 22A, 3140 Keerbergen

-Vrienden van Heverleebos en Meerdaelwoud vzw, Waverse Baan 66, 3001 Heverlee

-Gemeente Huldenberg, Gemeenteplein 1, 3040 Huldenberg

INHOUD

1.	IDENTIFICATIE	4
1.1.	Administratieve gegevens.....	4
1.2.	Perimeter van het beheersplan	5
1.3.	Leidraad bij het beheersplan	5
2.	HISTORISCHE NOTA	7
2.1.	Het kasteel d'Overschie met kasteelpark.....	7
2.2.	De omgeving ten westen van het kasteeldomein.....	23
2.3.	Het natuurgebied "de Doode Bemde"	25
3.	INVENTARIS van de ERFGOEDELEMENTEN	31
3.1.	Omgeving.....	31
3.2.	Het kasteel d'Overschie met kasteelpark.....	31
3.2.1.	Het kasteel.....	31
3.2.2.	Het kasteelpark.....	39
3.2.3.	Het koetshuis en de oranjerie	44
3.2.4.	De watermolen	46
3.3.	De omgeving ten westen van het kasteeldomein.....	47
3.3.1.	Het landschap.....	47
3.3.2.	Het Lindehof.....	50
3.3.3.	De Sint- Rochuskapel	52
3.4.	Het natuurgebied "de Doode Bemde"	53
3.4.1.	Abiotische beschrijving	53
3.4.2.	Biotische beschrijving.....	54
3.4.3.	Bebouwing	57
4.	ERFGOEDWAARDEN.....	58
4.1.	De historische waarde van het kasteel d'Overschie.....	58
4.2.	De historische en socio-culturele waarde van het dorpsgezicht.....	59
5.	BEHEERSVISIE EN DOELSTELLINGEN	60
5.1.	Basisprincipes	60
5.2.	Beheersdoelstellingen opgenomen in de beschermingsbesluiten.....	60
5.3.	Het kasteel.....	63
5.4.	Het kasteelpark.....	64
5.5.	De omgeving ten westen van het kasteeldomein.....	66

5.6. Het natuurgebied "de Doode Bemde"	70
5.7. ZEN-erfgoed.....	74
6. MAATREGELEN.....	75
6.1. Voorafgaand onderzoek.....	75
6.2. Gebouwd erfgoed.....	75
6.2. Het kasteelpark.....	77
6.4. Het landschappelijk erfgoed	78
6.5. Maatregelen aan bomen en struiken waar toelating voor nodig is	79
7. OPVOLGING EN EVALUATIE.....	80
8. EXTRA TOEVOEGINGEN.....	81

1. IDENTIFICATIE

1.1. Administratieve gegevens

Naam van het onroerend erfgoed

Kasteel d'Overschie met omgeving

Beschermingsbesluit(en)

-Het voormalige pachthof d'Overschie (Lindehof) en de watermolen zijn beschermd als monument bij koninklijk besluit van 27 november 1978.

-Het kasteelpark van d'Overschie en een deel van het natuurgebied de 'Doode Bemde' is beschermd als dorpsgezicht bij het koninklijk besluit van 27 november 1978.

-Het kasteel d'Overschie en het koetshuis annex oranjerie zijn beschermd als monument bij koninklijk besluit van 18 december 1979.

Juridische toestand

-Gewestplan:

- Noordelijk deel van het kasteelpark, de watermolen en het omringende gebied: natuurgebied met wetenschappelijke waarde of natuureservaten;
- Kasteel d'Overschie, koetshuis en onmiddellijke omgeving: gebied voor gemeenschapsvoorzieningen en openbare nutsvoorzieningen
- Pachthof Lindehof en omgeving: agrarisch gebied

-Vastgestelde bouwkundige erfgoedrelicten:

- Kasteel d'Overschie, koetshuis annex oranjerie en watermolen: ID 43300
- Hoeve Lindehof: ID 43309

-VEN-gebied:

- De Dijlevallei

-Habitatrichtlijngebied:

- Valleien van de Dijle, Laan en IJse met aangrenzende bos- en moerasgebieden, BE2400011

-Vogelrichtlijngebied:

- De Dijlevallei', BE2422315

-Niet vastgesteld landschapsatlasrelict:

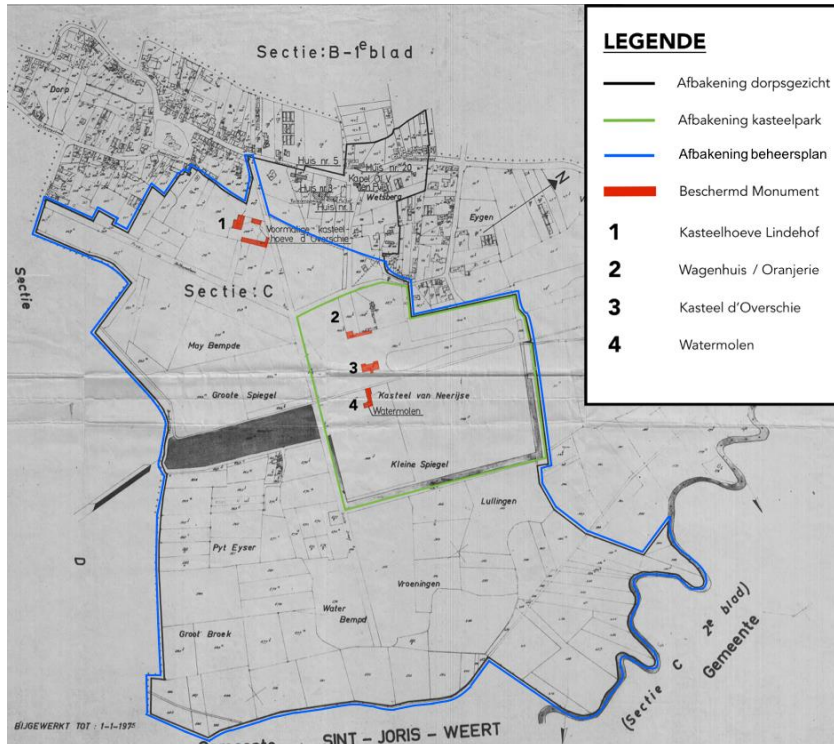
- 'Valleien van de Dijle en Laan ten zuiden van Leuven': ID 300138

Kadastrale ligging

Huldenberg - Neerijse, 3de afd. , sectie C, perceelnummers: zie beschermingsbesluit en afbakeningsplan (bijlage 3)

1.2. Perimeter van het beheersplan

Het voorliggende beheersplan omvat het kasteel d'Overschie, beschermd als monument, en de ruime omgeving, beschermd als dorpsgezicht, zoals aangeduid op onderstaande kaart. De bebouwing aan de Dorpstraat en Kapelbergstraat is niet opgenomen in het beheersplan.

Bron: Afbakeningsplan deel uitmakend van het beschermingsbesluit (K.B. 27 november 1978) met eigen aanduiding van de perimeter van het beheersplan (blauw).

1.3. Leidraad bij het beheersplan

Het koetshuis en de aanspalende oranjerie, de watermolen en het Lindehof vallen binnen de perimeter van het beheersplan. Omdat de eigenaars van deze panden niet deelnemen aan het beheersplan wordt enkel het exterieur van de vermelde gebouwen beschreven en worden er geen toekomstvisie, beheersdoelstellingen of werkzaamheden geformuleerd.

Het uitgestrekte dorpsgezicht rond het kasteel is een mooi voorbeeld van een gevarieerd cultuurhistorisch landschap getypeerd door enerzijds het landschappelijke aangelegde kasteelpark toegankelijk via een drevenpatroon die de ruime omgeving structureert en anderzijds het valleigebied "de Doode Bemde" dat reeds in de middeleeuwen doormiddel van een grachten- en bekenstelsel als gras- en hooilanden in cultuur kon worden genomen.

Omwillen van de leesbaarheid van het beheersplan wordt het gebied in drie grote delen opgesplitst. Het eerste deel betreft het kasteel met omringend kasteelpark, het tweede deel het gebied ten westen van het kasteeldomein en de Prins de Bethunelaan waarin onder meer de dreven, de Sint-Rochuskapel en het Lindehof gesitueerd zijn en het derde deel het huidige natuurgebied "de Doode Bemde".

2. HISTORISCHE NOTA

2.1. Het kasteel d'Overschie met kasteelpark

Van watermotte tot "buitengoed"

De oorsprong van het kasteeldomein d'Overschie, gelegen aan de monding van de Ijse in de Dijle, gaat minstens terug tot de 12de eeuw. Het werd toen vermeld als leen van de toenmalige voogd van de abdij van Corbie en was vermoedelijk een vestiging die opgetrokken was op een verhoogde terp, temidden van de moerassige beemden. Er zou op deze watermotte eerst een houten woontoren gebouwd zijn die later vervangen werd door een stenen constructie, omgeven door palissaden. De oudste gekende benaming is 'Ter Borgh' en in 1630 is er sprake van het 'Goet ter Ijssche' dat wordt beschreven als een huis met hof en toebehoorten¹. In 1644 koopt Jonker Albert Bouwens van der Boyen de heerlijkheid Neerijse van de Spaanse koning Filips IV voor een bedrag van 10.200 gulden. Een halve eeuw later, in 1691, verheft koning Karel II Jan-Renier Bouwens van der Boyen tot baron en wordt Neerijse een baronie².

Het geslacht d'Overschie

Als Marie-Barbe Bouwens van der Boyen in 1722 huwt met Charles-Joseph d'Overschie (1681-1744) belandt de heerlijkheid in handen van de familie d'Overschie. Enkele jaren later worden het echtpaar ook eigenaar van het kasteeldomein als ze het 'buitengoed' in 1735 kunnen aankopen van Norbert van Assche, oud-burgemeester van Brussel. Het geheel besloeg toen 26 à 27 bunders en werd door notaris Hody beschreven als een kasteel met een winnhof, een brouwerij, een voorplein, grachten en een vijver, een boomgaard, weilanden en akkers.³ De brouwerij⁴ en het winnhof zouden ca. 1770 verdwijnen voor de aanleg van het classicistische kasteelpark. In 1737 bouwde Charles-Joseph ten oosten van het kasteel een watermolen opgetrokken in traditionele bak- en zandsteenstijl⁵.

Amper twee jaar later schonk Charles-Joseph het 'buitengoed', inclusief de nieuwe watermolen, aan zijn oudste zoon Jean-Albert d'Overschie (1724-1774). Uit de inventaris van de roerende goederen van het kasteel opgemaakt in 1744 bij de dood van Charles-Joseph, kan aangenomen worden dat het kasteel op dat moment niet bewoond was en waarschijnlijk enkel als jachtpaviljoen diende⁶.

¹ SAVELKOUL, 'Het kasteel van Neerijse', 14-15.

² FRANCOIS, *De regio Ottenburg tijdens de Negenjarige oorlog (deel 1)*, 7 en VAN BINNEBEEK en HALLET, *De getuigen van het verleden van Neerijse*, 68.

³ SAVELKOUL, 'Het kasteel van Neerijse', 15: Algemeen Rijksarchief Brussel, *Overschie de Neeryssche*, nr. 410, akte 4.

⁴ De bouwgeschiedenis van het kasteel van Neerijse' in 'Huldenbergs heemblad', jrg. 4, nr. 2, 1985, 53: de brouwerij bevond zich achter het kasteel langs de Ijse.

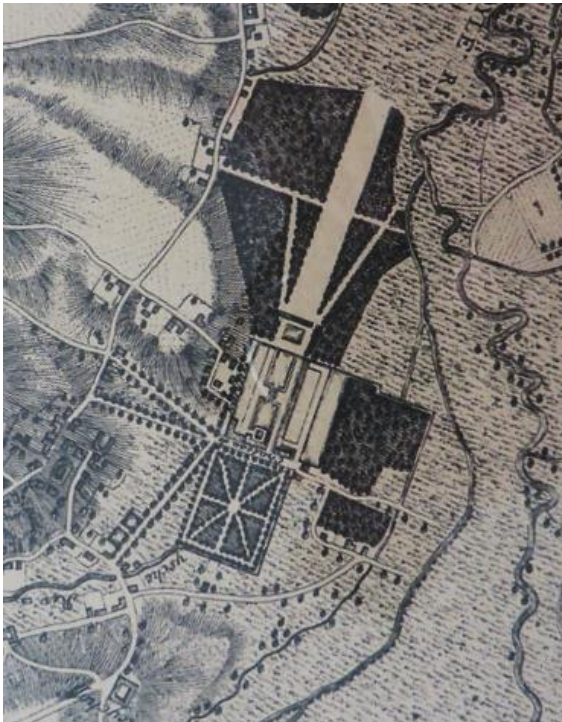
⁵ VAN BINNEBEEK en HALLET, *De getuigen van het verleden van Neerijse*, 83. De hoektoren is een latere toevoeging van omstreeks 1964: zie bijlage 4: Brussel, Archief van het Kadaster, Neerijse, mutatieschets 1964/18

⁶ 'De bouwgeschiedenis van het kasteel van Neerijse' in 'Huldenbergs heemblad', jrg. 4, nr. 2, 1985, 55.

Een adellijke residentie in de 18de-eeuw

Jean-Albert (1724-1774) zou als eerste van de familie d'Overschie permanent in het kasteel te verblijven. Als kamerheer van de landvoogd Karel van Lorreinen besteedt hij veel aandacht aan de uitbreiding van het domein en de renovatie van de gebouwen. Zo koopt hij eerst en vooral in 1756 het pachthof van Ophem en Corbeye (het huidige Lindehof) dat tot dan toe in bezit was van baron Charles-Philippe de Baudequin de Peuthy, heer van Huldenberg. De hoeve met een huidig gebouwenbestand uit de 17de- en de 18de eeuw - doch op een oudere middeleeuwse site - bezit een merkwaardige eind 17de-eeuwse stalvleugel die grotendeels overkluisd is door Boheemse kappen die rusten op 10 Dorische zuilen van blauwe hardsteen.⁷

Een tweede project was de bouw van de fraaie hofkapel Onze-Lieve-Vrouw ten Pui in 1758 die de hofkapel van 1611 moest vervangen. Het aan de Kapelweg gesitueerde classicistisch gebouw met barokke reminiscenties deed dienst als familiekapel en Jean-Albert zou er bij zijn overlijden opgebaard worden.

Afb. 1. Heruitgave (1974) van de topografische kaart van Meerdael, Mollendael en Heverleebos opgemaakt in 1769 door landmeter J.B. Joris in opdracht van de hertog van Arenberg. Bron: Vrienden van Meerdaalwoud en Heverleebos.

Maar het meest ingrijpende en prestigieuze project door Jean-Albert gerealiseerd, betreft de aanleg van het classicistische kasteelpark rond 1764 uitgevoerd onder leiding van landmeter- hovenier Dominicus Mussche uit Kester en die een diepgaande wijziging van het omliggende landschap zou teweeg brengen.⁸ Alvorens een park 'à la Versailles' kon worden aangelegd, moest immers een oplossing gezocht worden om het overtollige water in het drassige gebied van de Ijse, de Dijle en de ertussen gelegen Leigracht af te voeren. Hiervoor werd de Leigracht uitgediept en doormiddel van een sifon onder de Ijse geleid om ze nabij Korbeek-Dijle opnieuw in de Dijle te laten uitmonden. Deze ingreep – die tot 2000 in gebruik zou blijven - werd financieel gesteund door de eigenaars van de omliggende beemden die hiervoor 40 gulden per bunder betaalden.⁹ De topografische kaarten van 1769 opgemaakt door landmeter Joris en van 1771-1775 opgemaakt door graaf de Ferraris (afb. 1 en 2) geven een goed beeld van het kasteeldomein en de omringende beemden na de realisatie van het park.

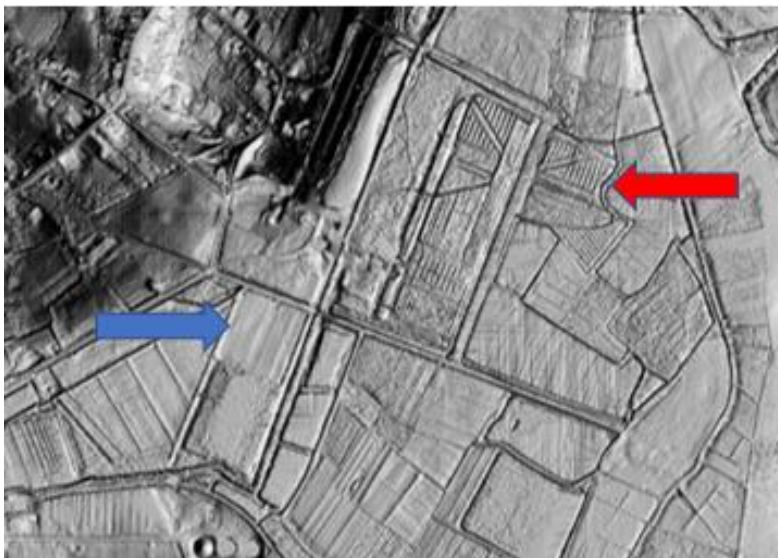
⁷ Idem, 86.

⁸ VAN BINNEBEEK en HALLET, *De getuigen van het verleden van Neerijse*, 101.

⁹ De bouwgeschiedenis van het kasteel van Neerijse' in 'Huldenbergs heemblad', jrg. 4, nr. 2, 1985, 56-57 en Leuven, Archief Onroerend Erfgoed.

Afb. 2. Ferrariskaart (1771-1777): 1. Kasteel, 2. L-vormig neerhof waar later het koetshuis en de oranjerie werden gebouwd, 3. Watermolen, 4. Lindehof, 5. Moestuin, 6. Vijver parallel met de Ijse, 7. Grasperk, 8. Bos met stervormig drevvenpatroon, 9. Ganzenvoet met grote spiegel, 10. Leigracht met sifon onder de Ijse.

Afb. 3. De spiegelvijver en, nauwelijks maar toch zichtbaar, de ganzenvoet op het Digitaal Hoogtemodel II (2015), AGIV, z-factor 10. De blauwe pijl wijst naar het perceel met de sporen van een ganzenvoet, de rode naar de ganzenvoet die op geen enkele kaart voorkomt.

Op de kaart van Ferraris wordt het kasteel van Neerijse nog afgebeeld als een typische walgrachtsite (zie kadertekst). Deze eerder verouderde configuratie van waterkasteel versus neerhof stond in schril contrast met de classicistische parkaanleg die in deze dan ook te beschouwen is als een eerste stap naar de omvorming tot een residentiele verblijfplaats.

Walgrachtsites¹⁰ zijn typologisch afgeleid van de castrale (of feodale) motte maar werden vanuit een totaal andere – niet militaire - visie opgericht. De bewoonbare oppervlakte binnen de wal is derwijze beperkt dat zij enkel ruimte laat voor één woning, die dan ook niet meer te beschouwen is als een militaire versterking, maar als een 'versterkte' woningen met uitsluitend een residentieel karakter. In dit kader spreekt dan ook eerder van een landhuis of lusthof, voornamelijk opgericht tussen de late Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd. De sites worden nog steeds gekenmerkt door een gesloten economie (autarkisch bestaan), en zijn bijgevolg vergezeld van een neerhof omringd door moestuinen, boomgaarden, kwekerijen, weilanden en akkers. De voorgevel van het lusthof was steeds op het neerhof georiënteerd; terwijl het neerhof meestal bestond uit U-vormig geschikte gebouwen rond een erf met de open zijde naar het opperhof. De hoofdtoegang verliep steeds via het neerhof.

Nochtans zweemt ook de aanleg van het park naar anachronisme. Een paar kilometer stroomafwaarts zal enkele jaren later door de hertog van Arenberg in de 'warande' van zijn domein in Heverlee, weliswaar op bescheiden schaal, een van de vroegste landschapsparken van het Europese vasteland worden aangelegd. Het aanlegmodel van Neerijse behoort tot de laatste stuip trekkingen van de classicistische tuinaanleg. Van ontwerptekeningen of plannen is ons niets bekend.

Zoals in de kasteeldomeinen van Huldenberg en Loonbeek vormt de rechtgetrokken en van een watermolen voorziene IJse de ruggengraat van de nieuwe aanleg. Zowel de kaart van Joris als die van Ferraris beelden eensgezind het door een gracht omgeven kasteel af, dat naar het noordoosten toe uitkijkt over de langgerekte, lintvormige vijver (die waarschijnlijk ook als molenreservoir dienstdeed), een uitzicht dat over honderden meters verlengd wordt in een door bomen omgeven corridor, die op later kaarten soms 'la vue' of 'zicht' wordt genoemd en uitloopt op Langerode waar, vermoedelijk rond 1800, de gelijknamige vijver zal worden uitgeveend.

De versmalling in de kasteelvijver komt op beide kaarten voor en doet denken aan de aanzetten van een stuwconstructie, waardoor het gedeelte van de vijver dichtst bij het kasteel en de molen kon worden opgestuwd in functie van de waterbehoefte van de molen. Het eigenaardig vierkantje aan het begin van het 'zicht', op de Ferrariskaart afgebeeld met iets wat op drie lintvormige eilandjes lijkt, doet denken aan een put, waarin vlas werd geroot. Vlasteelt en lijnwaadproductie waren op het

¹⁰ DE MEULEMEESTER, 'Aarden monumenten in Monumenten en Landschappen', jrg. 4, nr. 3, 24-31 en DE MAEGD en VAN DEN BROECK, 'historische tuinen en parken van Vlaanderen'. 'Inventaris Limburg', cahier M&L 15, Brussel, 2007, 29-30.

einde van de 18de en in de 19de eeuw in de regio niet onbelangrijk.¹¹ De uitstralende dreven worden eveneens identiek afgebeeld.

De verschillen tussen de kaart van Joris en die van Ferraris bevinden zich buiten dit kerngebied en kunnen wellicht verklaard worden. De 'grote spiegel' moest nog worden aangelegd toen Joris zijn opmetingen uitvoerde. De van het kasteelblok uitstralende 'ganzenvoet' op de Ferrariskaart wordt door Joris afgebeeld als een zespuntige ster. Mogelijke verklaring: Joris heeft de oorspronkelijke aanlegintentie in kaart gebracht – nl. een 'sterrenbos' als zuidwestelijk eindpunt van de aanleg. Stervormen en ganzenvoeten waren veelgebruikte patronen, niet alleen in de Franse baroktuinen, maar tijdens de hele 18de eeuw ook in de bosbouw, bij de herstructurering van bosgebieden. Het panopticum-effect kwam tegemoet aan het klassieke verlangen naar orde en overzicht en was ook erg doeltreffend binnen het (drijf)jachtritueel: van op één centrale plaats kon men het opgejaagde wild neerleggen zonder één voet te verzetten. In Duitsland spreekt men dan ook vaak van een 'Jagdster'. Wellicht werd het plan tijdens de uitvoering gewijzigd en werd gekozen voor de meer luxueuze 'Franse tuin' die op de Ferrariskaart te zien is. Het sterrenbos is gereduceerd tot een 'ganzenvoet', mogelijk geen echt bos maar een 'bosquet regulier' met door kleine bomen, hagen of palissades afgezoomde laantjes. De naar het kasteel toekeerde helft van de ster wordt een siertuin bestaande uit twee kruisvormig ingedeelde, door lage haagjes (wellicht buxus) omzoomde parterres met snoeiboompjes (vaak taxus) met elk een rondpunt met een vaas of jardinière, misschien wel een beeld. De vlekjes in de parterres zouden 'broderies' kunnen voorstellen, maar de Ferrariskaart laat zich zelden met dergelijke details in. De centrale as mondt nu uit op een grote, spiegelboogvormige vijver, vast ingrediënt in elke klassieke 'Franse' tuin. De Ferrariskaart, die van gebied tot gebied en kaartblad tot kaartblad verschillen in accuratesse vertoont, geeft dit gedeelte van het kasteeldomein van Neerijse vrij exact weer: op het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen tekent zich niet alleen de spiegelvijver af, waarvan de omtrekken ook te velde nog voor het blote oog zichtbaar zijn maar – dankzij de laseraltimetrie ook zwakjes maar onmiskenbaar – de ganzenvoet, die voor het blote oog niet meer zichtbaar is (afb. 3).

De strook die zich uitstrekt op de rechteroever van de IJse in het verlengde van de molen wordt op beide kaarten afgebeeld als open weiland, dat naar de Dijle toe begrensd wordt door bos. Dit bosperceel wordt bij Ferraris ontsloten door twee diagonaalwegen, die elkaar op een rondpuntje (met vaas of beeld?) kruisen. Een pad dwars door de diagonaalwegen leidt over de gracht naar het bos van "Lullingen".

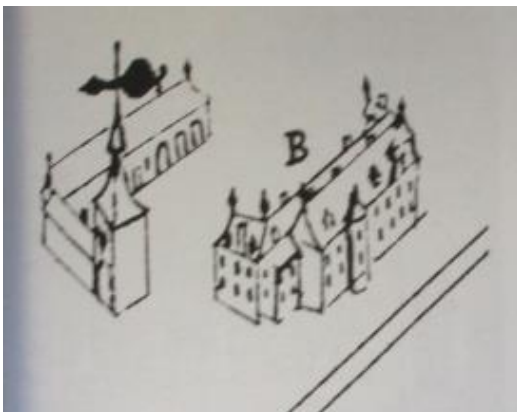
Van het nutsgedeelte, dat zich uitstrekt ten westen van de kasteelvijver, in het verlengde van de dienstgebouwen worden door Joris geen details gegeven. Op de Ferrariskaart zien we in elkaars verlengde twee langwerpige compartimenten: het zuidelijke met een stervormig padenpatroon (boomgaard?), het noordelijke onderverdeeld in tien bedden (moestuin?).

¹¹ DENEFF en WOUTERS, *De ondergang en wederopstanding van het Torfbroek te Berg-Kamphenhout, Monumenten & Landschappen*, jrg. 17, nr. 5, 32-54.

Het is haast ondenkbaar dat Jean-Albert geen plannen zou gehad hebben om naast het park ook het kasteel en de bijgebouwen te moderniseren en aan te passen aan de veranderde 18de-eeuwse maatschappelijke ontwikkelingen. Immers door de groeiende sociale kloof tussen kasteelheer en boer werd het neerhof met zijn storende functies, lawaai en geurhinder vaak verwijderd en/of verplaatst. De ruimte die daardoor vrij kwam kon ingenomen worden voor de tuin- en parkaanleg die samen met het kasteel en de bijgebouwen een ondeelbare éénheid vormden. Ook de kastelen en landhuizen zelf werden verbouwd en aangepast aan de meer verfijndere levensstijl waarin wooncomfort en luxe de hoofdtoon voerde.

De eerste stappen hiertoe werden inderdaad nog door Jean-Albert gezet, maar door zijn overlijden in 1774 heeft hij niet meer kunnen genieten van het eindresultaat.

Door de aankoop van het nabij gelegen pachthof van Ophem en Corbeye in 1756 kon hij het neerhof tegenover het kasteel slopen (ca. 1770) en vervangen door een indrukwekkende classicistische vleugel met koetshuis en oranjerie. De bouw van dit langgerekte volume - waarbij vermoedelijk een deel van de oude vleugel met rococodeur werd gerecupereerd – startte in 1774 en werden volgens de rekeningen na zijn dood voltooid in 1775¹². De datum 'A° 1778' op de windvaan verwijst vermoedelijk naar de bouwdatum van het kasteel. De enige schematische voorstelling van het neerhof dateert van ca. 1770 (afb. 4) en toont een L-vormig volume met poortgebouw wat overeenkomt met de footprint op de kaart van Ferraris (afb. 2).

Afb. 4. Het kasteel en het L-vormig neerhof met poortgebouw omstreeks 1770 op een kaart die de loop van de Leigracht weergeeft. Bron: J. SAVENKOUL, *Het kasteel van Neerijse in Midden Brabant*, jrg. 10, Veltem- Beisem, 1995, p. 15.

Omdat de verbouwingswerken aan het waterkasteel pas na de dood van Jean-Albert werden aangevat, kan aan de hand van de boedelbeschrijving een goed idee gevormd worden van het uitzicht en de inrichting van het kasteel vóór de renovatiewerken. Het betrof een gebouw van twee verdiepingen, waarbij de tweede verdieping wordt aangeduid als een mansardeverdieping, met een toren boven de ingang. Bij het binnenkomen bevond zich rechts een studeerkamer en een eetzaal, links een grote zaal. Naast de keuken en de dienstruimten waren er nog een zevental andere vertrekken waarvan de functie niet duidelijk is. Op de eerste verdieping werden een aantal in grootte variërende slaapvertrekken met aanpalende kleedkamers genoteerd, alsmede een kamer van de dienstmeisjes, een kinderkamer en een kapel. Op de dakverdieping bevonden zich nog enkele kamers van het dienstpersoneel, van de kok en van de koetsier, alsook een droogplaats voor de

¹² 'De bouwgeschiedenis van het kasteel van Neerijse' in 'Huldenbergs heemblad', jrg. 4, nr. 2, 1985, 60.

was.¹³ Deze beschrijving – waarvan de terminologie doet vermoedelijk dat de auteur een aantal transcriptie- en/of vertaalfouten heeft gemaakt - komt niet echt overeen met de oudst bewaarde afbeelding van het kasteel op de kaart van de Hertog van Arenberg (afb. 4).

Amper drie jaar na zijn overlijden startte zijn broer Maximilien-Emmanuel (1729-1780), voogd van zijn zoon Maximilien-Emmanuel (1770-1819), met de ingrijpende renovatiewerken aan het kasteel die leidde tot het huidige classicistische voorkomen¹⁴. Dit steunt het vermoeden dat Jean-Albert nog verantwoordelijk is geweest voor de opmaak van de verbouwingsplannen. Het centrale bouwblok werd met een verdieping verhoogd en in 1777 voorzien van een nieuwe achtergevel met een uitgebouwde kapel en een jaar later van een nieuwe voorgevel. De kruisvensters van de 17de-eeuwse noordelijke zijvleugel in traditionele bak- en zandsteenstijl – zoals de restanten van speklagen en de

Afb. 5. Na verwijdering van de historische pleisterslaag in de jaren 1980 kwamen interessante bouwsporen aan de zuidelijke zijvleugel aan het licht. Bron: www.kasteelvanneerijse.be/album.

ankers met kram en krul indiceren - waren op het moment van de verbouwing in 1777-1778 reeds aangepast tot rechthoekige vensters in een kalkzandstenen plattebandomlijsting en werden op het gelijkvloers bijkomend verlaagd. De zuidelijke zijvleugel werd met incorporatie van de bestaande zijvleugel uitgebreid tot haar huidige afmetingen waardoor het gebouw nagenoeg een symmetrisch opbouw verkreeg. De twee eerste traveeën – eveneens opgetrokken in traditionele bak- en

¹³ Idem, 60.

¹⁴ Idem, 62: de bouwrekeningen worden bewaard in het rijksarchief van Brussel en geven een goed beeld van de uitgevoerde werken.

zandsteenstijl met bewaarde muurankers met kram en krul, speklagen, voormalige kruisvensters voorzien van tweeledige lateien en dubbele ontlastingsboogjes – werden zowel aan de zij- als achterkant uitgebreid. De zijdelings toegevoegde travee bezat aan de voorzijde een rechthoekige deur gevat in een kalkzandstenen omlijsting met negblokken die in 1942 werd omgevormd tot een venster (afb. 5). De uitbreiding aan de achterzijde bezit een kelder met vier boheemse kappen op hardstenen zuilen die onder meer toegankelijk is via een buitentrap. In de lijn van de tijdsgeest en beantwoordend aan de Franse classicistische architectuur werd het geheel voorzien van een gecombineerd leien schild- en mansardedak alsook volledig bepleisterd.

Hoewel deze constellatie niet exact symmetrisch is – wat eerder a-typisch is voor de classicistische architectuur -, én een aantal auteurs de meest zuidelijke travee als een 19de-eeuwse uitbreiding aanwijzen, duiden voldoende bouwsporen erop dat de zuidelijke zijvleugel in haar huidig voorkomen in 1777-1778 geconcipeerd werd. Zo bevindt de 18de-eeuwse kelder met Boheemse kappen zich in de twee uiterste traveeën (afb. 28) en leidde de natuurstenen keldertrap oorspronkelijk naar een kamer in de toegevoegde travee¹⁵. Daarenboven werden op de eerste verdieping in dezelfde travee tijdens de laatste restauratiewerken in 2006 restanten van muurschilderingen terug gevonden die eveneens eind 18de- begin 19de eeuw te dateren zijn¹⁶.

Afb. 6. Het kasteel omstreeks 1940. De deuromlijsting met hoek- en negblokomlijsting is nog aanwezig. Bron: KIK.

¹⁵ De keldertrap werd gesupprimeerd tijdens de verbouwing van 2006.

¹⁶ De muurschilderingen werden voorgelegd aan mevr. Marjan Buyle, voor haar pensioen werkzaam als erfgoedonderzoeker - specialisatie muurschilderingen - bij het agentschap Onroerend erfgoed.

Het kasteeldomein in de eerste helft van de 19de eeuw

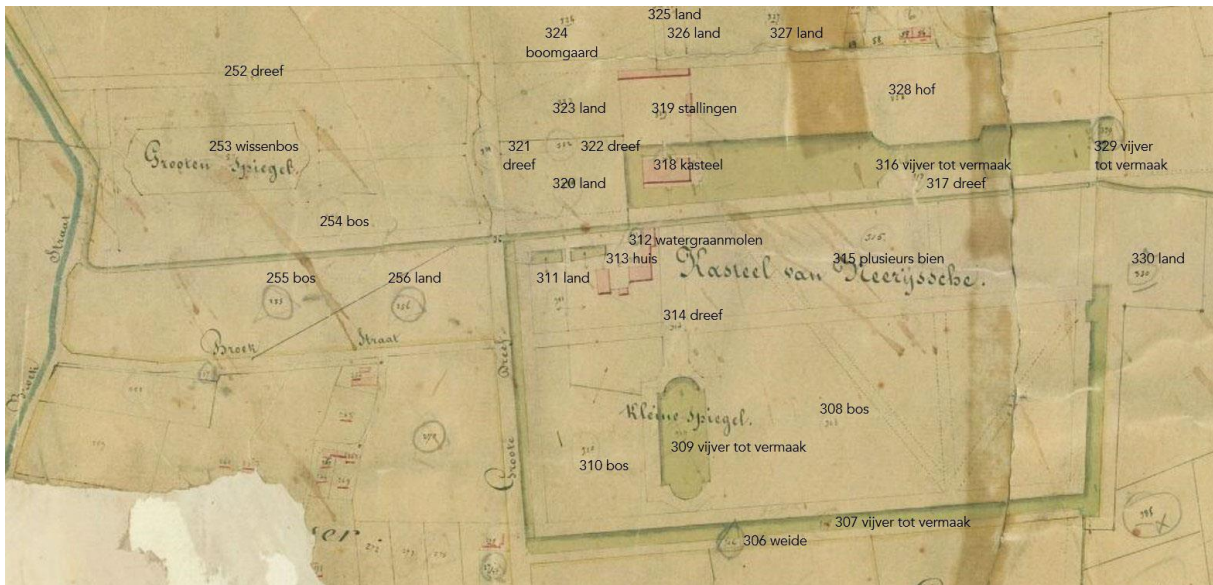
Afb. 7. Pré-kadastrale kaart, ca. 1810: minutieus opgetekende en met aquarel ingekleurde kaart met weergave van het waterkasteel d'Overschie, aanhorigheden, parkaanleg en omliggende weilanden, akkers en bosjes. Bron: Roger Deneef.

Na confiscatie van alle adellijke goederen tijdens de Franse Revolutie slaagde Maximilien-Emmanuel d'Overschie (1770-1819) erin lid te worden van de Raad van het Dijledepartement en alzo opnieuw in bezit te komen van zijn eigendommen te Neerijse¹⁷. Hij was een tijdje burgemeester van Neerijse, maar verbleef hoofdzakelijk in Brussel.

Op een rond 1810 - onder het keizerrijk opgestelde - pre-kadastrale kaart (afb. 7) vallen op het domein d'Overschie geen sterren, ganzenvoeten of vlasputten meer te bespeuren, maar dat bewijst niet dat ze afwezig waren. Het gaat hier immers om het eerste moderne kadastrale document, opgesteld met fiscale en niet zozeer met figuratieve bedoelingen. In het bosperceel, langs drie zijden omgeven door een brede gracht, is er echter een tweede, kleinere spiegelvijver verschenen, die op latere kaarten als 'petit miroir' zal worden aangeduid en door een rechte laan via een brug over de IJse verbonden is met het kasteel.

¹⁷ MARTENS E., 'Hoogtij en nadagen van het oude regime te Neerijse, s.l., s.d., 13.

De in 1831 opgestelde 'primitieve kadasterkaart' bevestigt grosso modo het beeld van de 'Franse' kaart, maar de Lindenhoflaan werd verlegd naar het Lindenhof toe, zodat ze aansluit op de 'Grooten Dreef' (bijlage 4, fig. 4). Het oude tracé tekent zich nog vaag af op het digitaal hoogtemodel (afb.3).

Afb. 8. Het grondgebruik in het kasteeldomein van Neerijse door ons aangeduid op de 'primitieve' kadasterkaart opgemaakt in 1831. Bron: www.cartesius.be en Brussel, Archief van het kadaster, legger 208, aanwijzende tabel.

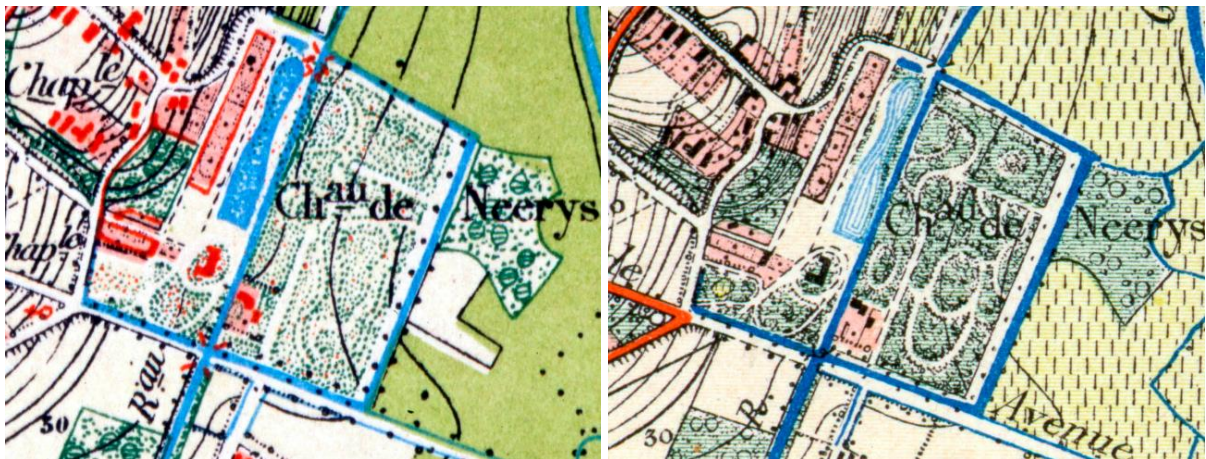
In het bos ten noorden van de 'kleine spiegel' is een naar de IJse toe uitstralende ganzenvoet verschenen die, samen met de 'kleine spiegel', nog duidelijk zichtbaar is op het terrein. Merkwaardig: in de kadastrale legger wordt geen gewag gemaakt van lust- of plaisantietuinen of -bossen. Alleen de kasteelvijver, de 'kleine vijver' en de ringgracht krijgen een sier- of plezierwaarde toegekend en worden als 'vijvers tot vermaak' omschreven. De 'grote spiegel' is verland en gedegradeerd tot 'wissenbos'. Hij maakt geen deel meer uit van het siergedeelte van het domein en wordt gebruikt om wilgenrijshout en -twijgen te telen (onder meer voor de mandenmakerij). Parterretuinen en intensief snoeiwerk behoren voorgoed tot het verleden.

Het kaartbeeld van het primitief kadasterplan zal een reeks daaropvolgende kaarten (Atlas der Buurtwegen, topografische kaart van Vander Maelen, de kaart van Popp, zie bijlage 4 fig. 6-9) overleven en tot circa 1860 standhouden, maar dankzij de laserhoogtemeting kunnen we tenslotte vaststellen dat het niet helemaal strookte met de werkelijkheid. Het digitaal hoogtemodel (afb. 3) toont aan dat de ganzenvoet op de kadasterkaart aan de overkant van de gracht, op bosperceel 301 ('Lullingen' op de kaart), aansluit bij een tweede ganzenvoet, die vanuit hetzelfde punt uitwaaiert en op geen enkele kaart voorkomt. Het gaat dus in feit om een ster, die door de ringgracht in twee wordt gedeeld.

De aanleg van een landschappelijk park rond 1860

Auguste-Joseph d'Overschie (1802-1880), die in 1819 het kasteel van Neerijse erfde, was 44 jaar burgemeester van Neerijse en senator voor het arrondissement Leuven en zou net als zijn grootvader Jean-Albert een belangrijke stempel op het kasteeldomein drukken. Hij liet verschillende restauratiewerken aan het kasteel uitvoeren onder leiding van de gerenommeerde Nijvelse architect Emile Coulon (1825-1891), die ook in 1841 de witgekalkte Sint-Rochuskapel op de hoek van de Lindenhoflaan en de Prins de Bethunelaan ontwierp¹⁸. Verder liet hij een ruime ommuurde moestuin achter het koetshuis en de oranjerie aanleggen en de oranjerie uitbreiden met een hovenierswoning, beide opgetekend op het kadaster in 1856 (bijlage 4, fig. 16)¹⁹.

Zijn meest opvallende verwezenlijking is echter de aanleg van een landschapspark omstreeks 1860. Het resultaat wordt getoond op de eerste militaire topografische kaart van 1865 (afb.9). De nieuwe aanleg blijft beperkt tot het kasteelblok met de slotvijver en, aan de overzijde van de IJse, het bos met de ganzenvoet en de 'kleine spiegel'. Het kasteel wordt 'drooggelegd', de slotgracht gedempt. De strakke oevers van de kasteelvijver krijgen – onder meer gebruikmakend van de versmalling met de vroegere stuwaanzetten – een meer 'landschappelijke', golvende aanleg, met contouren die aan een bowlingkegel doet denken. Toch blijft de oorspronkelijke vorm nog goed herkenbaar. Naast de ommuurde moestuin wordt een 'lustbosje' aangelegd²⁰. Het bos met de ganzenvoet en de 'kleine spiegel' op de rechteroever van de IJse wordt voorzien van een net van kronkelpaden, met behoud echter van de middelste 'teen' van de ganzenvoet en de dreef die vroeger de weidestreek langs de IJse, in het verlengde van de molen, markeerde. De 'kleine spiegel' is spoorloos. Dit beeld wordt op enkele verschillen na herhaald op de stafkaart van 1893.

Afb. 9. Topografische kaart van 1865 (links) en 1891 (rechts): het "versterkte" karakter van het kasteel verdwijnt door het dempen van de slotgracht rondom het kasteel.

¹⁸ 'De bouwgeschiedenis van het kasteel van Neerijse' in 'Huldenergs heemblad', jrg. 4, nr. 2, 1985, 63. De kapel wordt voor het eerst weergegeven in de Atlas der Buurtwegen (ca. 1841-1845) en sindsdien op alle volgende kaarten met uitzondering van de Poppkaart (ca. 1860). De kapel wordt pas in 1898, mutatieschets 15 geregistreerd. Zie bijlage 4, fig. 19; Brussel, Archief van het Kadaster, Neerijse, mutatieschets 1898/15.

¹⁹ Brussel, Archief van het Kadaster, Neerijse, mutatieschets 1856/8. Zie bijlage 4, fig. 17.

²⁰ Brussel, Archief van het Kadaster, Neerijse, legger 223, art. 235.

Maar ook hier wijkt het af van de werkelijkheid. In 1980, toen het domeingedeelte op de rechteroever van de IJse nog toegankelijk was, tekende de 'kleine spiegel' zich af als een poel met de oorspronkelijke, zij het enigszins vervaagde contouren. Ook de 'zijtenen' van de ganzenvoet met zijn ophoogde paden waren nog duidelijk herkenbaar. De ganzenvoet tekent zich ook duidelijk af op het digitaal hoogtemodel (afb. 3) en werd in 1980²¹ nog geaccentueerd door hoge fijnsparren (zie ook de toenmalige luchtfoto's). Uit de met taxussen afgelijnde 'spaghetti' van kronkelpaden en de dikke bruine beuken, waarvan onlangs nog een over de IJse gevallen is, moest blijken dat het om een landschappelijk, 'Engels lustbos' ging. De fijne groene stippels laten uitschijnen dat het niet om een hoogstammig bos gaat, misschien op enkele bruine beuken na, maar om struiken, wellicht sierstruiken, zoals sering of boerenjasmijn. Ook hier is er sprake van een zeker archaïsme, dat ons terugvoert naar honderd jaar eerder, naar de laatste regelmatige tuinen, een rococovariant, die vaak een chaotisch compartiment omvat. Een bijna identieke doorslag van Neerijse vonden we terug bij het kasteel van Kwabeek te Verrijck-Boutersem²².

Afb. 10. Zicht op de voortuin en het kasteel op het einde van 19de eeuw.

De parkaanleg tussen de Lindenhoflaan en het kasteel wordt op de stafkaarten van 1868 en 1891 afgebeeld als een grote "8" die ook het kasteel omsluit en fungeert als een soort 'ereplein'. De toegang bevindt zich waarschijnlijk, zoals nu, op de hoek van de Lindenlaan-Kapelweg, tegenover de Sint-Rochuskapel. Op een gekleurde pentekening van circa 1875-1880²³ wordt de zone voor het kasteel naïef-realistisch afgebeeld als een door een rondweg omgeven hooiweide met enkele struikmassieven (afb. 10). De

bedoelingen van de maaiende tuinman, die diverse rechte en gebogen stroken ongemaaid laat, zijn niet meteen duidelijk. Dit strookt echter wel met de 19de-eeuwse topografische kaarten en kadastrale aanduidingen die vóór het kasteel een nutszone aanduiden.

Een eerste tuinaanleg vertoont zich op een in 1902 verstuurde ansichtkaart (bijlage 4, fig. 26). Grasperken worden verlevendigd door strookvormige perken (plate-bandes) en bloemencorbeilles. Uit een tiental kuipplanten – agave en (moeilijk op de postkaart uit te maken) wellicht ook laurier, camellia, citrus... – kan worden afgeleid dat de oranjerie wel degelijk gebruikt werd. Latere ansichten tonen een meer gesofisticeerde aanleg (afb. 11 en bijlage 4, fig. 27-28). De grote rotonde voor het kasteel is verdeeld in concentrische stroken, plate-bandes met inlegplanten of lage bloeiende

²¹ DENEFF en CLAES, 'De Dijlevallei ten zuiden van Leuven, tussen de E5-autosnelweg en de taalgrens'. 'RMLZ-Documentatiemap Landschapsonderzoek', nr. 6, 3-34.

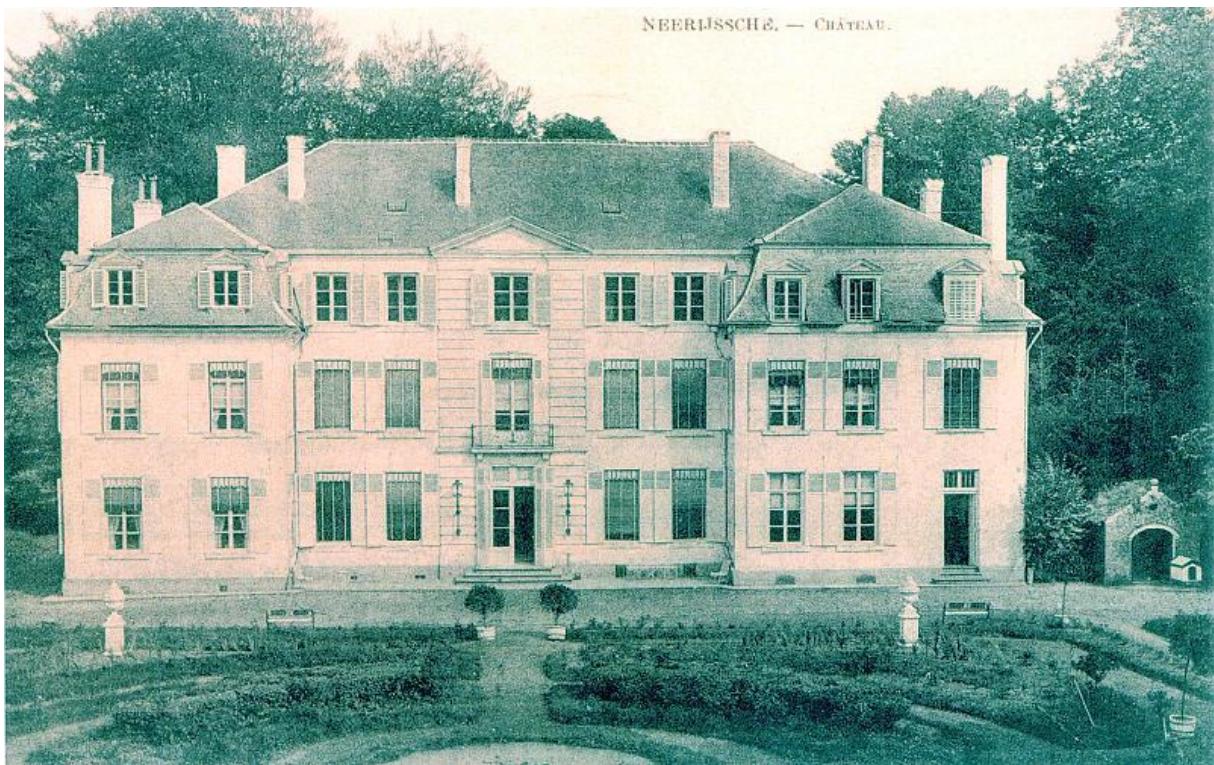
²² DENEFF e.a., 'Boutersem (Verrijck): Kasteel van Kwabeek' in 'Historische parken en tuinen van Vlaanderen', (M&L cahier 9), 2004, 127-135

²³ Declerck 'Dictionnaire des communes', onuitgegeven manuscript, circa 1875-1880 (collectie Emile Notschaele, Kessel-lo waarvan een afbeelding in Leuven, Archief Onroerend Erfgoed, Inventaris historische tuinen en parken.

struikjes (mogelijk rozen). Een lage haag omgeeft het midden van de rotonde. Wat in het omhaagde gedeelte staat (een struikmassief? een fontein?) blijft buiten beeld. Twee monumentale tuinvazen op stèles, symmetrisch opgesteld ten opzichte van het kasteelfront, geven de aanleg extra cachet. Sporen van deze aanleg zullen tot laat in de 20ste eeuw zichtbaar blijven en in 1983 opnieuw opgenomen worden door tuinarchitect Michel Pauwels. In zijn ontwerp keerde hij terug naar de geometrische structuren van weleer.

Verbrokkeling van het familiebezit en verval van het kasteel

De laatste van het geslacht d'Overschie die het kasteel zou erven was Anne d'Overschie (1871-1908), gehuwd met Auguste de Béthune de Hesdigneul (1868-1933). Toen zij in 1898 eigenares werd, werd het silhouet van het wit bepleisterde landhuis bepaald door veelvuldige hoog oprijzende schouwen die wijzen op de luxe van nagenoeg een haard of kachel in elke leefruimte (zie enkele postkaarten van 1902 in bijlage 4). De vensters hadden houten schrijnwerk met zes- of achtruiters en konden worden afgesloten door luiken met persiennes in het bovendeele. Het feit dat de mansardevensters in de haakse zijvleugels toen reeds verschillend waren, heeft mogelijk te maken met een brand in het dak van de zuidelijke vleugel waarover geen verder informatie voorhanden is (mondelinge informatie van de eigenares).

Afb. 11. Het kasteel van Neerijse in het eerste kwart van de 20ste eeuw. Bron: www.delcampe.com.

Een vergelijking van postkaarten toont dat het kasteel in de loop van het eerste kwart van de 20ste eeuw werd verfraaid met buitenjalouzieën afgeschermd door decoratief uitgewerkt jalouziekapjes in hout of metaal en sierlijk gesmede lichtarmaturen aan weerszijde van de deur (afb. 11).

Aan het begin van WO I verhuisde Auguste de Béthune de Hesdigneul met zijn familie definitief naar Brussel. Het kasteel werd ingenomen door Duitse troepen die het gebouw waarschijnlijk voor een eerste maal plunderden. Na de oorlog werd de pachter van het Lindehof belast met het toezicht op het leegstaande kasteel.

Bij zijn meerderjarigheid erfde Robert de Béthune de Hesdigneul (1900-1943) van zijn moeder de goederen in Neerijse, Huldenberg en Sint-Agatha-Rode. Zijn spilzucht betekende de verbrokkeling van het familiebezit dat hij tussen 1922 en 1949 in stukken verkocht. Vanaf 1924 verhuurde hij het kasteel aan een religieuze zustercongregatie en nam zelf zijn intrek in de tuinmanswoning. In het kasteel werd een kinderkolonie ondergebracht totdat in 1935 het kasteel met 72 ha park en weiden werd verkocht aan Baron de Goffinet. Hij herstelde het dak, liet een vijver aanleggen en het park herbeplanten.²⁴

Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd een Duitse inkwartiering verhinderd doordat het gemeentehuis zich hier tijdelijk vestigde. In 1942 werd het kasteel dan verhuurd aan een medische stichting, gespecialiseerd in aandoeningen van bewegingsorganen. Onder leiding van dokter Delchef en architect Mercenier werd het kasteel omgebouwd tot kliniek waarbij het interieur volledig werd ontmanteld. Verschillende uitbreidingen – waaronder een modernistisch operatiekwartier - werden gebouwd en de kapel met een verdieping verhoogd.²⁵ Verder werd de tuin heraangelegd door onder meer de inplanting van hagen en heestermassieven, de aanplanting van een bufferzone met fijnsparren langs de vijver en de aanleg van een waterbekken en een bloementuin tussen het kasteel en het koetshuis.²⁶

Het gebouw zou tot 1975 dienst doen als kliniek. Door leegstand en gebrek aan onderhoud raakte het domein in verval. Ondanks de vervallen staat werden het kasteel, de aanhorigheden en de ruime omgeving beschermd als monument en dorpsgezicht in 1978 en 1979.

In 1983 werd het kasteeldomein van 5,5 ha door mevr. Holvoet – Goffinet openbare verkocht aan dhr. H. Deurwaerder (The Barong), die het kasteel ontleisterde en liet ombouwen tot hotel.²⁷

De voortuin werd in Franse stijl heraangelegd door tuinarchitect Michel Pauwels en is tot op heden bewaard. Zeven jaar later wordt het domein alweer verkocht aan de Japanse groep Ogisaka, die de aandelen van The Barong overneemt en het hotel verder uitbaat.

²⁴ 'De bouwgeschiedenis van het kasteel van Neerijse' in 'Huldenbergs heemblad', jrg. 4, nr. 2, 1985, 65 en VAN BINNEBEEK en HALLET, *De getuigen van het verleden van Neerijse*, 167.

²⁵ Zie bijlage 4: Historische Bronnen: figuur 14-16; Brussel, Archief van het Kadaster, Neerijse, mutatieschets 1943/9.

²⁶ SAVENKOUL, p. 23.

²⁷ Zie bijlage 4: Historische Bronnen: figuur 19; VAN BINNEBEEK en HALLET, *De getuigen van het verleden van Neerijse*, 99.

Een nieuw begin

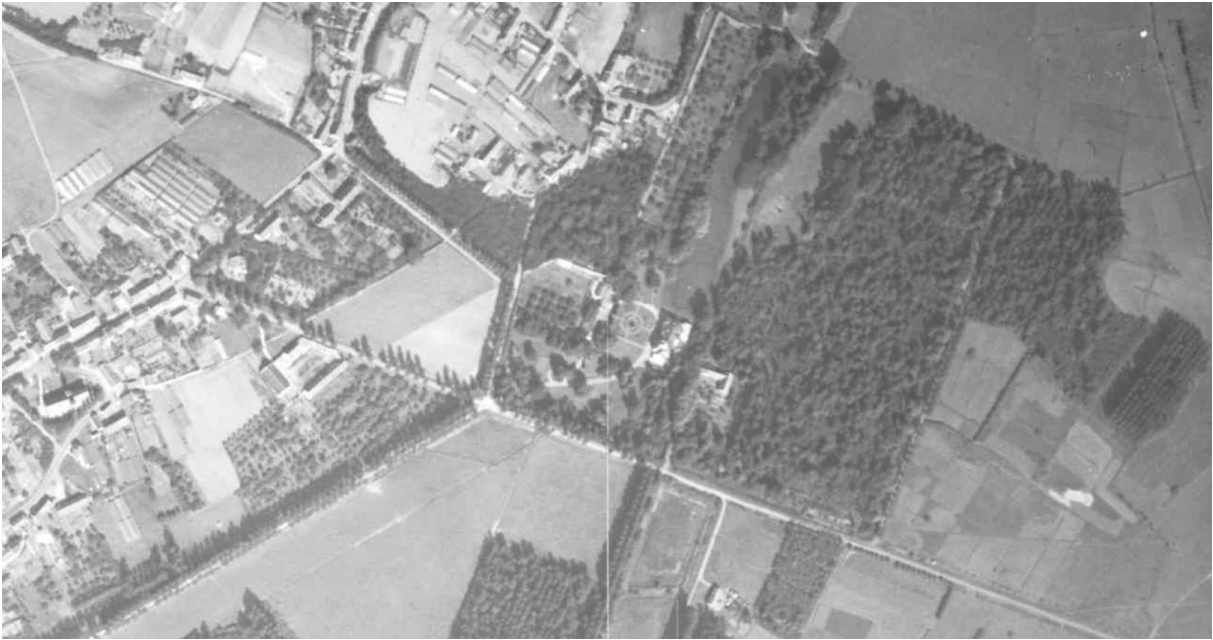
Afb. 12. Het kasteel van Neerijse in maart 2018.

Uiteindelijk worden het kasteel en het kasteelpark in 2003 opgekocht door NV Barones die samen met de eigenaars van het koetshuis en Natuurpunt het historisch karakter van het kasteeldomein in ere willen herstellen. Het gerenoveerde kasteel is momenteel ingedeeld in negen hoogwaardige appartementen en het voormalige operatiekwartier verbouwd tot conciërgewoning. Door de uniforme schildering van de buitengevels is het classicistische uitzicht hersteld en straalt het kasteel opnieuw haar statige grandeur uit²⁸.

Het koetshuis en de orangerie werden eveneens gerestaureerd en omgevormd tot een Bed and Breakfast en een woning. De watermolen is momenteel in gebruik als familiaal vakantiehuis en het Lindehof werd reeds in 1987 gerestaureerd en in gebruik genomen als rustoord voor bejaarde paarden.²⁹

²⁸ De huidige gele kleur werd opgelegd door Onroerend Erfgoed en werd afgeleid van een eind 19de-eeuwse tekening afgebeeld in bijlage 4, fig.24.

²⁹ Leuven, Archief Onroerend Erfgoed.

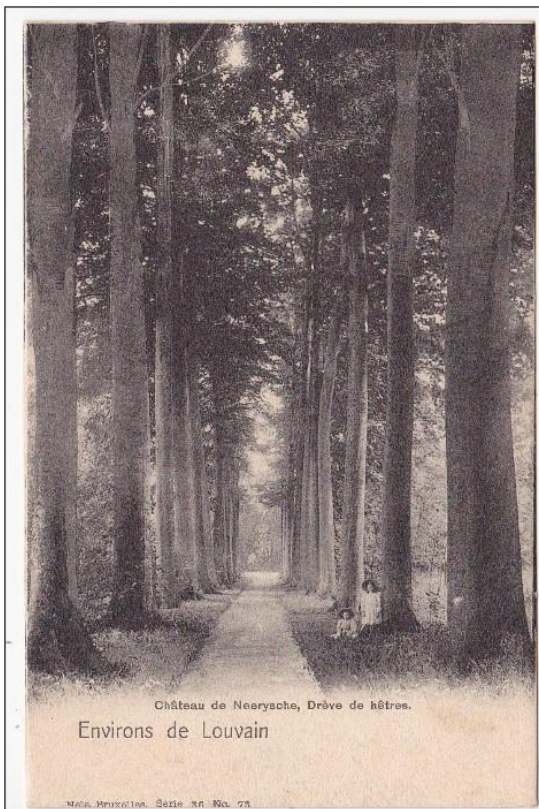
Afb. 13. Luchtfoto van 1947: de rijbeplanting is aan alle toegangswegen nog duidelijk aanwezig, alsook de boomgaard achter het koetshuis en de boomgaard ten zuiden van het pachthof. In het park achter de watermolen geeft een vista zicht op de achterliggende beemden. Bron: ww.cartesius.be

Afb. 14. Luchtfoto van 1971: de Prins de Bethunelaan en de Lindenhoflaan zijn opnieuw aangeplant (Japanse sierkers), ook de dreef in het verlengde van de Lindenhoflaan is hersteld en loopt door tot aan de vijvers die in de jaren 1950 zijn aangelegd. De bomen aan de L-vormige Kapelweg zijn geroid. De vista in het park achter de watermolen is beplant. Bron: www.geoportaal.be.

2.2. De omgeving ten westen van het kasteeldomein

Het gebied ten westen van het kasteel, waar ook het pachthof en de hofkapel gesitueerd zijn, bestond in de 18de eeuw uit een gevarieerd landschap van akkers, weiden, boomgaarden en bossen gestructureerd door een geometrisch drevenpatroon aangelegd door Jean-Albert d'Overschie (afb. 1 en 2). De drie belangrijkste dreven die het kasteel respectievelijk verbonden met de zuidelijke en westelijke verbindingsweg tussen Overijse en Leuven en met de hofkapel, vertrokken vanuit een centraal punt ten zuidwesten van het neerhof en vormden aldus een voor de periode typische 'ganzenvoet'. Aanpassingen aan het kasteeldomein, zoals de aanleg van een boomgaard en een moestuin achter het koetshuis vóór 1810 (afb. 7), hebben ertoe geleid dat het tracé van de centrale dreef gewijzigd werd tussen 1810 en 1831 (Primitief kadasterplan, bijlage 4, fig. 4). De dreef werd zuidwaarts verlegd in het verlengde van de dreef naar de broekbeemden³⁰ en betrof – net als de Kapelweg trouwens – een private weg naar kasteel³¹, op het primitief kadasterplan aangeduid als "Groote Dreef". In 1841 wordt de hoek met de Prins de Bethunelaan gemarkeerd door de bouw van de Sint-Rochuskapel en in 1855 wordt voetweg n° 31 – gelegen achter het koetshuis en de oranjerie – officieel afgeschaft³².

Eky

www.delcampe.net

Afb. 15. Een beukendreef aan het kasteel van Neerijse in de eerste helft 20ste eeuw. Vermoedelijk gaat het hier om de huidige Prins de Bethunelaan. Bron: www.delcampe.net.

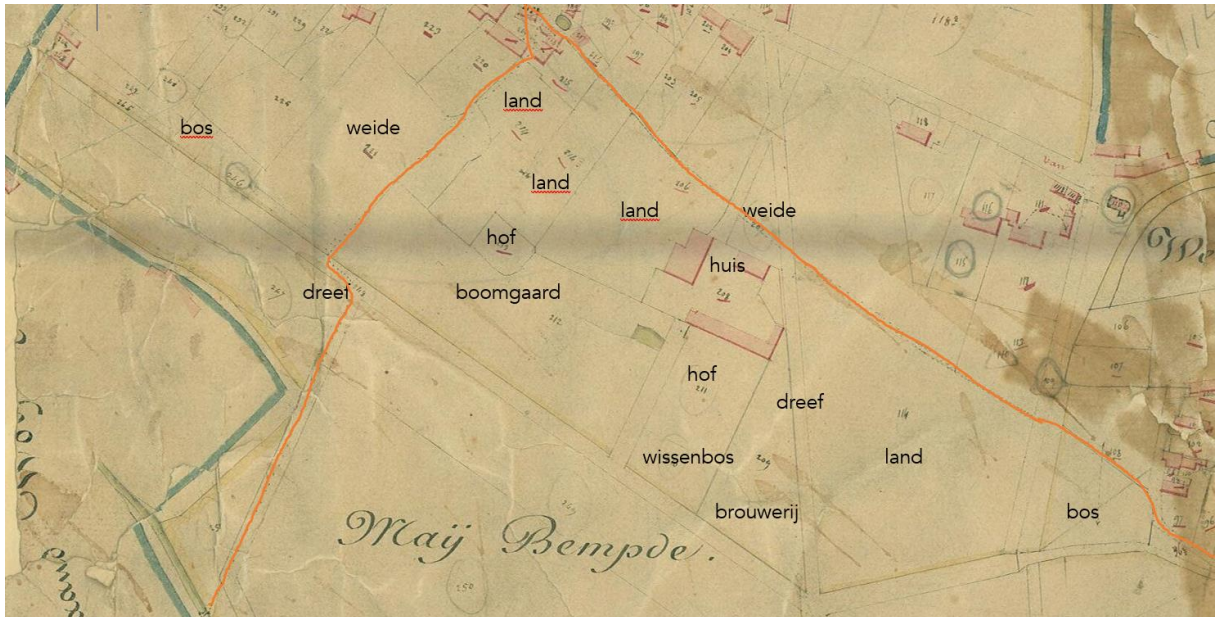
³⁰ Het oude tracé van de toegangs-dreef is nog afleesbaar op het hoogtemodel, bijlage 4, fig. 15 en 16.

³¹ Bijlage 4, fig. 6: Atlas der Buurtwegen, ca. 1840: Avenue Particulière.

³² http://docs.vl-brabant.be/gisdata/abw/NRI/Wijzigingen/Document/NRI_PW_021.jpg.

³³ Leuven, Archief Onroerend Erfgoed, doos 3023.

³⁴ Idem.

Afb. 16. Primitief kadasterplan van 1831 (noorden rechts) met eigen aanduiding van het toenmalige grondgebruik. Bron: www.cartesius.be en Brussel, Archief van het kadaster, legger 208, aanwijzende tabel.

Ook het in oorsprong semie-gesloten pachthof was van oudsher toegankelijk via een zuidoostelijke en noordwestelijke toegangsdreef (afb. 2 en 16). Achter de langgerekte stalvleugel lagen de moestuin en een wissenbosje en aan de andere zijde van de dreef een uitgestrekte boomgaard met poel. Het driehoekige perceel gevormd door de huidige Lindehoflaan en de Prins de Bethunelaan staat in 1831 vermeld als brouwerij(?), maar al gauw verandert de functie naar een planten- en boomkwekerij³⁵, mogelijks ten behoeve van het landschappelijke kasteelpark ca. 1860 verwezenlijkt door baron Augustinus d'Overschie. Het stuk land aan de andere zijde van de Lindenhoflaan was in gebruik als akker.

Van de drie voetwegen die het gebied doorkruisten (de oranje lijnen op afb. 16) bleef enkel voetweg n° 45, tussen de Beekstraat en het gehucht Eygen, bewaard. De voetwegen n° 42 en n° 43, tussen de Beekstraat en de Prins de Bethunelaan en verder door naar de Elsenstraat staan nog aangeduid in de Atlas der voetwegen maar zijn niet meer in gebruik (bijlage 4, fig. 6).

De moestuin en de boomgaard aan de hoeve verdwenen in de loop der jaren. Recent werd een nieuwe hoogstamboomgaard aangeplant achter de schuur.

³⁵ Brussel, Archief van het kadaster, Neerijse, eigendomsregisters 212, art. 95.

2.3. Het natuurgebied "de Doode Bemde"³⁶

De tekst is overgenomen uit: Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: *Valleien van Dijle en Laan ten zuiden van Leuven* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/300138> (geraadpleegd op 18 augustus 2018) en aangevuld met elementen uit het artikel: CRESENS J., 'Natuurreservaat "De Doode Bemde"' in 'Midden-Brabant, .3de jrg., zomernummer, 1988, p. 29-35.

Vorming van het landschap

Halverwege het holoceen, ongeveer 6000 jaar geleden, schakelde de mens in onze streken over op landbouw. Daarbij werden de bossen op de plateaus gekapt en ontstond door erosiewerking een komgrond-oeverwalprofiel in de valleien van de Dijle en de Laan. Desondanks behielden de plateaus, in vergelijking met veel andere zones in Vlaanderen, tot vandaag een relatief groot deel van het oorspronkelijk bos, het zogenaamde Kolenwoud. Nadien trad weer verbossing op.

Deze spontane verbossing zorgde ervoor dat de valleien van de Dijle en de Laan, evenals de hellingen en plateaus, grotendeels bebost waren tot de Romeinse periode. Ten tijde van de Romeinen groeide de menselijke impact en werd het landschap in cultuur gebracht. De plateaus werden als landbouwgebied benut en ook in de dalen was er sprake van een langzame ontbossing. Het gebruik van grote, aaneengesloten percelen op de plateaus, waarop een meer ingrijpende bodembewerking werd toegepast, heeft toen op grote schaal erosie veroorzaakt. Na de Romeinse tijd trad opnieuw verbossing op.

Ontstaan en gebruik van de beemden

Door de toegenomen erosie, als gevolg van het kappen van de bossen op de plateau's, veranderde het landschapsbeeld van de valleien drastisch. Tot in het begin van de middeleeuwen was hier een bebost moeraslandschap aanwezig, waarin de Dijle niet één maar meerdere kleine beddingen had. De afvoer van de rivier was min of meer constant doorheen het jaar. Er werd tot dan voornamelijk grondwater afgevoerd. Nagenoeg overal trad er veenvorming op. Met de toegenomen erosie veranderde het regime van de rivier drastisch. Bij elke stevige regenbui traden piekafvoeren op die het gevolg waren van oppervlakkig afstromend regenwater. Op kale akkergrond infiltreert regenwater immers minder gemakkelijk dan in een bos. Met dat oppervlakkig afstromend regenwater werden enorme hoeveelheden sediment meegesleurd. In deze streken is dat hoofdzakelijk leem en in veel mindere mate zand. Door de regelmatige piekafvoeren traden met een hoge frequentie overstromingen op in de vallei, waarbij dat sediment afgezet werd in het karakteristieke oeverwallen komgrondenprofiel, te vergelijken met een gekantelde accolade. Het veen werd afgedekt met een dik leempakket en de vallei werd, mits de nodige drainagewerken, bruikbaar voor landbouw.³⁷

³⁶ Archief Linda van Rickstal; 'Springlevende natuur aan de Dijle', 4.

³⁷ NOTEBAERT, 'Sensitivity of River systems to human actions and climatic events across different environments: a holocene perspective', proefschrift voorgedragen tot het behalen van de graad van doctor in de wetenschappen KULeuven, 2009.

Vanaf de vroege middeleeuwen vond er een geleidelijke agrarische ontwikkeling plaats en steeg de menselijke impact weer. De bossen in de vallei maakten plaats voor een open landschap met grasland. Om de natte komgronden te ontwateren werd in de valleien van de Dijle en de Laan een stelsel van leibeken en leigrachten aangelegd, waarin verschillende korte grachten uitmondten. De leibeken zijn waarschijnlijk steeds onder één of andere vorm deel geweest van het valleisysteem, maar werden door de mens rechtgetrokken en verdiept. De ontwateringsgrachten en -beken lopen vaak over verschillende kilometers evenwijdig met de Dijle alvorens deze te vervoegen. Deze ontwatering maakte het mogelijk grotere oppervlakten te benutten als weide en hooiland, en op de droogste delen van de oeverwallen ook akkers. Op deze percelen werd het vrijweidesysteem toegepast. Dit systeem bestond erin dat tot einde juni- begin juli de eigenaars het genot van hun gronden hadden, maar daarna werden de percelen die niet afgesloten waren vrijweiden. Dit betekende dat iedereen die vee bezat het kon laten grazen in die weiden.

Ook op de Kabinetskaarten van de Ferraris (1771-1778) valt het open landschap van weiden en hooilanden op de valleibodems van de Dijle en Laan op.

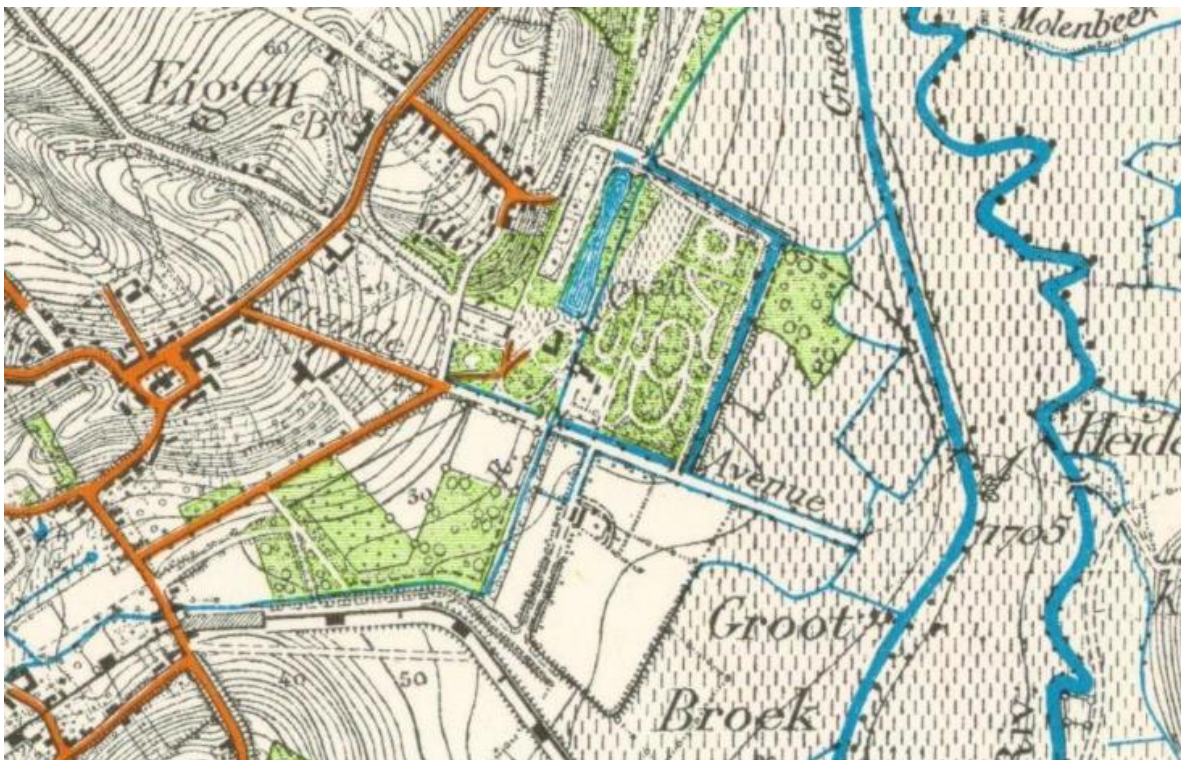
De belangrijkste leigracht heeft een lengte van ongeveer 6 kilometer en begint in Sint-Agatha-Rode (Wolfshagen) en mondt uit in de Dijle ter hoogte van Korbeek-Dijle. Deze leigracht mondde tot in het midden van de 18de eeuw nog uit in de IJse, net voor deze samenvloeiende met de Dijle. De leigracht was redelijk ondiep en regelmatig overstroomde dan ook het broekgebied tussen de Dijle (in het oosten), de Laan (in het zuiden) en de IJse (in het noorden en westen). In dit broekgebied, één grote komgrond, ligt het kasteeldomein van Overschie. Kort nadat Jean-Albert d'Overschie in 1739 het kasteeldomein van zijn ouders verwierf, wou hij beginnen met de aanleg van een park in Versaillesstijl aansluitend bij zijn kasteel. De aanleg van een Franse tuin op de natte gronden tussen de IJse en de Dijle lag niet voor de hand, maar zijn landmeterhovenier Dominicus Mussche vond een oplossing voor het probleem. In 1764 werd, met financiële hulp van de eigenaars van de broekbeemden, de leigracht uitgediept en onder de IJse doorgeleid, om zo in de Dijle te vloeien ter hoogte van Korbeek-Dijle. De Dijle heeft een verval van ongeveer een halve meter per kilometer. Het niveauverschil tussen oeverwal en komgrond bedraagt ongeveer 2.5 meter. Als de Leigracht een

Afb. 17. De kaart van Ferraris, 1771-1775, toont een aaneengesloten geheel van de hooi- en graslanden in de Dijlevallei.

lengte heeft van 6 kilometer (vanaf haar oorsprong in Wolfshagen tot aan de Ijse, dan kon de komgrond slechts een paar tientallen centimeter diep ontwaterd worden. Door het verlengen van de Leigracht met ca. 2 kilometer en ze onder het niveau van de Ijse te brengen, kon er aanzienlijk veel dieper (meer dan een meter!) ontwaterd worden. Voor die tijd een niet evidente onderneming. Hierdoor werd de vallei grondig gedraineerd en kon er veel beter aan landbouw worden gedaan.

Recent veranderde de situatie terug. Het sifon dat meer dan 250 jaar in werking bleef, werd in het kader van het onlangs uitgevoerde waterbeheersingsproject opgeheven zodat de Leigracht weer via de Ijse met de Dijle in verbinding is gesteld. Dat was nodig om overstromingen vanuit de Dijle opnieuw vlotter te laten verlopen om zo het onder water komen van de universitaire campus langs de Celestijnenlaan in Heverlee en grote delen van de binnenstad van Leuven voor overstromingschade te vrijwaren.

Anders dan op vele plaatsen in Vlaanderen is in deze vallei weinig bebouwing. Een uitzondering hierop vormen enkele hoevetjes omringd door omhaagde akkers op de hoger gelegen gronden aan de 'Broekstraat' – de huidige Elsenstraat. In 1831 is het aantal gestegen tot een vijftal hoeves gesitueerd in de hoek gevormd door de 'Broekstraat' en de 'Grote Dreef' (Bijlage 4, fig. 4: Primitief kadasterplan).

Afb. 18. Topografische kaart van 1948: nog steeds hooi- en weilanden in de vallei en kleinschalige akkerbouw ten zuiden van het kasteelpark.

Tot halverwege de 20ste eeuw was het open landschap in de vallei nog aanwezig. Nog steeds werden de graslanden jaarlijks gemaaid op het einde van juni en begin juli waarna iedereen van het dorp die vee bezat gebruik kon maken van de gemeenschappelijke weiden tot midden oktober. Sommige percelen bleven voor het vee afgesloten en werden in de september een tweede maal gemaaid. Deze hooiweiden en hooilanden zorgden voor een typische fauna en flora.

Afb. 19. Topografische kaart van 1952: de akkers ten zuiden van het kasteelpark zijn omgezet naar weiden, er verschijnen enkele bosjes en een aantal vis- en kweekvijvers werden aangelegd.

Na de Tweede Wereldoorlog kwam het vrijweidesysteem in de Dijle- en Laanvallei in verval. Wijzigingen in de bedrijfsstructuur en mechanisatie hadden na de Tweede Wereldoorlog tot gevolg dat de vochtige gronden van de Dijlevallei voor de landbouw aan betekenis gingen verliezen. De groter geworden tractoren en maaimachines zouden in de drassige grond gewoon wegzakken. Vele kleine familiale landbouwbedrijfjes stopten ermee. Een groot deel van de vallei werd beplant met canadapopulieren, snelgroeiende bomen die nog een acceptabel rendement geven op vochtige gronden, maar met een wel bijzondere soortenarme onderbegroeiing, gedomineerd door brandnetels en kleefkruid. Sommige delen van de Doode Bemde bleven van deze plantages evenwel gedeeltelijk gespaard. De droogste percelen bleven in gebruik als hooiland en de vochtige graslanden evolueerden op de oostelijke oever van de Dijle tot een rietmoeras, terwijl op de westelijke oever de moerassen werden omgevormd tot viskweek- en visvijvers.

De meeste vijvers en hun watervoorziening werden aan het einde van de 20ste eeuw niet langer onderhouden aangezien er geen viskwekers meer actief waren in de Dijlevallei. Sinds 2003 zijn alle vijvers geïntegreerd in het natuurreservaat de Doode Bemde en wordt er een natuurgericht beheer gevoerd. Het behoud van de vijvers met open water is immers belangrijk, ondermeer omdat deze keten van voormalige visvijvers van noord naar zuid doorheen de Dijlevallei een enorme aantrekkingskracht uitoefent op water- en moerasvogels.

Toen na de tweede wereldoorlog veel familiale landbouwbedrijven stopten met hun activiteiten, kwamen vele valleigronden braak te liggen. Daar werd op ingespeeld door houtverwerkende bedrijven (zoals o.m. Union Match) om populierteelt te promoten. Op die manier konden de eigenaars nog wat opbrengst uit hun eigendom halen. Dit resulteerde in een toegenomen bebossing

in de vallei, waardoor heel wat soortenrijke grasland- en moerasvegetaties verdwenen. In het natuurreservaat werd na 1980 een belangrijk deel van deze populieraanplantingen opnieuw omgevormd naar grasland, ruigte of een natuurlijker alluviaal bostype.

Afb. 20. Topografische kaart van 1982: het bosgebied neemt toe – deels met populierenaanplant – en duidelijke weergave van de vis- en kweekvijvers.

Waar de natte komgronden definitief verlaten werden door de mens en de vegetatie zich spontaan kon ontwikkelen, ontstond een uitgesproken detailtopografie waarbij zowel in de graslanden-, de ruigtes- maar ook in de bossferen verrassend veel vegetatietypen te vinden die gezondeer voorkomen. In de Dijlavallei komt de vegetatiezonering versnipperd voor, in een soort lappendeken van graslanden, met hier en daar knotwilgenrijen, natte ruigten en valleibosjes. Het geheel vormt een zeer gevarieerd en aantrekkelijk landschap, dat naadloos overgaat naar de grote boscomplexen.

“De Doode Bemde”, een erkend natuurgebied³⁸

In 1980 kocht Natuurpunt de eerste percelen aan, waaronder ook een klein gedeelte van het domein d'Overschie³⁹, met als doel de natuurlijke biodiversiteit te herstellen. Het gebied kreeg de naam “De Doode Bemde”, een toponiem voorkomend op oude kadasterkaarten om een kleine, erg natte komgrond op de rechteroever van de Dijle te benoemen. De term verwijst naar de vlakke, waterrijke valleigraslanden (beemden) die economisch ongeschikt waren voor de landbouw omdat ze niet goed ontwaterd konden worden, en dus voor de plaatselijke boeren “dood” waren.

³⁸ *De Doode Bemde*, 2017 (www.natuurpunt.be) geraadpleegd op 28 april 2018.

³⁹ ‘Samenvatting erkenningsdossier Doode Bemde’, 14de uitbreiding, 2011, 47.

Vier jaar later werd het gebied erkent als natuurreservaat. Momenteel bestaat "De Doode Bemde" uit meer dan 250 hectare verspreid over de gemeenten Huldenberg (Neerijse), Bertem (Korbeek-Dijle) en Oud-Heverlee (oud-Heverlee en Sint-Joris-Weert) en wordt het beheerd door de Vrienden van de Heverleebos en Meerdaalwoud. Wegens zijn uitzonderlijke natuurwaarde – de Biologische Waarderingskaart geeft voor grote delen van het gebied een hoge tot zeer hoge waarde aan - maakt het gebied ook deel uit van het Europese netwerk Natura 2000 en dit zowel in het kader van de Vogelrichtlijn (Dijlevallei BE2422315) als voor de habitatrichtlijn. (Valleien van de Dijle, Laan en IJse met aangrenzende bos- en moerasgebieden, BE2400011)

Op 1 maart 1999 werd het natuurinrichtingsproject "Dijlevallei" goedgekeurd en in 2007 gingen de eerste maatregelen van start. Momenteel worden de maatregelen van Fase 3 uitgevoerd. Dit behelst een aantal inrichtingsmaatregelen op terreinen van de Vlaamse overheid en Natuurpunt. De belangrijkste maatregelen die in de komende jaren op stapel staan behelzen het terug open maken van ca. 20 Ha langzaam dichtgroeïende moerasspirearuitgen.

3. INVENTARIS van de ERFGOEDELEMENTEN⁴⁰

Binnen de afbakening van het beheersplan omvat het kasteeldomein naast het classicistische kasteel met omringend park, ook een koetshuis met aanpalende oranjerie en hovenierswoning; een watermolen aan de Ijse; een pachthof (Lindenhof) aan het begin van de Lindenhoflaan; een Sint-Rochuskapel en een uitgestrekt omliggend gebied van landbouwgronden, weiden en bossen die nu een deel van het natuurgebied "de Doode Bemde" vormen.

Omdat het beheersplan enkel wordt opgemaakt voor het kasteel, het kasteelpark en het natuurgebied worden alleen deze componenten gedetailleerd beschreven. De overige gebouwen krijgen een typologische en stilistische beschrijving van het exterieur.

3.1. Omgeving

Ten zuidwesten van Leuven, gevat tussen de huidige provinciebaan Leuven – Overijse en de Dijle, en naadloos aansluitend bij de beschermde dorpskern van Neerijse, bevindt zich het als monument beschermde kasteel d' Overschie met ruim omringend dorpsgezicht. Het domein is grotendeels gelegen in het natuurgebied "de Doode Bemde", dat bestaat uit meer dan 250 hectare wei- en hooilanden, akkers, populierenaanplantingen, ruigten en rietvelden, broekbos, vijvers en grachten en dit aan beide zijden van de meanderende Dijle⁴¹.

3.2. Het kasteel d'Overschie met kasteelpark

3.2.1. Het kasteel

Exterieur

Het **kasteel** op **U-vormige plattegrond** klimt in kern minstens op tot de 17de eeuw en kreeg na een grondige verbouwing in het laatste kwart van de 18de eeuw (1777-1778) zijn huidig **classicistisch** uitzicht. In 1942 werd het kasteel uitgebreid door **modernistische aanbousels** aan de oost- en zuidzijde ten behoeven van het ziekenhuis.

Het westelijk georiënteerde **U-vormige complex** met **verhoogde begane grond** bestaat uit **tien traveeën** en respectievelijk **drie bouwlagen voor het centrale middendeel** en **twee bouwlagen voor de zijvleugels**, het geheel is gevat onder **gecombineerde natuurleien schild- en mansardedaken (zijvleugels)** (afb. 21). De **rechthoekige mansardevensters** onder **geprofileerde houten frontons** en **zinken zadeldakjes**, werden tijdens de laatste restauratiecampagne gekopieerd en hernomen ter hoogte van het schilddak in de vorm van ingesneden dakvensters. Sterk **verankerde**, oorspronkelijk bepleisterde, maar nu geel geschilderde **baksteenbouw** op een lage **witte natuurstenen plint** of **afgeschuinde sokkel (zijvleugels)**, geritmeerd door voorheen **beluikte rechthoekige vensteropeningen** gevat in **hardstenen (voorgevel)** en **kalkzandstenen omlijstingen (achtergevel en zijvleugels)**. Het schrijnwerk, **achtruiters met vast bovendeel** op de **begane grond** en de **tweede bouwlaag** en **zesruiters** ter hoogte van de **derde bouwlaag**, de **mansarde- en dakvensters**, dateert van 2007.

⁴⁰ Onderstaande elementen die in het vet worden weergegeven, duiden op de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken.

⁴¹ <https://www.natuurpunt.be/natuurgebied/doode-bemde>.

Afb. 21. Het kasteel vanuit het noordwesten.

Afb. 22. Zicht op de achtergevel.

Afb. 23. Het portaal.

De rijkelijk uitgewerkte **middenvleugel** van **vijf traveeën** kreeg zijn huidig uitzicht in 1777-1778 en wordt aan de voorzijde voorafgegaan door een **gevelbrede harstenen stoep** met **verankerde hardstenen boordstenen**. De fraaie **lijstgevel**, afgelijnd door een **geprofileerde kalkzandstenen kroonlijst** met **bakgoot**, wordt getypeerd door een **middenrisaliet** afgelijnd door **pilasters met Franse voegen** en bekroond door een **houten driehoekig fronton**; geflankeerd door **rechthoekige vensters** in **verjongende ordonnantie** met **hardstenen plattebandomlijsting** waarop meerdere **steenhouwersmerken "MD"** terug te vinden zijn die verwijzen naar de 18de-eeuwse steenhouwersfamilie Mondron. Geheel in de classisicistische traditie ligt de klemtoon op het **middenrisaliet** waarbij de **muuropeningen** een **rijkere decoratie** krijgen. De in 2007 vernieuwde **rechthoekige beglaasde vleugeldeur** met **gedeeld bovenlicht** is gevat in een **geriemde omlijsting** met **trapeziumvormige sluitsteen** waarop een **ruitmotief** en wordt voorafgegaan door **hardstenen trappenpartij**. **Hardstenen consoles met schijfmotief, triglifien, chutes en guttae** ondersteunen het **dito Franse balkon** met **smeedijzeren hekwerk** op de tweede bouwlaag. De **twee vensters** boven de deur zijn eveneens gevat in een **geriemde hardstenen omlijsting**, waarbij het **deurvensters** uitgewerkt werd met een **geprofileerde sluitsteen** geflankeerd door **festoenen**. Enkel de **getoogde keldervensters** links van de deur zijn oorspronkelijk.

De achtergevel loopt uit op een **kalkzandstenen plint** en is opengewerkt met voorheen **beluikte steekboogvormige vensters** in een **vlakke kalkzandstenen omlijsting** met **trapeziumvormige sluitsteen** (afb. 22). De **centrale uitbouw** met **afgeronde hoeken** (voormalige kapel) dateert vermoedelijk uit de 18de eeuw en werd geconcipieerd als een volume van **twee bouwlagen** op een **kalkzandstenen plint** – zoals te zien op oude foto's⁴² maar momenteel enkel nog zichtbaar aan de zijgevels - onder een afgeschuind leien zadeldakje. De **rechthoekige kalkzandstenen vensteromlijstingen** in de eerste bouwlaag zijn gelijkaardig aan deze van de noordelijke zijvleugel, de **spitsboogvormige vensteromlijstingen** met **hardstenen lekdrempels** in de tweede bouwlaag verwijzen naar de toenmalige aanwezigheid van een **huiskapel**. De opengewerkte derde bouwlaag in beton, momenteel in gebruik als loggia, de fraaie gietijzeren waterspuwers en het spitsboogvenster aan de noordzijde ter vervanging van een oculus, zijn toevoegingen van 1942.

De **noordelijke haakse zijvleugel** van **twee op vijf traveeën** staat op een **lage afgeschuinde kalkzandstenen sokkel** met **rechthoekige keldergaten**, is **verankerd met kram en krul** en bezit nog **restanten van speklagen** aan de hoeken; elementen die wijzen op een kern die minstens teruggaat

⁴² Bijlage 4, fig. 31.

Afb. 24. Venster met verlaagde plattebandomlijsting in de noordgevel.

De **haakse zuidvleugel** van **drie op vijf traveeën** heeft aan de voorgevel een **kalkzandstenen afgeschuinde sokkel** en aan de overige zijden een **rechte plint** en wordt gekenmerkt door een **ongelijke travee-indeling** geopend door **rechthoekige vensters** in **kalkzandstenen negblokomlijstingen**. De eerste twee traveeën in **traditionele bak- en zandsteenstijl** klimmen in kern minstens op tot de 17de eeuw, hiervan getuige de **ankers met kram en krul**, de restanten van **speklagen** en de sporen van **voormalige kruisvensters** zoals de **negblokomlijstingen** met **tweeledige lateien** en **dubbele ontlastingsboogjes**. Tijdens de verbouwingen in 1777-1778 wordt de zuidvleugel uitgebreid met één travee (cf. verticale bouwnaad) die aan de voorgevel een **deuropening** had in een **kalkzandstenen omlijsting** in 1942 omgevormd tot venster (afb, 6, 10 en 11, bijlage 4, fig. 24-30). De achtergevel bezit nog een **getoogde keldervenster** en een **deuropening** in een **kalkzandstenen omlijsting** toegankelijk via een **hardstenen steektrap**. De centrale uitbouw in baksteen en beton aan de zijgevel dateert van 1942 en doet momenteel dienst als overdekte terras voor de aanpalende wooneenheden.

tot de 17de eeuw. De **rechthoekige vensters** in **kalkzandstenen plattebandomlijsting** daarentegen dateren uit de 18de-eeuw; de benedenvensters werden in een latere fase bijkomend verlaagd. De **hardstenen lekdrempels** aan de voorgevel zijn dan weer een 19de - eeuwse aanpassing.

In 1942 werd de vleugel aan de achterzijde uitgebreid met een **modernistisch** opgevat **operatiekwartier** opgetrokken in **baksteen** en **beton** op een **plint van blauwe hardsteen**. Het volume van **twee bouwlagen** en een **souterrain** heeft een **plat dak** dat aan de **afgeronde zuidwestelijke hoek** omgeven is door een **trapsgewijs hoger oplopend muurvlak** verbonden met nog een restant van de eens **hoog oprijzende schouwpijp**. De **vierkante en rechthoekige muuropeningen**, al dan niet met **doorgetrokken hardstenen lekdrempels**, zijn voorzien van **houten schijnwerk** in 2007.

Afb. 25. Bouwsporen aan de zuidelijke zijvleugel.

Afb. 26. Laat 18de-eeuwse muurschildering op de eerste verdieping van de meest zuidelijke travee. De exacte plaats van de muurschildering is niet gekend.

Afb. 27. Kelder met Boheemse kap onder de zuidelijke zijvleugel.

Interieur

Afb. 28. Laat 18de-eeuwse muurschildering in de uiterste travee van de zuidelijke zijvleugel, vermoedelijk tegen de achtermuur van zuidwestelijke kamer.

Het kasteel is opgedeeld in negen luxueuze appartementen waar ten gevolge van voorgaande verbouwingen nog maar weinig authentieke interieurelementen terug te vinden zijn. Nochtans moet er een rijke aankleding geweest zijn, getuige hiervan een oude postkaart waarop een fraaie marmere schouwmantel te zien is en de fragmenten van laat 18de-eeuwse **decoratieve muurschilderingen**⁴³ die tijdens de laatste restauratiecampagne aan het licht zijn gekomen. Voorts zijn de **dragende structuur van moerbalken** – waarvan sommigen met **balkslof** - en **kinderbalken** en enkele **brede planken vloeren** bewaard. De **raveelbalken** herinneren aan de vroegere haarden die, hier in Neerijse, in elke leefruimte aanwezig waren. Het 18de-eeuwse **dakgebinte met telmerken** komt enkel nog voor in de noordelijke vleugel. De overige **dakstructuur** is beduidend jonger wat het gevolg van een brand zou zijn waarover geen verder informatie voorhanden is (mondelijke informatie van de eigenares). Het is wel eigenaardig dat op grote delen van het dak nog een **brede bebording** aanwezig is.

Bijna het volledige kasteel is **onderkelderd**. Blikvanger is ongetwijfeld de 18de-eeuwse kelder in de zuidoostelijke hoek van het kasteel die overwelfd is met een **Boheemse kap** waarbij de **brede gordelbogen** rusten op **twee harstenen octogonale zuilen**. De overige kelders met **tongewelf** en **troggewelfjes op I-profielen** werden deels aangepast. De nog oorspronkelijke keldervloeren bestaan uit een variatie van **hardstenen tegels** en **terracottavloeren**. Een **bak- en natuurstenen trap met afgeronde neus** gaf toegang tot de zuidelijke zijvleugel, maar is nu gesupprimeerd. Onder het kasteel bevinden zich **twee waterbronnen**: onder de nieuwe traphal en vooraan tussen de eerste en tweede travee van de zuidvleugel. Een derde bron bevindt zich in de ondergrondse garage.

In het voormalige **operatiekwartier** van 1942 – verbouwd tot appartement en conciërgewoning - herinnert enkel de **granitotrap** met **buisreling** nog aan de oorspronkelijke inrichting. De kelderdeur die toegang geeft tot de kelders van het kasteel is gevat in een **getoogde kalkzandstenen omlijsting** met **sluitsteen** die zich oorspronkelijk bevond aan de achtergevel van de noordelijke vleugel en nog te zien is op een foto van ca. 1940 (bijlage 4, fig. 31).

⁴³ De muurschilderingen werden voorgelegd aan mevr. Marjan Buyle, voor haar pensioen werkzaam als erfgoedonderzoeker - specialisatie muurschilderingen - bij het agentschap Onroerend erfgoed.

Afb. 26. De vijver in de richting van het kasteel. Op de voorgrond een verbrande moerascipres.

Afb. 27. Het halfronde tuinpaviljoen aan de westelijke oever van de vijver.

3.2.2. Het kasteelpark

Afb. 28. Het toegangshek tussen hardstenen pijlers waarop decoratief uitgewerkte smeedijzeren lichtarmaturen.

Het **monumentale toegangshek** is gelegen in de zuidwestelijke hoek van het domein en dateert van ca. 1860 toen het **landschappelijk kasteelpark** werd aangelegd. Het **ijzeren pijlpuntheek** met **oplopende beloop** is gevat tussen **ronde zuiltjes** bekroond door een **gepunte bol**, die via een **vast hekwerk** verbonden zijn met de robuuste **hardstenen geringde pijlers** waarop een **lantaarn** op **decoratieve smeedijzeren voet**.

Van de 19de-eeuwse landschappelijke padenstructuur en beplanting is niet zoveel overgebleven. Op enkele hoge fijnsparren (*Picea abies*) na staan er op de oostoever van de langgerekte vijver geen bomen, maar op de westoever vinden we nog enkele opvallende relictten zoals **vijf platanen** (*Platanus x hispanica*) [nrs. 41-45 in de inventarislijst], een monumentale veelstammige **reuzenlevensboom** (*Thuja plicata*) wat verder op dezelfde oever [nr. 39] en, helemaal op het uiteinde van de vijver, een groep van **zes moerascipressen** (*Taxodium distichum*), die recentelijk brandschade opliepen op de onderste helft van de stam [nrs. 31-36]. De dikke **plataan** met bijna 5 m stamomtrek eveneens aan het uiteinde van de vijver [nr. 30], diverse **dikke bruine beuken** in het bos aan de overzijde van de IJse, en de **groene beuk** (*Fagus sylvatica*) [nr. 29], de **zuilvormige zomereik** (*Quercus robur 'fastigiata'*) [nr. 28] en de **ginkgo** (*Ginkgo biloba*) [nr. 27] achter het kasteel behoren ook tot die generatie. Vermoedelijk geldt dit ook voor de **hangende zilverlinde** (*Tilia petiolaris*) [nr. 47] en de **opslag van grootbladige linde** (*Tilia platyphyllos*) [nr. 46] tussen het kasteel en de moestuin. Het smeed- en gietijzeren hek (momenteel in restauratie) en het restant van het **halfronde tuinpaviljoen** zijn ook aan de landschappelijke aanleg te linken (afb. 30). De oevers van de kasteelvijver zijn – in tegenstelling tot tien jaar geleden – ingepalmd door wildgroei, omgevallen bomen en afgebroken takken en zijn nagenoeg ontoegankelijk.

Afb. 29. Zicht op park vanaf de B&B in zuidelijke richting met op de achtergrond de bomengordel aan de Lindenhoflaan.

Afb. 30. De deels ommuurde boomgaard werd in 2016 opnieuw aangeplant.

De laatste jaren kende het park ten zuiden en zuidwesten van het kasteel veel uitval. Ook het ophogen van grond aan de achter- en zuidelijk zijgevel was en is nefast voor de bomen. Langs de oprijlaan vinden we nog enkele oudere bomen: een **haagbeuk** (*Carpinus betulus*) [26] en, in de bomengordel aan de dreef, een dikke **bruine beuk** (*Fagus sylvatica f. purpurea*) [nr. 6]. De dikke, laag vertakte **grootbladige linde** (*Tilia platyphyllos*) [nr. 19] op de "groene" parkeerstrook bezijden de moestuinmuur is blijkbaar een 'bundelboom', verschillende stammen ineen gegroeid in één plantgat. De **grootbladige lindes** (*Tilia platyphyllos*), de **witte paardekastanjes** (*Aesculus hippocastanum*), de **Noorse esdoorns** (*Acer platanoides*) en de zomereik (*Quercus robur*) in de bomengordel langs de Lindenhoflaan, evenals de **bontbladige esdoorn** (*Acer pseudoplatanus 'Leopoldii'*) [nr. 25] zijn van recentere datum, waarschijnlijk het interbellum.

In de meest recentste aanplantingen (circa 2005) vinden we enkele interessante, zeldzame specimen zoals de gele paardenkastanje (*Aesculus flava*) [nr. 21], de Japanse zelkova (*Zelkova serrata*) [nr. 22] en de Japanse honingboom (*Styphnolobium japonicum*) [nr. 20].

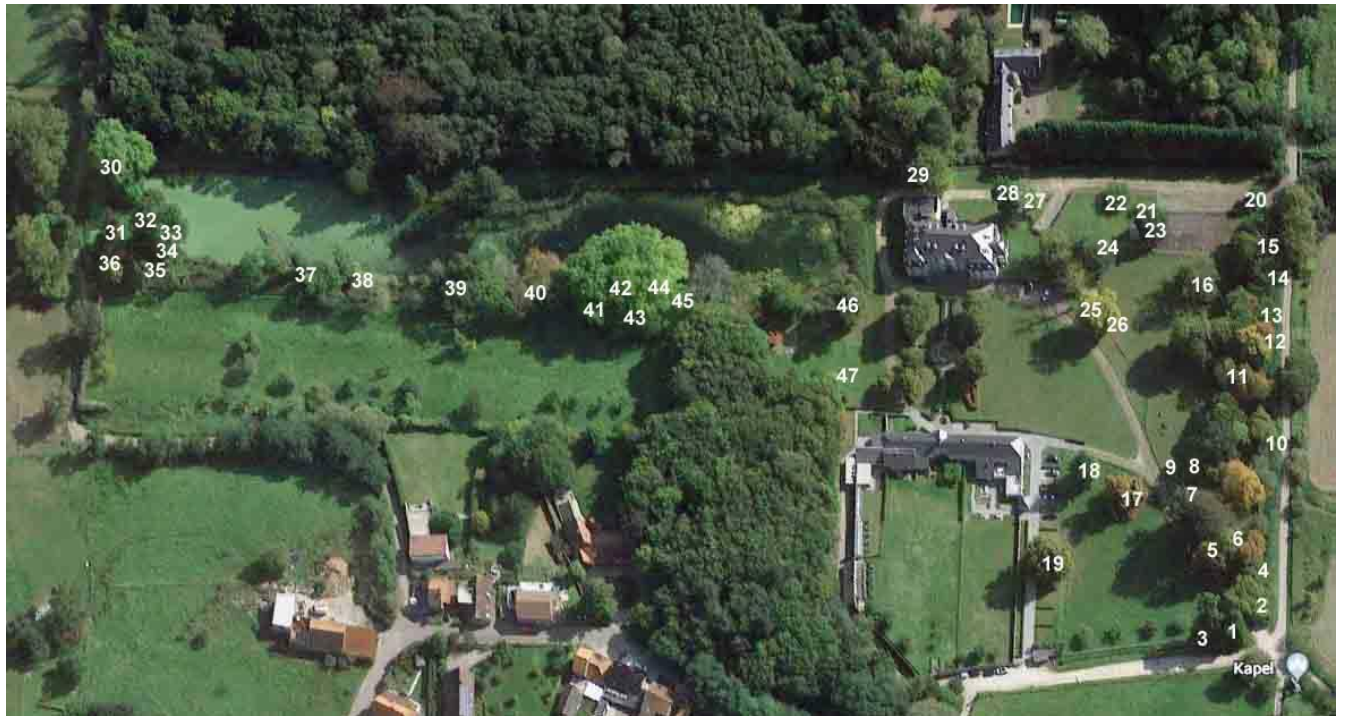
De **huidige aanleg tussen het kasteel en het koetshuis** werd in de jaren 1980 vorm gegeven door tuinarchitect Michel Pauwels, en sluit aan bij de vorige aanleg. Het **grasveld** tussen het wagenhuis en het kasteel wordt gedomineerd door een **centrale as** omgeven door **geblokte taxusmassieven** en **lagere taxushagen**, die door **acht lindebomen** overschaduw worden. Een **monumentaal rond bekken met (soms) opspuitende waterstralen** vormt het snijpunt van de **hoofdas** met een **korte dwarse as**. Het hoogteverschil tussen het wagenhuis en het kasteel wordt opgevangen door een **getrapt**, met **hardsteen afgeboord kanaal** (afb. 34).

Naar aanleiding van de laatste herbestemming werden de zones aan weerszijde van de **gekasseide toegangsweg** met **bewaarde veldborduren** -net zoals de zuid- en westkant van park - afgezet met een draadafsluiting en voorzien van metalen poorten voor het houden van reeën. Aan de achterzijde van het park werden parallel aan de Ijse een tweede toegangsweg naar de ondergrondse parking en een tennisveld voorzien.

De in 2016 heraanplantte **hoogstamboomgaard** is aan de zuid-, west- en noordzijde omgeven door een **hoge bakstenen muur** met **steunberen** en aan de oostzijde door een **laag bakstenen muurtje**. In het lage muurtje zijn **drie boogvormige openingen** gemaakt waarlangs het water van de drie **natuurlijke bronnen** in de boomgaard naar de achterliggende **parkvijver** kan vloeien. Oorspronkelijk was **de muur** bedekt met **leiste**, maar die is bijna overal verdwenen. De **restanten van de muur** klimmen minstens op tot de 19de eeuw zoals de topografische kaart van 1865 aantoonde maar is aan de west- en noordzijde mogelijk ouder (Ferriskaart 1771-1775). Het oorspronkelijke **toegangshek** in de zuidwestelijke hoek is verdwenen en vervangen door een ijzeren poort van recente makelij.

De muur is in zeer slechte staat en aan de oostzijde grotendeels scheefgezakt en deels ingestort. Ook aan de westzijde, achteraan de Eygenstraat, is de muur voor tientallen meters verdwenen waardoor ze haar afsluitfunctie verloren heeft. Het perceel wordt momenteel aan de Eygenstraat afgesloten door een draadafsluiting.

Lijst van waardevolle bomen

Nr	Soort, ondersoort, variëteit <i>Opnamen 23-05-2018</i>	Stamomtrek in cm op 150 hoogte, tenzij anders vermeld	Opmerkingen
1	grootbladige linde / zomerlinde (<i>Tilia platyphyllos</i>)	238	
2	grootbladige linde / zomerlinde (<i>Tilia platyphyllos</i>)	101	oude wortelopslag, stamomtrek dikste 220
3	grootbladige linde / zomerlinde (<i>Tilia platyphyllos</i>)	?	
4	grootbladige linde / zomerlinde (<i>Tilia platyphyllos</i>)		wortelopslag
5	witte paardenkastanje (<i>Aesculus hippocastanum</i>)	212	matige conditie
6	Hollandse linde (<i>Tilia x europaea</i>)	215	matige conditie
7	bruine beuk (<i>Fagus sylvatica f. purpurea</i>)	365	bomengroep 19 ^{de} -eeuwse aanleg
8	bruine beuk (<i>Fagus sylvatica f. purpurea</i>)	280	bomengroep 19 ^{de} -eeuwse aanleg
9	bruine beuk (<i>Fagus sylvatica f. purpurea</i>)	240	bomengroep 19 ^{de} -eeuwse aanleg
10	witte paardenkastanje (<i>Aesculus hippocastanum</i>)	324	holten, afgebroken & dode takken
11	zomereik (<i>Quercus robur</i>)	220	
12	grootbladige linde / zomerlinde (<i>Tilia platyphyllos</i>)	222	zware stamvoet; opslag oud exemplaar?
13	Noorse esdoorn (<i>Acer platanoides</i>)	160	
14	gewone taxus (<i>Taxus baccata</i>)	250 op 50 hoog	slechte conditie, te rooien
15	Noorse esdoorn (<i>Acer platanoides</i>)	275 op 80 hoog	bundel van 3 stammen
16	gewone beuk (<i>Fagus sylvatica</i>)	258	slechte conditie, dode takken en twijgen
17	witte paardenkastanje (<i>Aesculus hippocastanum</i>)	286	
18	ginkgo (<i>Ginkgo biloba</i>)	253	
19	grootbladige linde / zomerlinde (<i>Tilia platyphyllos</i>)	452 op 50 hoog	bundelboom
20	Japanse honingboom (<i>Styphnolobium japonicum</i>)	52	
21	gele paardenkastanje (<i>Aesculus flava</i>)	36	

22	Japanse zelkova (<i>Zelkova serrata</i>)	81	
23	hemelboom (<i>Ailanthus altissima</i>)		zaailingen
24	hemelboom (<i>Ailanthus altissima</i>)	191	slechte conditie, te rooien samen met de kwijnende omgevende bomen ten zuiden van het kasteel: Amerikaanse eik (<i>Quercus rubra</i>), gewone esdoorn (<i>Acer pseudoplatanus</i>), gewone haagbeuk (<i>Carpinus betulus</i>) en dode es (<i>Fraxinus excelsior</i>)
25	bontbladige cultivar van gewone esdoorn (<i>Acer pseudoplatanus</i> 'Leopoldii')		ent op 20 hoog
26	gewone haagbeuk (<i>Carpinus betulus</i>)	252	
27	ginkgo (<i>Ginkgo biloba</i>)	236	Stamwond, slechte conditie (vermoedelijk door grondwerken, maar te behouden)
28	zuilvormige zomereik (<i>Quercus robur</i> 'Fastigiata')	297	
29	gewone beuk (<i>Fagus sylvatica</i>)	344	onomkeerbaar slechte conditie, rooien
30	gewone plataan (<i>Platanus x hispanica</i>)	485	relict 19 ^{de} -eeuwse aanleg, klimop verwijderen
31	gewone moerascipres (<i>Taxodium distichum</i>)	292	brandschade in onderste helft
32	gewone moerascipres (<i>Taxodium distichum</i>)	442	brandschade in onderste helft
33	gewone moerascipres (<i>Taxodium distichum</i>)	240	brandschade in onderste helft
34	gewone moerascipres (<i>Taxodium distichum</i>)	398	brandschade in onderste helft
35	gewone moerascipres (<i>Taxodium distichum</i>)	300	brandschade in onderste helft
36	gewone moerascipres (<i>Taxodium distichum</i>)	301	brandschade in onderste helft
37	schijncipres (<i>Chamaecyparis spec.</i>)	180	matige conditie
38	gewone es (<i>Fraxinus excelsior</i>)		matige conditie, klimop verwijderen, kan gerooid worden
39	reuzenlebensboom (<i>Thuja plicata</i>)		diverse stammen, dikste 280 op 180 hoog, monumentaal exemplaar
40	Hollandse linde (<i>Tilia x europaea</i>)		oude opslag
41	gewone plataan (<i>Platanus x hispanica</i>)	438	relict 19 ^{de} -eeuwse aanleg
42	gewone plataan (<i>Platanus x hispanica</i>)	490	relict 19 ^{de} -eeuwse aanleg, grote bult tussen 50 en 180
43	gewone plataan (<i>Platanus x hispanica</i>)	299	relict 19 ^{de} -eeuwse aanleg
44	gewone plataan (<i>Platanus x hispanica</i>)	332	relict 19 ^{de} -eeuwse aanleg,
45	gewone plataan (<i>Platanus x hispanica</i>)	400	relict 19 ^{de} -eeuwse aanleg,
46	grootbladige linde / zomerlinde (<i>Tilia platyphyllos</i>)		bundel van 3, dikste stam 240
47	hangende zilverlinde (<i>Tilia petiolaris</i>)	350	

3.2.3. Het koetshuis en de oranjerie⁴⁴

Afb. 31. Zicht op het koetshuis en de oranjerie vanuit het kasteel.

Het koetshuis met aanpalende oranjerie werd in 1774 - 1775 geconcipeerd in classicistische stijl – vermoedelijk met recuperatie van een oudere constructie - en vormt daardoor een fraai pendant met het tegenover gelegen kasteel. Het geheel werd omstreeks 1855 aan de achterzijde uitgebreid met een bijgebouw en een hovenierswoning. Gelijktijdig kreeg de achterliggende moestuin haar definitieve vorm afgebakend door een bakstenen tuinmuur⁴⁵. De gebouwen naast en achter de oranjerie werd in 2008 verbouwd tot woning.

De langgerekte constructie van anderhalve bouwlaag op rechthoekige plattegrond, wordt ten zuiden ingenomen door het koetshuis van negen traveeën en ten noorden door de oranjerie van zeven traveeën, gescheiden door een hoger opgetrokken middenrisaliet van één travee. Het grijs gekaleide bakstenen volume op een kalkzandstenen plint en afgelijnd door een getrapte bakstenen fries, bevindt zich onder een doorlopend natuurleien schilddak met houten bakgoot, centraal bekroond door een houten dakruiter met peerspits waarop een smeedijzeren windvaan, gedateerd A° 1778.

⁴⁴ De eigenaar neemt niet deel aan het beheersplan.

⁴⁵ Brussel, Archief van het Kadaster, Neerijse, mutatieschets 1856/8, zie bijlage 4, fig. 17. Gelijktijdig wordt ook in 1855 de voetweg n° 31 achter het koetshuis en de oranjerie officieel afgeschaft, zie http://docs.vl-brabant.be/gisdata/abw/NRI/Wijzigingen/Document/NRI_PW_021.jpg.

Het houten schrijnwerk werd in 2008 vernieuwd - gedeeltelijk naar historische model - en was origineel geschilderd in goud en groen, de kleuren van de familie d'Overschie⁴⁶.

Het koetshuis wordt aan de linkerzijde ingenomen door de met kram en krul verankerde paardenstallen van drie traveeën waarin centraal een opvallende en zeer mooi uitgewerkte hardstenen deuromlijsting in rococostijl. De flankerende steekboogvensters en het rechthoekig laadvenster hebben een kalkzandstenen omlijsting. De ankers met kram en krul en de rococo deuromlijsting doen vermoeden dat dit volume gerecupereerd werd van het voorgaande neerhof. De aanpalende koetsenstalling wordt gekenmerkt door een korfboogarcade voorzien van een sluitsteen en geprofileerde imposten in kalkzandsteen waarin houten vleugelpoorten met bovenlicht. De gevel wordt verder geopend door steekboogvormige vensters met hoekstenen en dorpels in kalkzandsteen ter hoogte van de tweede bouwlaag. De met kram en krul verankerde zijgevel is opengewerkt met later toegevoegde rechthoekige vensters met kalkzandstenen dorpel. In de rechter benedenhoek sporen van kalkzandstenen rechtstanden. De achtergevel gaat deels schuil achter het 19de-eeuwse volume onder lessenaarsdak dat in functie van de 'bed en breakfast' volledig werd aangepast en uitgebreid. De overige achtergevel wordt geopend door kleine steekboogvormige verluchtingsgaten met kalkzandstenen dorpel en rechtstanden.

Het open gewerkte middenrisaliet, dat doormiddel van een hardstenen trappenpartij toegang verschafte tot de hoger gelegen achterliggende moestuin, wordt gemarkeerd door twee bepleisterde en geel gekaleide pilasters met Franse voegen en bekroond door een houten driehoekig fronton met uurwerk op een geprofileerde hardstenen basis onder zadeldakje. Boven de korfboogvormige doorgang met sluitsteen en geprofileerde imposten in kalkzandsteen, een steekboogvormig venster met kalkzandstenen hoek- en sluitsteen op een sterk uitstekende geprofileerde hardstenen lekdrempel. Boven de poort bleef een decoratief uitgewerkte smeedijzeren muurhanger bewaard waaraan vermoedelijk een lantaarn hing. De achtergevel is opengewerkt met een hardstenen geprofileerde steekboogvormige deuromlijsting waarboven een groot oculus en een klein zoldervenstertje.

De verankerde oranjerie wordt gekenmerkt door een pilastervormige travee-indeling afgelijnd door een geprononceerde getrapte baksteenfries en wordt op de begane grond geopend door hoge getoogde en op de tweede bouwlaag door lage getoogde vensters met kalkzandstenen lekdrempels. De derde travee wordt gekenmerkt door een bijna gevelhoge beglaasde vleugel deur met waaivormig bovenlicht gevat in een kalkzandstenen omlijsting waarboven een ovaalvormig oculus en wordt voorafgegaan door een hardstenen trappenpartij.

De hovenierswoning - omstreeks 1855 tegen de achtergevel gebouwd - is een bescheiden onderkelderd bakstenen volume in vijf traveeën geopend met enkelhuisopstand onder een overkragend leien zadeldak op houten corbelen. Rechthoekige getraliede vensters met hardstenen latei en lekdrempel en getraliede keldervensters in een kalkzandstenen omlijsting. Tussen de vensters

⁴⁶ Historisch gezien was schrijnwerk altijd beschilderd. Kasteelheren maakten daar handig gebruik van door de kleuren van hun wapenschild voor al hun bezittingen te gebruiken en zo hun rijkdom te etaleren, zie bijlage 5, fig. 48.

het wapenschild van de familie d'Overschie in witte natuursteen⁴⁷. In de zuidelijke oksel een uitbreidingen onder lessenaarsdak van 2008.

De tuin is omsloten door een bakstenen tuinmuur onder pannen ezelsrug versterkt door steunberen onder pannen afzaat . De drie serres tegen de noordelijke tuinmuur werden in 1890 op het kadaster geregistreerd maar zeer grondig gerenoveerd (heropgebouw?) omstreeks 1940⁴⁸.

Het kleine vierkante gebouwtje onder leien schilddak net achter de zuidelijke tuinmuur staat reeds op het kadaster geregistreerd in 1920⁴⁹.

3.2.4. De watermolen⁵⁰

Afb. 32. Zicht op de watermolen aan de Ijse vanuit het kasteel.

De graanwatermolen met onderslagrad⁵¹ dateert van 1737 en is opgetrokken in traditionele bak- en zandsteenstijl maar werd in de loop der jaren sterk aangepast. De constructie, op L-vormige plattegrond, is gevat tussen zijtuitgevels met vlechtingen en aandaken en wordt afgedekt door gecombineerde, verspringende leien zadeldaken, aan de westvleugel voorzien van een kleine dakruiter onder tentdak en dakkapellen onder afgesnuit zadeldakje. De klimmende dakkapellen en dakvlakvensters aan de achterzijde zijn van recente datum. Het westelijk volume met molenhuis en

⁴⁷ Zie bijlage 4: Historische Bronnen: figuur 23.

⁴⁸ Brussel, Archief van het Kadaster, Neerijse, mutatieschets 1890/8 en 1940/25. Zie bijlage 4, fig. 18.

⁴⁹ Brussel, Archief van het Kadaster, Neerijse, mutatieschets 1920/4. Zie bijlage 4, fig. 20.

⁵⁰ De eigenaars nemen niet deel aan het beheersplan, de achterin gelegen watermolen werd niet bezocht. De beschrijving is gebaseerd op literaire en iconografische bronnen en foto's uit het archief van Onroerend Erfgoed Vlaams Brabant.

⁵¹ <http://www.molenechos.org/molen.php?nummer=1014>.

molenaarswoning en de haakse schuur zijn opengewerkt met muuropeningen gevat in kalkzandstenen negblokomlijstingen. De ronde toren onder kegelvormige spits in de oksel dateert van omstreeks 1963⁵². De achtergevel van het molenhuis en de woning is grondig aangepast maar bezit nog enkele rechthoekige vensters met plattebandomlijsting en een aangepaste rechthoekige achterdeur onder een halfronde geprofileerde blindnis. Meerdere verbouwingen aan de watermolen hebben de oorspronkelijke onderbouw in ijzerzandsteen aan de zijgevel aan de Ijse grotendeels vervangen door baksteen. Slechts een muurfragment en een ijzerzandstenen vensteromlijsting bleven hiervan bewaard.

In 1956 werd het molenhuis ingericht als woning en verdwenen het rad en het maalwerk. Ook de schuur werd deels omgevormd tot woongelegenheden zoals de muuropeningen in de noordelijke zijgevel aangeven. De stuw werd in 2002 door de Vlaamse Overheid weggehaald omwille van de vrije vismigratie.⁵³

3.3. De omgeving ten westen van het kasteeldomein

3.3.1. Het landschap

Het **historische wegen- en drevenpatroon** is tot op vandaag bewaard gebleven; de **lijnbeplanting** daarentegen is op vele plaatsen verdwenen en/of kwijnende. De nog overgebleven Japanse kerselaars (*Prunus serrulata Lindl*) aan de Prins de Bethunelaan en de Lindehoflaan hebben hun fysische kaprijpheid ver overschreden en zijn aangetast door staminrotting, houtzwamaantasting en de monilia-schimmel. De **gekasseide dreven** zijn respectievelijk bedekt door een steenslagverharding (porfiersplit) en asfalt. De **kasseien** bestaan hoofdzakelijk uit **Belgische porfier** en werden aangevuld met een aantal ander kasseien van **Gobertange, Blamont en blauwe hardsteen**.

Afb. 33. Ijzeren hekje aan een afwaterings grachtje ten zuiden van de Prins-de Bethunelaan.

De Prins de Bethunelaan is aan de noordzijde vergezeld van een door **knotwilgen omzoomde gracht**, en geeft momenteel een sterk verwaarloosde indruk door de verwilderde bermen waar hoog opgeschoten **knotwilgen (*Salix alba*)** en opslag van onder meer essen (*Fraxinus excelsior*) en hazelaar (*Corylus avellana*) de resterende Japanse kerselaars in verdrukking brengen. De noordzijde van de dreef is een **waterrijk gebied** dat rond de hoeve ingenomen wordt door weilanden met een **bron** en iets verderop door **vochtige graslanden met drainagegrachten** en **alluviale bosjes**. Het water van de **bron** aan de hoeve wordt onder de Prins de Bethunedreef naar de Ijse afgeleid. Dit **grachtje**

wordt aan de zuidkant van de dreef door een fraai **ijzeren hekje** afgesloten (afb. 36). Tegenover het **kwelrijk alluviaal bosje** werd in het derde kwart van de 20ste eeuw een waterreservoir aangelegd.

⁵² Brussel, Archief van het Kadaster, Neerijse, mutatieschets 1964/18. Zie bijlage 4.

⁵³ <http://www.molenechos.org/molen.php?nummer=1014>.

De **rijbeplanting** aan de halfverharde Kapelweg is volledig verdwenen en **het bos** gelegen op de hoek van de Kapelweg met voetweg naar de Eygenstaat werd in het tweede kwart van de 20ste eeuw bebouwd met een vrijstaande villa toegankelijk via een geasfalteerde oprit. Vanaf deze oprit klimt een halfverharde **voetweg** langs het kasteeldomein omhoog naar het gehucht Eygen, om achter de ommuurde boomgaard als een **holle gekasseide weg** terug af te dalen naar de Ijse. De voetweg werd zes jaar geleden verhard met magere beton, die ondertussen gedeeltelijk weer is weggesleten en wordt grotendeels geflankeerd door de **bakstenen kasteelmuur** die is afgewerkt met **steunberen** en **leien dekstenen** (afb. 37). De **bakstenen pijler** met **dito puntvormige bekroning**, de **restanten van een tuinmuur** en de aanwezigheid van een **ijskelder** in de tuin van Eygenstraat nr. 31 wijzen erop dat dit perceel oorspronkelijk deel uitmaakte van het kasteeldomein.

Afb. 34. Bovenaan de Kapelweg, onderaan de voetweg langs de kasteelmuur naar het gehucht Eygen.

De **onverharde voetweg** n°45 tussen de Beekstraat en de Kapelweg wordt gekenmerkt door **stijlranden** en wordt ter hoogte van het Lindehof nog afgeboord door enkele Japanse kerselaars (*Prunus serrulata* Lindl) en aan de Kapelweg door **vier oude knotwilgen** (*Salix alba*) waarvan de dikste een stamomtrek van 337cm heeft. In de aangrenzende paardenwei staat tegenover de Sint-Rochuskapel nog een **knotwilg** (*Salix alba*) met een stamomtrek van 318cm.

Afb. 35. De voetweg tussen de Beekstraat en de Kapelweg is ter hoogte van de hoeve afgezoomd door Japanse kerselaars en ter hoogte van de Kapelweg door vier knotwilgen.

3.3.2. Het Lindehof⁵⁴

Afb. 36. Zicht op het pachthof vanaf de Kapelweg.

Imposante gesloten vierkantshoeve ingeplant op een sterk hellend terrein, met een huidig gebouwenbestand uit de 17de eeuw tot de 19de eeuw, gesitueerd op een oudere middeleeuwse site. Fraai volumespel van verankerde en wit geschilderde bakstenen gebouwen op een gepikte plint van één tot twee bouwlagen onder leien en pannen daken en voorzien van groen geschilderd houtwerk. De gebouwen zijn ingeplant rond een onregelmatige vijfhoekige, grotendeels vergroende binnenplaats met omlopend gekasseid pad.

Het hof is toegankelijk via een noordwestelijke gekasseide toegangsdreef waarrond vijf Japanse kerselaars en bestaat aan die zijde uit een toegangspoort, boerenhuis en enkele lagere aanbouwen; aan de noordoostzijde uit een geknikte bakstenen muur met steunberen onder leien afzaat waartegen aan de erfzijde een schapen- en kippenstal onder pannen lessenaarsdak; aan de zuidoostzijde uit een langgerekt stalvolume en aan de zuidwestzijde uit een langsschuur met aanpalend bedrijfsgebouwtje. Dit gebouwtje is doormiddel van een bakstenen muur en een pijlpunthek verbonden met de stal.

De bakstenen toegangspoort onder leien zadeldakje wordt evenals het kasteel en het koetshuis gemarkeerd door bakstenen pilasters met Franse voeg (laatste kwart 18de eeuw) en is voorzien van een houten vleugelpoort.

⁵⁴ De eigenaars nemen niet deel aan het beheersplan, de hoeve werd niet bezocht. De beschrijving is gebaseerd op literaire en iconografische bronnen en foto's uit het archief van Onroerend Erfgoed Vlaams Brabant.

Oorspronkelijk onderkelderd boerenhuis van vijf traveeën en één bouwlaag op een kalkzandstenen plint vermoedelijk opklimmend tot de 17de eeuw; in de 19de eeuw aan de erfzijde verhoogd met één bouwlaag (cf. bouwsporen aan de zijgevels) en voorzien van een mank leien zadeldak met klokkentorentje gevat tussen zijgevels met aandaken, vlechtingen, geprofileerde kalkzandstenen schouderstukken aan de veldzijde en bakstenen schouderstukken met kalkzandstenen deksteen aan de erfzijde. 19de-eeuwse vensteropeningen aan de erfzijde: rechthoekig met hardstenen lateien en lekdrempels onder getoogd ontlastingsboogje. De getraliede korfboogvormige vensters, met hardstenen lekdrempels aan de veldzijde werden na 1919 aangebracht ter vervanging van vijf kloostervensters⁵⁵. Getoogde en meer recentere rechthoekige vensters in de zijgevels.

Ten westen van het boerenhuis een tot wooneenheid verbouwd (18de-eeuws?) bijgebouw onder leien zadeldak geopend door korfboogvormige vensters met hardstenen lekdrempels en later toegevoegde rechthoekige muuropeningen. In de zijgevel een rechthoekige deur met hoog getoogd bovenlicht in een kalkzandstenen omlijsting met dito tussenkalf.

Ten oosten van het woonhuis een lagere aanbouw onder plat dak en een veranda.

Langgerekt stalvolume onder een licht geknikt leien zadeldak voorzien van dakkapellen aan de beide zijden. De kalkzandstenen kloostervensters verwijzen naar een kern opklimmend tot de 17de eeuw, de hardstenen steekboogvormige staldeuromlijstingen met uitspringende sluitsteen aan de erfzijde naar een 18de-eeuwse aanpassing. Oostelijke zijgevel met vlechtingen geopend door smalle verluchtingsgaten waarvan één in kalkzandsteen en ter hoogte van de zolder door getoogde (laad)vensters en duivengaten met kalkzandstenen dorpels en twee dito consoles voor de aanliegplank of -steen. Westelijke zijtuitgevel met aandak, vlechtingen, bakstenen schouderstukken met natuurstenen console en deksteen. Oorspronkelijk stond er een bolbekroning op de tuit en schouderstukken. De rechthoekige poortdoorgang is niet origineel.

Indrukwekkende langsschuur van vijf traveeën onder een leien mansardedak (naar verluidt van 1802) gevat tussen zijtuitgevels met vlechtingen geopend door steekboogvormige inrijpoorten in hardsteen geflankeerd door steunberen, en in de punt rechthoekige verluchtingsgaten. De erfzijde bezit vermoedelijk een aantal muuropeningen in kalkzandstenen omlijstingen, alsook twee oculi, de veldzijde is blind.

Achteraan de schuur een lager bedrijfsgebouwtje onder pannen zadeldak met rechthoekige muuropeningen.

⁵⁵ CLEMANT, CHOBERT en HUART, *'Les anciennes constructions rurales en Belgique'*, Brussel, 86-87.

3.3.3. De Sint- Rochuskapel

Afb. 37. De Sint-Rochuskapel omgeven door Japanse kerselaars in volle bloei.

De neoclassicistische kapel werd naar verluid in 1841 gebouwd naar ontwerp van de Nijvelse architect Emile Coulon (1825-1891) in opdracht van Auguste-Joseph d' Overschie (1802-1880)⁵⁶.

Rechthoekige kapel met driezijdige sluiting, onder een leien zadeldak dat uitloopt op een hanggoot en bekroond wordt door een smeedijzeren kruis. De witbepoetste gevels met geteerde plint zijn aan de zijkant opengewerkt met een halfradvenster in een beschilderde en verheven plattebandomlijsting. De puntgevel is versierd met een risaliet onder de geprofileerde puilijst die de rechthoekige deur scheidt van het halfradvenster met geprofileerde omlijsting. Opgeklampte deur met twee beglaasde venstertje beschermd door smeedijzeren raamwerk met R-initiaal. Het houten schrijnwerk is groen geschilderd.

Langs weerszijden van de kapel staat een gerecupereerde stootpaal.

Wit bepleisterd interieur met twee rondboognissen in de driezijdige absis en een hardstenen altaarblad waarop een gepolychromeerd Sint-Rochusbeeld.

⁵⁶ 'De bouwgeschiedenis van het kasteel van Neerijse' in 'Huldenergs heemblad', jrg. 4, nr. 2, 1985, 15.

3.4. Het natuurgebied "de Doode Bemde"

Onderstaande tekst is gebaseerd op 'Samenvatting erkenningsdossier Doode Bemde', 14de uitbreiding, 2011.

3.4.1. Abiotische beschrijving

Geologie en bodem

Meer dan 225 miljoen jaar geleden vormde het Dijleland een eiland in de weidse zee. De ondergrond bestond voornamelijk uit kwartsieten en schiefers, die nu nog in de Ardennen aan de oppervlakte komen. Miljoenen jaren bleef het gebied boven de zee uitsteken totdat het een goede 100 miljoen jaar geleden door de Krijtzee overspoeld werd. Het huidige landschapsbeeld vindt zijn wortels in het Tertiair Geologisch Tijdperk, tussen 66 en 1,6 miljoen jaar terug. In die periode kende ons land verscheidene fases van transgressies en regressies van de zee. Tijdens deze heen en weer bewegingen van de zee werden, afhankelijk van de diepte van de zee, zanden, kleihoudende zanden en klei afgezet. Aan het einde van deze tertiaire periode kwam de zee een laatste maal over onze streek, de Diestiaanzee, en liet er een zacht golvend landschap achter, dat naar het noorden afhelde. Hierop ontwikkelde zich een stelsel van parallel lopende rivieren, die uitmondden in de toenmalige zee die in het noorden lag. Ten gevolge van de geleidelijke opheffing van het land en de daling van de noordelijke gebieden zijn deze rivieren en hun bijrivieren het landschap gaan eroderen. Verschillen in de samenstelling en weerstand ten opzichte van de erosie bij de diverse zeeafzettingen zijn verantwoordelijk voor de **verscheidenheid in hellingen en vervlakkingen die in het tertiaire landschap** voorkomen, zijnde het landschap zoals het zich onder het **kwartaire leemdek** voordoet. De **alluviale of colluviale bodems** zijn opgebouwd uit **lemig materiaal**, met een **bijmenging van klei of zand**, dat afkomstig is van de omliggende plateaus.

Landschap en reliëf

De verschillende erosie- en sedimentatieprocessen die zich voor, tijdens en na de ijstijden in het Dijleland hebben afgespeeld, hebben drie grote landschappen doen ontstaan: **het westelijke plateau, het oostelijke plateau en de riviervlakte**. Het plateau ten westen van het Dijledal is sterk versneden door **talrijke rivieren zoals de Voer, de IJse en de Laan**. De **droge dalen** hebben **steile hellingen** (tot meer dan 16%) waarvan de leemmantel veelal is verdwenen. Op deze plaatsen dagzoomt de **tertiaire zandgrond**, de begroeiing bestaat meestal uit **haagkanten en bos**. Het merendeel van deze gronden bestaat echter uit **akkers**. Op de hellingen komen **graslanden** voor. Het **oostelijk plateau** wordt voor een groot deel ingenomen door de **boscomplexen van Heverlee, Meerdaal en Mollendaal**. Dit zijn deels restanten van het oorspronkelijke **Kolenwoud**, wat de natuurlijke woudvegetatie van de leemstreek was voor de landname. Het **Brabantse leemplateau** is tot **60 meter diep ingesneden door de Dijle en haar bijrivieren**. De Dijle heeft hier een **brede alluviale vlakte** opgebouwd, de sterk kronkelende rivier vloeit in grote bochten van zuid naar noord door de vlakte. Nu eens stroomt zij aan de voet van de westhelling, onder meer in Sint-Agatha-Rode en Korbeek-Dijle, dan weer langs de oosthelling, zoals in de Doode Bemde ter hoogte van de Reigersstraat in Sint-Joris-Weert.

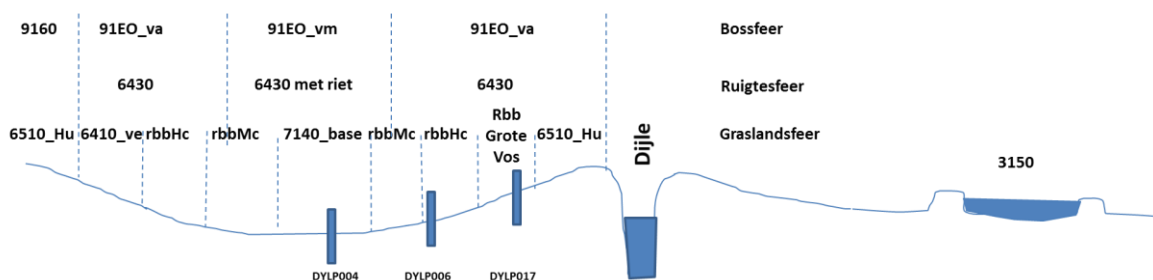
Hydrologie – hydrografie

Hydrografisch gezien behoort de Doode Bemde tot het **Dijlebekken**. Dit gebied ligt in het **middenloopgedeelte** van de Dijle. Het **Brabantse leemplateau** bevat een groot **grondwaterreservoir** dat door de **diepe insnijding van de Dijle** wordt afgetapt. Via de **talrijke bronnen** langs de **vallehelling** vloeit het zuivere grondwater naar de **komgronden**. Het water uit deze **bronnen** is afkomstig uit de **zandlagen** die zich boven de **kleiige afzettingen van leper** bevinden (o.a. Formatie van Brussel). De Dijle is dan ook een typische **bronrivier**. Ter hoogte van Leuven is $\pm 93\%$ van de afvoer afkomstig van bronnen. De droogweerafvoer van de rivier bedraagt 3 tot 5 m³/sec.

3.4.2. Biotische beschrijving

De Dijlevallei ten zuiden van Leuven is plantengeografisch gezien te situeren in het **Centraal Brabants-Picardisch subdistrict**. Dit subdistrict strekt zich uit van de Scheldevallei in het westen tot iets ten oosten van de Dijlevallei, meer bepaald tot de waterscheidingskam tussen de stroombekkens van Dijle en Gete. Het is Vlaanderens meest **gevarieerde plantendistrict** en wordt gekenmerkt door talrijke en vrij uitgestrekte **boscomplexen** (Hallerbos, Zoniënwoud, Meerdaalwoud,...), grote **leemplateaus** en verschillende **alluviale valleien**. In het noorden sluit het gebied aan bij het **Kempisch** en het **Vlaamse district**. Grenzen van plantengeografische districten moeten niet als scherpe lijnen worden opgevat. Dit verklaart het **grote aantal soorten** dat hier aangetroffen wordt. De reservaatperimeter behoort tot het **ecodistrict "Brabants heuvelland"** in de leemregio.

Door de **uitgesproken detailtopografie** in de vallei zijn er zowel in de **grasland**-, de **ruigte**- maar ook in de **bossfeer** verrassend **veel vegetatietypen** te vinden die **netjes gezoneerd** voorkomen. In de natste/diepste delen van de **komgronden** komt de mineraalrijke vorm van **kleine zeggenvegetaties** (habitattype 7140_base) tot ontwikkeling met soorten als ronde zegge, hennegras en moeraskartelblad. Een (topografisch) trapje hoger ontwikkelen **grote zeggenvegetaties** waar in de winter en het voorjaar het grondwaterpeil nog boven maaiveld uitkomt. Nog net iets hoger, waar grondwater niet meer boven maaiveld uitstijgt in het winterhalfjaar, is een gordel van **dottergraslanden** (rbb_Hc) optimaal ontwikkeld. Op de **'droge' oeverwallen** zijn **glanshavervegetaties** (6510_Hu) te vinden. Tussen deze beide types in zit een zoom **grote vossenstaartgraslanden** geprangd waarin o.a. trosdravik domineert. Aan de kant van de **valleiflank** worden de **dottergraslanden** afgezoomd door **veldrusgrasland** (ht 6410_ve).

Schematische zonerings van habitatsubtypes (ht) en regionaal belangrijke biotopen (rbb's) in de alluviale vallei van de Dijle

Dat zijn allemaal **vegetatietypen** in de **open sfeer**. De vervanggemeenschap onder ruigtebeheer (i.e. cyclisch maaien of begrazen) is hoofdzakelijk **moerasspirearuigte** (ht 6430). In de **diepste delen** van de vallei speelt **riet** een steeds dominantere rol daarin naarmate de gemiddelde laagste

grondwaterstand minder diep wordt. Voor de ontwikkeling van echte rietlanden is het hier nagenoeg altijd te droog. Die zouden op termijn kunnen te vinden zijn in **verlandende voormalige viskweekvijvers**. Momenteel ontwikkeld daarin een te eutrofe vorm van het habitatype 3150: "van **nature eutrofe meren met Magnopotamion**". Nagenoeg alle vijvers in dit gebied werden/worden gevoed met **oppervlaktewater van Dijle of IJse**. De kwaliteit daarvan is actueel aanzienlijk veel beter dan een paar decennia geleden, maar de op die manier mee binnen gebrachte nutriënten (met name fosfaten) zitten grotendeels in het vijverbodemsediment. Die vijvers hebben gefungeerd als een soort zuiveringsinstallatie, waardoor er in de onderwaterbodems grote hoeveelheden nutriënten geaccumuleerd werden en vrijkomen in de waterkolom. Het resultaat daarvan is in toenemende mate jaarlijks weerkerende waterbloei en dus een slecht ontwikkelde waterplantenvegetatie. In dit habitatrictlijngebied zijn er **geen natuurlijke meren** aanwezig.

In de **bosfeer** is eveneens een **vegetatizoneering** te zien. In de diepste delen van de **vallei** ontwikkeld **mesotroof elzenbroekbos** (ht 91EO_meso), op de **drogere oeverwallen** en **valleiflanken** zijn dat **alluviale elzen-essenbossen** (ht 91EO_va) en **eiken-Haagbeukenbossen** (ht9160) met de typische en opvallende **voorjaarsbloei**ers.

Vegetatie

Bossen

Binnen het visiegebied komen een aantal verschillende **bostypen** voor. De meest voorkomende zijn: de **moerasbossen** op een **minerale bodem** (de zgn. Alno- Padion bossen). Deze bossen staan slechts sporadisch onder water en kennen een snelle strooiselafbraak. De **alluviale eiken- haagbeukenbossen** kennen een uitgesproken lente-aspect met de aanwezigheid van o.a. Bosanemoon, Speenkruid en Slanke sleutelbloem. Een meer nutriëntenrijk type is het nitrofiel **alluviaal elzen- en essenbos**. De kruidlaag bestaat voornamelijk uit de klassieke nitrofiële soorten zoals Grote brandnetel, Kleefkruid, Zevenblad en Gewone engelwortel. Beide bostypes zijn vaak ingeplant met Canadapopulieren. **Mesotrofe elzenbossen** komen uitsluitend voor in de natste delen van de komgrond .

Graslanden

Afhankelijk van de locatie in de vallei (colluvium, oeverwal of komgrond) en van het gevoerde beheer (maaïen en/of begrazen, bemestingsniveau) wordt een aantal **verschillende graslandtypen** onderscheiden. In de vallei komen nog heel wat graslandtypen in vrij grote aantallen voor zoals: **dottergrasland, glanshavergrasland, kamgrasland en Moerasspirearigte**. Binnen deze graslanden bleven een aantal relictten bewaard van de vroegere landbouwactiviteiten zoals **sloten, greppels** en **knotbomen** die de percelen begrensd.

Afb. 38. Grasland met behoud van kleine landschapselementen, hier een rij knotbomen.

Afb. 39. Eén van de voormalige vis- en kweekvijvers in het gebied.

Natte ruigte met moerasspirea (*Filipendulion*) ontstaan vaak uit vochtige onbemeste graslanden die niet meer onderhouden werden. Ze komen voornamelijk voor op vochtige tot natte, matig voedselrijke gronden. Enkele zeer typische soorten die je aantreft zijn: Moerasspirea (*Filipendula ulmaria*), Echte valeriaan (*Valeriana officinalis*), Gewone engelwortel en zeer typisch voor de streek Moesdistel (*Cirsium oleraceum*).

Struwelen

de meest voorkomende types zijn **doornstruweel** met o.a. Eénstijlige Meidoorn, Sledoorn en hondsroos en **vochtige wilgenstruwelen**.

Water- en oevervegetaties

In de vallei komen een aantal **eutrofe plassen** voor. Zij hebben allemaal gefungeerd als visvijver. In vele gevallen heeft zich na verloop van tijd een interessante oevervegetatie ontwikkeld waarin elementen van de **Mr- en Mc-vegetatietypes** voorkomen. De soorten die men kan aantreffen, zijn eerder algemene waterplanten zoals de watervorm van Veenwortel (*Polygonum amphibium*), Grof hoornblad (*Ceratophyllum demersum*), Gekroesd fonteinkruid (*Potamogeton crispus*), Schedefonteinkruid (*Potamogeton pectinatus*) en Klein kroos (*Lemna minor*).

Hoogstamboomgaard

In de vallei komen enkele **hoogstamboomgaarden** voor, bv. aan het kasteelpark te Neerijse.

Fauna

Voor een uitgebreide bespreking van de Fauna wordt verwezen naar 'Samenvatting erkenningsdossier Doode Bemde', 14de uitbreiding, 2011. Wel willen we de aandacht richten op een vrij recente (2000) bewoner van het gebied, nl. de **Bever**, die vermoedelijk vanuit Wallonië het gebied is binnengekomen. Momenteel bevindt zich een vaste en zeer actieve populatie van deze dieren in de Doode Bemde die hier echter geen dammen bouwt en bijgevolg niet onmiddellijk voor problemen zorgt.

3.4.3. Bebouwing

Ter hoogte van de Elsenstraat twee grondig aangepaste, halfvrijstaande ééngezinswoningen van drie traveeën en twee bouwlagen onder zadeldak, die in kern mogelijk opklimmen tot de 19de eeuw. Op perceel 263D bevindt zich nog een houten weekendverblijfje.

4. ERFGOEDWAARDEN

Het kasteeldomein d'Overschie met inbegrip van de verschillende componenten en het achterliggende natuurgebied werd in twee fasen beschermd.

Het koninklijk besluit van 27 november 1978 behelst een ruime bescherming van enerzijds het voormalige pachthof (Lindehof) en de watermolen als monument en het kasteelpark en een deel van het natuurgebied de 'Doodse Benden' als dorpsgezicht. Een tweede cluster betreft de kapel Onze-Lieve-Vrouw ten Pui en enkele nabij gelegen woningen (Kapelbergstraat 20, Dorpstraat 1, 3 en 5) eveneens als monument en de omgeving van de kapel als dorpsgezicht. De monumenten werden beschermd omwille van de historische, artistieke en volkskundige waarde en de dorpsgezichten – ingetekend als één geheel -, omwille van de historische en socio-culturele waarde. De artistieke en volkskundige waarde zijn enkel van toepassing op de Onze-Lieve-Vrouw ten Puikapel en haar omgeving.

Een jaar later worden ook het kasteel d'Overschie en het koetshuis met de aanpalende oranjerie beschermd als monument omwille van de historische waarde en dit bij koninklijk besluit van 18 december 1979.

De historische waarde voor het kasteeldomein, het gebouwd erfgoed en het natuurgebied – zoals vermeld in desbetreffende beschermingsbesluiten - zal worden aangevuld met volgende in casu-waarden: de architectuurhistorische, de tuinhistorische en de natuurwetenschappelijke waarde zoals gedetecteerd tijdens het onderzoek.

4.1. De historische waarde van het kasteel d'Overschie

Het kasteel in Neerijse, ontstaan als een middeleeuwse watermotte en in de loop van de 16de en 17de eeuw omgevormd tot een omweld jachtpaviljoen en een 'buitengoed' met neerhof, werd in 1735 aangekocht door de familie d'Overschie die eigenaar bleef tot het interbellum. Zij vormde het kasteel om tot hun permanente verblijfplaats en breidde het landgoed uit met een watermolen (1737) en de familiekapel Onze-Lieve-Vrouw ten Pui (1758); kocht in 1756 het pachthof Lindehof en legde in 1764 een classicistisch park aan waarvoor een ingenieus drainagesysteem voor het drassige valleigebied werd ontwikkeld. Onder invloed van veranderde maatschappelijke visies werd het neerhof gesloopt en het kasteel in het laatste kwart van de 18de eeuw door Jean-Albert d'Overschie omgevormd tot een U-vormige residentiele verblijfplaats voorafgegaan door een imponerende langgerekte vleugel met de paardenstallen, koetsenstalling en oranjerie, allen opgetrokken in classicistische stijl in het laatste kwart van de 18de eeuw. In de 19de eeuw werd de neoclassicistische Sint-Rochuskapel gebouwd (1841) en in de moestuin een hovenierswoning en serrecomplex opgetrokken (ca. 1855), maar de belangrijkste verwezenlijking was het dempen van de gracht rond het kasteel waarna omstreeks 1860 een landschappelijk kasteelpark werd aangelegd.

De configuratie van het voormalige landgoed d'Overschie bleef met zijn ingangshek, kasteel, kasteelpark, koetshuis annex oranjerie, ommuurde moestuin met serres, ommuurde boomgaard, vijver, ijskelder, watermolen, pachthof, kapellen en omringende weilanden en akkers uitzonderlijk goed bewaard waardoor de site een hoge ensemblewaarde bezit. Het betekenisvol samengaan van

de gebouwde en natuurlijke elementen bezorgt het uitgestrekte landgoed d'Overschie een belangrijke contextwaarde binnen de dorpskern van Neerijse.

De historische, in casu architectuurhistorische waarde van het kasteel d'Overschie

Representatief goed bewaard voorbeeld van een classicistisch kasteel met oudere kern dat zijn huidig voorkomen bekam in 1777-1778 onder impuls van baron Jean-Albert d'Overschie en Maximilien-Emmanuel, voogd van zijn minderjarige zoon Maximilien-Emmanuel.

Oorspronkelijk bepleisterd kasteel op U-vormige plattegrond van twee en drie bouwlagen onder gecombineerde schild- en mansardedaken geopend door rechthoekige en getoogde vensters in kalkzandstenen omlijstingen uitgewerkt met een markante voorgevel getypeerd door een middenrisaliet met aflijnende gevelhoge pilasters met Franse voeg en bekronend driehoekig fronton voorzien van een geriemde hardstenen deuromlijsting met trapeziumvormige sluitsteen waar boven een hardstenen Franse balkon op decoratief uitgewerkte consoles en vensters eveneens gevat in geriemde hardstenen omlijstingen, waarbij het deurvensters is uitgewerkt met een geprofileerde sluitsteen geflankeerd door festoenen. De vensters bezijden het middenrisaliet zijn gevat in hardstenen plattebandomlijstingen met steenhouwersmerk "MD" verwijzend naar de 18de-eeuwse steenhouwersfamilie Mondron. Buiten de kelder met Boheemse kap, enkele tongewelven, de dragende structuur van moer- en kinderbalken, enkele planken vloeren en een deel van de dakconstructie bleven er geen interieurelementen bewaard.

De historische in casu tuinhistorische waarde van het kasteelpark

De heraanleg van het park in landschappelijke stijl rond 1860 was eerder een cosmetische facelift dan een radicale ingreep. Het 18de-eeuwse, classicistische aanlegpatroon is nog duidelijk herkenbaar, niet alleen in het microreliëf, maar ook in de huidige 19de-eeuwse aanleg. De configuratie van een rechtgetrokken beek met watermolen en een omgrachte kasteelmotte beantwoordt aan een aanlegmodel dat niet alleen stroomopwaarts langs de IJse werd aangetroffen (Loonbeek, Huldenberg) maar ook op andere plaatsen in de regio. Van de oorspronkelijke 19de-eeuwse, landschappelijke beplantingen zijn nog een aantal bomen overgebleven maar van een uitzonderlijke dendrologische waarde kan niet gesproken worden.

4.2. De historische en socio-culturele waarde van het dorpsgezicht

De volledige Dijlevallei ten oosten van de dorpskern van Neerijse wordt tot op vandaag gedomineerd door het voormalige kasteeldomein d'Overschie. Het kasteel met deels bewaarde landschappelijke parkaanleg is toegankelijk via een uitgebreid geometrisch dreven- en wegenpatroon waarlangs het voormalige pachtthof "Lindehof" en de neoclassicistische Sint-Rochuskapel – een representatief voorbeeld van een 19de-eeuwse devotiekapel – gesitueerd zijn. Maar de kasteelsite van d'Overschie beperkt zich niet tot wat wij vandaag effectief herkennen als kasteelpark en de toegangsdraven, maar behelst een ruimer gebied ontstaan door de eigendomssituatie en de invloedssfeer toen het domein in handen was van de familie d'Overschie. Dit vrijwel gaaf bewaard cultuurhistorisch landschap getuigt van een eeuwenlange agrarische activiteit en wordt gekenmerkt door een zeer rijke fauna en flora die rechtstreeks verband houdt met karakteristieke ecosysteem van oeverwallen en komgronden (natuurwetenschappelijke waarde).

5. BEHEERSVISIE EN DOELSTELLINGEN

Onderstaande beheersdoelstellingen zijn ontstaan op basis van onderzoek in situ, literatuur- en archiefonderzoek. Het sluit niet uit dat bij toekomstige werken en/of verder onderzoek gegevens bekend worden die ertoe leiden dat de omschreven beheersdoelstellingen verfijnd, genuanceerd of geïnterpreteerd worden.

5.1. Basisprincipes

Elke bescherming heeft tot doel om het erfgoed - hier het gebouwd en het landschappelijk erfgoed - zo goed mogelijk over te leveren aan toekomstige generaties. Het begrip 'bescherming' moet daarbij heel letterlijk genomen worden: de eigenaar is gehouden het monument en het dorpsgezicht te beschermen tegen beschadiging, vernieling en verwaarlozing (passief behoud) door middel van regelmatig onderhoud en herstel (actief behoud). In dat onderhoud en herstel moet de eigenaar rekening houden met de erfgoedwaarden, de erfgoedkenmerken en de erfgoedelementen die aan de basis lagen van de bescherming en zoals beschreven in de hoofdstukken 3, 4 en 5 van dit beheersplan. **Bewaren gaat daarbij voor vernieuwen.**

Voorgenomen onderhouds- en restauratieve ingrepen worden in (voor)overleg met Onroerend Erfgoed besproken. Elke beheersdaad vraagt om een geïntegreerde en duurzame aanpak waarbij de impact wordt afgetoetst aan de volledige site, in al zijn componenten: archeologisch, gebouwd en groen erfgoed. Ingrepen dienen de beschermde erfgoedkenmerken en -elementen te respecteren en te ondersteunen. Ze zullen een meerwaarde vormen voor de erfgoedwaarden van de gebouwen en de site, en mogen de draagkracht ervan niet overschrijden. Ingrepen, verbouwingen en aanpassingen die onoordeelkundig of onherroepelijk zijn of die een verlies van de beschreven en gemotiveerde erfgoedwaarden impliceren, zijn niet toegestaan.

Het gebied dat opgenomen is in dit beheersplan ligt volledig binnen het visiegebied voor de uitbreiding van het erkende natuurreservaat Doode Bemde (nr. E-018). Dit wil zeggen dat er binnen de perimeter van dit beheersplan geen maatregelen getroffen mogen worden die in tegenstrijd zijn met de doelstellingen die vooropgesteld zijn voor dit visiegebied. We verwijzen hiervoor naar het erkenningsdossier met nummer E-018 'Doode Bemde' en naar het ministerieel besluit van 16 mei 2012 houdende de uitbreiding van het natuurreservaat Doode Bemde en de inkrimping van de uitbreidingszone."

5.2. Beheersdoelstellingen opgenomen in de beschermingsbesluiten

De beheersvisie houdt rekening met de verbodsbepalingen zoals opgenomen in het:

koninklijk besluit van 27 november 1978

artikel 3. Onverminderd de bepalingen van het koninklijk besluit van 6 december 1976 tot bepaling van de algemene voorschriften inzake instandhouding en onderhoud van monumenten-en stads-en dorpsgezichten, worden voor de behartiging van het algemeen belang de volgende beperkingen aan de rechten van de eigenaars gesteld: behoudens geldig verleende machtiging, overeenkomstig de bepalingen van het artikel 5 van het decreet van 3 maart 1976, is verboden:

1. Het oprichten van een gebouw of een constructie of het plaatsen van een inrichting, zelfs uit niet duurzame materialen, die in de grond is ingebouwd, aan de grond is bevestigd of op de grond steun vindt ten behoeve van de stabiliteit, en bestemd is om ter plaatse te blijven staan, ook al kan zij uit elkaar genomen worden.
2. Het plaatsen van een of meer verplaatsbare inrichtingen die voor bewoning kunnen worden gebruikt, zoals woonwagens, kampeerwagens en afgedankte voertuigen.
3. Het herbouwen of verbouwen van bestaande constructies.
 - 3.1. derwijze dat het uitwendig aspect ervan wordt gewijzigd, zonder voorafgaandelijke en schriftelijke toestemming vanwege de Minister of zijn gemachtigde.
 - 3.2. derwijze dat er een vermeerdering van het bouwvolume optreedt, zonder voorafgaandelijke en schriftelijke toestemming vanwege de Minister of zijn gemachtigde.
4. Het verharderen van wegen en paden.
5. Het aanleggen van een opslagruimte voor afgedankte voertuigen.
6. Het aanleggen van een vuilnisbelt en het achterlaten van afvalproducten.
7. Het aanbrengen van reclamepanelen of gelijk welke publiciteit.
8. Het plaatsen van bovengrondse en ondergrondse leidingen. De aanleg van ondergrondse leidingen voor telefoon, voor het vervoer van laagspanningselektriciteit, gas, water en rioolwater, dienende voor de ter plaatse gelegen gebouwen, blijft mogelijk.
9. Elke activiteit die een belangrijke wijziging van de waterhuishouding van gebied voor gevolg kan hebben, in die mate dat zij het voortbestaan van de natuurlijke fauna en flora, in gevaar brengt. Het graven van afwateringskanalen, het uitvoeren van draineringswerken en wateraftappingen welke van aard zijn het grondwaterpeil in een voor het natuurbehoud ongunstige zin te beïnvloeden ..
 - 9.1. Elke lozing van vloeistoffen of gassen die het voortbestaan van de natuurlijke fauna en flora in gevaar kan brengen.
 - 9.2. De vijvers langer dan twee jaar te laten droogstaan.
 - 9.3. Om het even welk werk dat de aard van de grond, het uitzicht van het terrein of het hydrografisch net zou kunnen wijzigen, inzonderheid het verrichten van opgravingen, boringen of grondwerken, de ontginning van materialen en het aanleggen van opspuiterreinen. In afwijking van bovenstaande bepaling, kan een instelling voor wetenschappelijk onderzoek, mits voorafgaandelijke en schriftelijke toestemming vanwege de Minister of zijn gemachtigde, boringen of opgravingen verrichten met het oog op de natuurwetenschappelijke of archeologische studie van het gebied.
10. Het vernietigen of wegnemen van eieren, nesten of broedsels.
11. Het vellen, onwortelen of beschadigen, van bomen en struiken, met uitzondering van:
 - 11.1. de kappingen van naaldhoutsoorten, Canadapopulieren en schaarhout, het verwijderen van houtopslag op de percelen met een heidevegetatie;
 - 11.2. het normale snoeiwerk c.q. het knotten;Het is echter verboden de stronken van schaarhout uit te rukken, te breken of te beschadigen.
12. Het vellen, onwortelen of beschadigen van hoogstammige bomen met stamonttrek van 1 meter of meer, gemeten op één meter boven het maaiveld, met uitzondering van het normale snoeiwerk, c.q. het knotten.
13. Het aanplanten van aan het milieu vreemde boom- of struiksoorten. Het voornemen tot het aanplanten van canadapopulieren of naaldbomen moet voorafgaandelijk, bij ter post aangetekend

schrijven, aan de Rijksdienst voor Monumenten-en Landschapszorg ter kennis worden gebracht. In deze kennisgeving dient vermeld de soort, het aantal exemplaren, de oppervlakte en de kadastrale ligging van het terrein waarover de voorgenomen aanplanting zich zal uitstrekken.

Indien binnen de dertig dagen, te rekenen vanaf de datum van de kennisgeving, genoemde Rijksdienst geen beslissing tot weigering of de mededeling dat het aanvraagdossier onvolledig is ter kennis van de belanghebbende heeft gebracht, mag de voorgenomen aanplanting worden uitgevoerd.

14. Het vernielen of verzamelen van kruidachtige planten, hun bloemen of hun vruchten.

In afwijking van bovenstaande bepaling kan door de instantie die het natuurgebied beheert of, bij ontstentenis hiervan, door de Minister of zijn gemachtigde aan een instelling voor wetenschappelijk onderzoek de toelating worden verleend om bepaalde planten, hun bloemen of hun vruchten, te verzamelen, in zover dit geen gevaar oplevert voor de biologische. en ecologische waarde van het gebied.

15. Het gebruik van chemische verdelgingsmiddelen, tenzij de instantie die het natuurgebied beheert tot de aanwending ervan besluit.

16. De rietkragen af te maaien of af te branden tussen 1 februari en 1 augustus.

koninklijk besluit 18 december 1979

Artikel 2: Onverminderd de bepalingen van het koninklijk besluit van 6 december 1976 tot bepaling van de algemene voorschriften inzake instandhouding en onderhoud van monumenten en stads-en dorpsgezichten, worden voor de behartiging van het algemeen belang de volgende beperkingen aan de rechten van de eigenaars gesteld : behoudens geldig verleende machtiging, overeenkomstig de bepalingen van het artikel 5 van het decreet van 3 maart 1976 is het verboden:

1. op de hogervermelde percelen de werken uit te voeren vermeld in artikel 44 van de wet van 29 maart 1962, houdende organisatie van de ruimtelijke ordening en de stedenbouw ;
2. de ordonnantie en het uitzicht van de percelen en van de zich erop bevindende onroerende goederen te wijzigen.

5.3. Het kasteel

In 2006 onderging het exterieur van het kasteel van Neerijse een totaalrestauratie. In het kasteel werden negen wooneenheden gerealiseerd waarvan er vandaag zes volledig afgewerkt zijn en twee wooneenheden in het voormalige operatiekwartier. Grote restauratieve ingrepen zijn op het eerste zicht niet noodzakelijk waardoor het beheer zich voornamelijk zal beperken tot kleinere ingrepen en vakkundig onderhoud.

Volgende aandachtspunten dienen aangevat op KORTE TERMIJN:

- Het waterdicht maken van de vensters;
- Herstellen van de mansardevensters: onder meer de rechtstanden onder de houten frontons en de zinken bedaking die vervangen zal worden door natuurleien;
- Het opnieuw kaleien van de buitengevels in dezelfde kleur⁵⁷;
- Herstellen van de koperen dakgoten.

Volgende aandachtspunten dienen aangevat op MIDDELLANGE TERMIJN:

- Monitoring en eventueel herstel van de gebarsten hardstenen grondplaat van het balkon aan de westgevel;
- Het plaatsen van ramen op de bovenste verdieping van de kapelvleugel die momenteel als terras in gebruik is;
- De huidige drainage in de ondergrondse garage volstaat niet, er dient een oplossing gezocht voor het waterprobleem (bron);
- Daarbij aansluitend dienen de kelders beter geventileerd te worden.

Verder zou het een meerwaarde voor het kasteel betekenen als de oorspronkelijke afwerkingslaag – met name een vlakke kalkpleister – zou hersteld worden alsook de vensters opnieuw van luiken werden voorzien.

⁵⁷ De huidige gele kleur werd opgelegd door Onroerend Erfgoed en werd afgeleid van een eind 19de-eeuwse tekening afgebeeld in bijlage 4, fig.24.

5.4. Het kasteelpark

Bakstenen tuinmuren

Op korte termijn is consolidatie en restauratie noodzakelijk van de vervallen bakstenen tuinmuren rond de boomgaard en de tuinmuur ten westen van het voormalige lustbosje alsook van de leien afdekstenen die op vele plaatsen verdwenen of sterk beschadigd zijn. Er moet voldoende zorg besteed worden aan de boogvormige openingen in het lage bakstenen muurtje tussen de boomgaard en de lustvijver die zorgen voor een vlotte afwatering van de drie natuurlijke bronnen in de boomgaard.

Smeed- en gietijzeren hekwerk

-Het smeed- en gietijzeren toegangshek tussen hardstenen pijlers aan de Kapelweg bevindt zich in goede staat; vakkundig onderhoud volstaat.
-Het smeed- en gietijzeren toegangshek achteraan de lustvijver werd recent hersteld en zal einde 2018 teruggeplaatst worden.

Tuinpaviljoen

-Het halfronde tuinpaviljoen is momenteel ingericht als BBQ. Het baksteenmetselwerk bevindt zich in relatief goede staat, maar het voegwerk wordt best zo snel mogelijk vakkundig met een zachte kalkmortel hervoegd. Het is belangrijk de klimop regelmatig te snoeien.

Voortuin

- De natuurlijke bron tussen het kasteel en het koetshuis werd geïntegreerd in de geometrische tuinaanleg in de vorm van een waterbekken met fontein. Het kalkrijke bronwater zorgt er echter voor dat het mechanisme verkalkt en beschadigd wordt. Hiervoor dient een oplossing gezocht.

Hoogstamboomgaard

-De hoogstamboomgaard werd in 2016 opnieuw aangelegd met behoud van een aantal oudere fruitbomen. Om de nieuwe aanplantingen te laten slagen is het belangrijk de steunpalen regelmatig te controleren en zo nodig een bescherming tegen wild- en/of veevraat aan te brengen. Bij uitval dienen in het eerstvolgende plantseizoen de opengevallen plaats/plaatsen opnieuw beplant te worden. Bij voorkeur gebeurt dit met oude fruitvariëteiten die minder vatbaar zijn voor ziekten dan de commerciële variëteiten.

- Het grasland in de boomgaard zelf wordt jaarlijks één of twee keer gemaaid. Een eerste keer vanaf 25 juni en de toemaat (de hergroei van gras na de eerste maaibeurt) vanaf de tweede helft van september indien er voldoende hergroei is. Het plantverband in de boomgaard is voldoende ruim genomen om machinaal maaien mogelijk te maken. Daartoe dienden de hoogstamfruitbomen de eerste decennia voldoende hoog opgesnoeid te worden om passage met machines mogelijk te maken. Er wordt gestreefd naar een goed ontwikkeld glanshavergrasland (ht 6510_hu).

Landschappelijke parkaanleg

-Het landschappelijk park bevindt zich vandaag in een vervallen staat en is dringend aan restauratie toe. De laatste jaren zijn veel bomen gesneuveld waardoor het rijke en gevarieerde bomenbestand sterk uitgedund is en de typische landschappelijke aanleg nog moeilijk leesbaar is. Ook de aanleg van het tennisveld – dat de huidige eigenaars graag willen verwijderen – vernielde een deel van het parkconcept. Het wandelpad rond de lustvijver is niet meer begaanbaar en het gebied achter het halfronde tuinpaviljoen – in de 19de eeuw een lustbosje - is nu een verwaarloosde zone met een onbestemde functie en aanleg.

-Om het park te restaureren moet een bomenplan en een herstelpun voor het 19de-eeuwse concept opgemaakt worden door een landschapsarchitect onderlegd in historische tuinen en parken. Het plan moet rekening houden met de restauratie van de nog aanwezige historische elementen van de landschappelijke aanleg, bepalen welke verdwenen elementen moeten hersteld worden en welke 20ste-eeuwse ingrepen moeten/kunnen bewaard blijven. Van belang is het beheer en de opwaardering van de dendrologische collectie, het openhouden en herstellen van zichten en perspectieven, het respecteren van de reliëfverschillen die eigen zijn aan het oorspronkelijke parkconcept, het duurzame beheer van de paden en de gazons en het tijdig snoeien en opsleunen van de beplantingen. Om anachronismen te vermijden moet bij het heraanplanten gekozen worden voor bomen en struiken die in 19de-eeuwse landschappelijke parken werden aangeplant en die de dendrologische waarde van het park ondersteunen. Een goede leidraad hiervoor is de uitgave van Onroerend Erfgoed *Methodologie voor het beheer van historische tuinen en parken in Vlaanderen* van 2015.

-Een aantal bomen zijn duidelijk ziek en kwijnende (zie bijlage 5); een preventieve VTA-controle (Visual Tree Assessment) van alle bomen dringt zich op om aantastingen en stabiliteitsproblemen aan het licht te brengen. Op basis van deze studie kunnen verdere beheersmaatregelen genomen worden.

-De ginkgo (*Ginkgo biloba*, bijlage 5, nr. 27) aan de ondergrondse garage bevindt zich in slechte conditie ten gevolge van de grondwerken en het ophogen van de omringende grond. Het is aangewezen de wortelvoet opnieuw vrij te leggen en de ondergrond te verluchten.

-Het bomengroepje ten zuiden van het kasteel bevindt zich eveneens in zeer slechte conditie en worden best gerooid en vervangen: Amerikaanse eik (*Quercus rubra*), gewone esdoorn (*Acer pseudoplatanus*), gewone haagbeuk (*Carpinus betulus*) en dode es (*Fraxinus excelsior* (bomengroepje rond nr. 24 in bijlage 5). Om een kaalslag in die zone te voorkomen kan dit gefaseerd gebeuren.

-Beheerwerken aan waardevolle bomen worden uitgevoerd door een Europees erkende boomverzorger. Een lijst van erkende boomverzorgers (ETW) en boomtechnische raadgevers (ETT) zijn terug te vinden op de website: <http://www.bomenbeterbeheren.org/etw-ett/>.

-Bij uitval van bomen opgenomen in de lijst van waardevolle bomen (hoofdstuk 3 en bijlage 5), worden bomen aangeplant van eenzelfde soort/cultivar.

-Er dient een oplossing gezocht voor de zichtbare draadafsluiting rondom het park en de weiden voor de herten.

-Het tennisveld wordt niet gebruikt. De huidige eigenaars willen deze storende zone zo snel mogelijk verwijderen en het historisch parkconcept herstellen.

Landschappelijke vijver

-Bij het beheer van de vijver dient een evenwicht gezocht tussen de erfgoedwaarden en de ontwikkeling van natuurwaarden. Historisch gezien maakt de siervijver, die eveneens fungeert als spiegelvijver, samen met de slingerpaden, golvende gazons en doordacht gepositioneerde bomengroepjes, inherent deel uit van de 19de-eeuwse landschappelijke stijl en de bijhorende parkbeleving. Vanuit die tuinhistorische waarde is het aangewezen alle niet waardevolle bomen en struiken op de westelijke oevers van de vijver te rooien en het omlopende pad aan die zijde te herstellen. Volgens natuurpunt, die samen met de Vrienden van Heverleebos en Meerdaelwoud het dagelijks beheer van dit deel van het kasteelpark dat zij in erfpacht hebben, op zich nemen, komen hierdoor echter de natuurwaarden in het gedrang. Het is net de ontoegankelijkheid die de fauna en flora in deze zone doet heropleven. Verder overleg tussen alle betrokken partijen zal moeten leiden tot de concrete uitwerking van beheersmaatregelen voor deze zone.

-Op de oever(s) wordt historisch maaibeheer toegepast (twee maal per jaar) met een smaller wandelpad dat op regelmatige basis gemaaid wordt.

-Behoud van de golvende, landschappelijke aanleg van de vijver, waarbij de centrale versmallingen nog een relict zijn van de stuwaanzetten. Om de oeverlijnen te kunnen behouden is oeverbeschoeiing aangewezen. Zorgvuldig uitgekozen oeverbeplantingen – die jaarlijks gemaaid worden - kunnen de beschoeiing aan het zicht onttrekken.

-Het slib in de walgracht dient geruimd op archeologievriendelijke wijze door oevers en bodems te ontzien; bijvoorbeeld door drooglegging en inklinken van het slib.

Microreliëf

Ingrepen die het microreliëf schaden moeten vermeden worden zodat sporen van de 18de-eeuwse Franse tuin of van de 19de-eeuwse landschappelijk aanleg niet verloren gaan.

5.5. De omgeving ten westen van het kasteeldomein

De Sint-Rochuskapel

De Sint-Rochuskapel bevindt zich in goede bouwfysische toestand. Restauratieve ingrepen lijken op het eerste zicht niet noodzakelijk waardoor het beheer zich kan beperken tot vakkundig onderhoud.

Ijzeren hekje

Behoud en herstel van het ijzeren hekje aan de afwateringsgracht ten zuiden van de Prins de Bethunelaan.

De dreven

-Onder meer de Prins de Bethunelaan, de Lindenhoflaan, de dreef naar de beemden, de Elsenstraat, de Kapelweg en de toegangswegen naar het pachthof werden aangelegd en/of opgenomen in de 18de-eeuwse drevenstructuur en waren van oudsher voorzien van rijbeplanting. Voor het historisch landschapsbeeld en de belevingswaarde is het vooral belangrijk dit drevenaspect te herstellen. Hierbij zal het accent liggen op de zone buiten het natuurreserveaat. Binnen het natuurreserveaat zal enkel de dreef tussen de Sint-Rochuskapel en de Ijse, in het verlengde van de Lindenhoflaan, hersteld worden.

-De nog aanwezige bomen aan de Prins de Bethunelaan en de Lindenhoflaan – met name de Japanse sierkers (*Prunus serrulata Lindl*) - zijn wegens de hoge ouderdom en ziektes dringend aan

vervanging toe. Om de erfgoedwaarden te versterken wordt voor de nieuwe lijnbeplanting best gekozen voor duurzame boomsoorten⁵⁸ met dendrologische waarde⁵⁹. Het herstellen van de historische beplanting is hierbij een volwaardige optie: d.w.z. in de Lindenhoflaan (tot aan de Ijse) zomerlindes (*Tilia platyphyllos*), in de Prins de Bethunelaan gewone haagbeuk in boomvorm (*Carpinus betulus*) en in de Kapelweg zomereiken (*Quercus robur*). Zomereiken hebben echter een zware kruin wat hun eerder ongeschikt maakt op die plaats. Bij de keuze voor een meer geschikte, historisch verantwoorde boomsoort (alook voor beheersmaatregelen voor de bomen en bermen) zijn het *Vademecum Bomen* van het agentschap voor Natuur en Bos⁶⁰ en de *Handleiding voor het beheer van historische dreven en wegbeplanting* uitgegeven door het Agentschap Onroerend Erfgoed in 2017 een nuttige leidraad.

-Indien gewenst kunnen de dreven naar het pachthof hersteld worden. Ook hier gaat de voorkeur uit naar duurzame boomsoorten met dendrologische waarde.

-De asfaltlaag en de steenslagverharding op de kasseien dienen verwijderd te worden waarna het historisch wegprofiel kan hersteld worden met herbruik van de bestaande veldborduren en kasseien. Ook de restanten van de betonverharding in de Kapelweg dienen verwijderd en vervangen door kasseien of een traditionele halfverharding die meer aansluit bij het historisch karakter van het dorpsgezicht. Een hulp hierbij is het *Technisch vademecum Paden en verhardingen* uitgegeven in 2011 door het agentschap Natuur en Bos waarbij elk type van verharding besproken wordt.

-Hoewel de dreven een openbaar karakter hebben, zijn ze tot op vandaag in private handen. Dit bemoeilijkt het beheer en het onderhoud van de wegen. Een grondafstand is wenselijk.

Heraanleg dreven, circulatie- en parkeerplan

De gemeente is zich bewust van bovenvermelde problematiek en heeft reeds in de begroting de heraanleg van de Prins de Bethunelaan, de Lindenhoflaan en de Kapelweg opgenomen. Het project spoort samen met een nieuw circulatieplan waarbij de Lindenhoflaan en de Kapelweg eenrichting worden gemaakt en de Prins de Bethunelaan verkeersvrij (met uitzondering van landbouwvoertuigen). In functie van het handvest 'Toegankelijke gemeente' zal in overleg met Onroerend Erfgoed de heraangelegde Prins de Bethunelaan toegankelijk gemaakt worden voor rolstoelgebruikers en kinderwagens.

Tevens wil de gemeente een duurzame oplossing zoeken voor de verkeersoverlast en parkeerproblematiek door aan de rand van het dorpsgezicht bijkomende "groene parkings" te creëren. Dit kan bv. aan het begin van de Prins de Bethunelaan of aan de Kapelbergstraat of Eygenstraat die te bereiken zijn via de bestaande voetwegen.

⁵⁸ <https://repository.officiële-overheidspublicaties.nl/>: Een duurzame boomsoort is onder meer herkenbaar aan zijn lange levensduur, hij kan met name meer dan 150 jaar worden. Het zijn soorten die traag groeien en daardoor pas over een lange termijn hun uiteindelijke, vaak kenmerkende vorm krijgen. Doordat de bomen zo'n lange levensduur hebben zijn ze vaak bepalend voor het beeld omdat ze al generaties lang in het straatbeeld aanwezig zijn. Voorbeelden hiervan zijn de gewone beuk, eik, paardenkastanje en de linde.

⁵⁹ Idem: Met dendrologische waarde worden bomen bedoeld die zeldzaam zijn of belangrijk zijn als genenreservoir van de betreffende soort.

⁶⁰ <https://www.natuurenbos.be/publicaties/publicaties/vademecums> : Met de visie over Harmonisch Park- en Groenbeheer wil het ANB het beheer van parken en openbaar groen op een meer duurzame en ecologisch verantwoorde leest schoeien. Om de groenambtenaren en groenbeheerders in de praktijk te begeleiden bij het harmonisch beheer van hun groen ontwikkelde het ANB in samenwerking met Inverde een reeks vademecums. Dit technisch vademecum behandelt de specifieke aspecten met betrekking tot beheer van bomen.

De Bermen

-Traditioneel werden bermen twee keer en dreven minstens vier keer per jaar gemaaid. Hoog gras werd immers als onesthetisch ervaren. Maar ook hier is het belangrijk een evenwicht te zoeken tussen de erfgoedwaarden en de ontwikkeling van natuurwaarden. Voor de bermen buiten het natuurreservaat wordt zomermaaien na 25 juni vooropgesteld en indien nodig nog een tweede keer in september. Voor het deel in het natuurreservaat wordt gekozen voor jaarlijks alternerend één kant te maaien omwille van de insectenwaarden, bv. vlinders langs de wandelpaden.

De voetwegen

-Het behoud van de bestaand voetwegen is een evidentie.

-De onverharde voetweg met stijlranden tussen de Beekstraat en het gehucht Eygen, voetweg n° 45 in de Atlas der Buurtwegen, kan niet verhard worden.

-De voetweg die vanaf de Kapelweg langs het kasteeldomein naar de Eygenstraat klimt (chemin n° 16) en achter de ommuurde boomgaard weer afdalt in de richting van het natuurgebied (chemin n°10), bevat onverharde, halfverharde en gekasseide delen. De magere beton dient verwijderd en vervangen te worden door kasseien of een traditionele halfverharding die meer aansluit bij het historisch karakter van het dorpsgezicht. Een versteviging van de voetweg is aanbevolen om erosie tegen te gaan. Om uitspoeling van de deels onverharde, deels gekasseide voetweg achteraan het kasteeldomein tegen te gaan moet een aangepaste afwatering voorzien worden. Dit kan door bv. door de aanleg van een drainagegreppel of grindsleuf

-Voetweg n°42, die ten zuiden van het Lindenhof een verbinding vormt tussen de Prins de Bethunelaan en de Beekstraat, is opgenomen in de Atlas der Buurtwegen maar thans niet meer in gebruik. Heropening en heraanleg in harmonie met het historisch karakter van de omgeving is aangewezen. Dit geldt eveneens voor voetweg n°43, gelegen in het verlengde van voetweg n°42, die vanaf de Prins de Bethunelaan verder in de richting van de Elsenstraat gaat.

Alluviaal essen- en olmenbosje (ten noorden van de Prins de Bethunelaan)

-Omwille van de beperkte oppervlakte wordt hakhoutbeheer met overstaanders toegepast waarbij een beperkt aantal hoog opgaande bomen wordt behouden en de rest van de boom- en de struiklaag cyclisch wordt afgezet. Zowel de stammen als takken worden grondig verwijderd om een (tijdelijke) kruidrijke onder-étage te verzekeren.

De knotwilgen

-Het knotten van de rij knotwilgen aan de gracht parallel aan de Prins de Bethunelaan is noodzakelijk op korte termijn. Na inhalen van het achterstallig beheer wordt best overgeschakeld op regelmatig knotten om de 8-10 jaar. Bij uitval wordt systematisch herplant met gezond (ziektevrij) plantmateriaal uit de onmiddellijke omgeving, zoals palen gerecupereerd uit knotafval van andere wilgen.

-Monitoring van de knotbomen aan voetweg nr°45. Herstel van de rij is niet aangewezen omdat de overhangende bomen van de aanpalende tuinen de knotbomen in verdrukking zouden brengen.

-Een knotwilg is een snelle groeier wat het knotten tot een intensieve bezigheid maakt. Het knotten van de bomen gebeurt tijdens de winterperiode of alleszins voor het begin van het nieuwe groeiseizoen (november-maart) en dit om de 8 à 10 jaar. De iets ruimere periode heeft als voordeel

dat het werk in de tijd gespreid wordt, er minder afval gegenereerd wordt en de takken als brandhout kunnen dienen.

Het microreliëf

Ingrepen in het gebied die het microreliëf schaden moeten vermeden worden. Op het digitale hoogtemodel zijn immers nog reminiscenties aan de 18de-eeuwse drevenstructuur terug te vinden. Een mooi voorbeeld hiervan is het oude tracé van de Lindenhoflaan dat nog zichtbaar is in de huidige paardenwei.

Rioleringswerken

Infrac voorziet op korte termijn rioleringswerken aan de N253. De werken vallen gedeeltelijk binnen het beschermde dorpsgezicht maar niet binnen de perimeter van het beheersplan. De impact van de werken is op dit moment nog niet duidelijk maar kunnen gevolgen hebben voor de waterhuishouding binnen het gebied van het beheersplan. Een strikte opvolging van de werken is bijgevolg noodzakelijk.

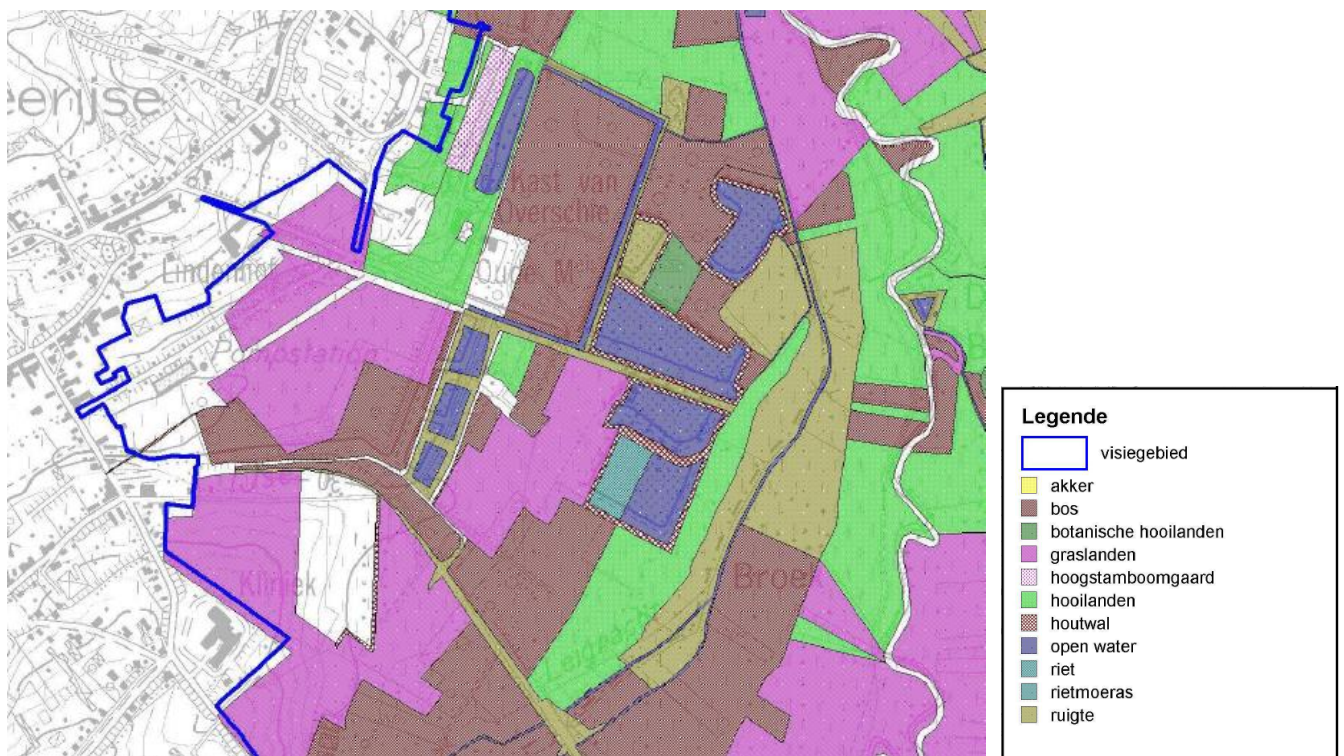
5.6. Het natuurgebied "de Doode Bemde"

Voor de algemene doelstellingen op het niveau van het ecosysteem; behoud en versterking van fauna en flora en de doelstellingen op maatschappelijk en educatief vlak, wordt verwezen naar het dossier: 'Samenvatting erkenningsdossier Doode Bemde', 14de uitbreiding, 2011⁶¹. De concrete onderhoudsmaatregelen werden samengevat en waar nodig uitgebreid.

Dit beheersplan wil in de eerste plaats ruggensteun bieden bij regulier onderhoud en historisch landschapsherstel mogelijk maken daar waar er kansen zijn. Deze kansen dienen te passen in de visie die hierna is vastgelegd en die aansluit bij de visie van het erkenningsdossier en de uitbreidingen voor het natuurreservaat.

Binnen de perimeter van het beschermde dorpsgezicht is de Doode Bemde een gevarieerd gebied met verschillende vegetaties en landschapstypes die elk hun eigen waarde hebben en door middel van aangepast beheer hersteld en versterkt kunnen worden. In eerste instantie is het de bedoeling dit landschap als resultaat van een eeuwenlange evolutie zoveel mogelijk intact te bewaren. Dit sluit echter nieuwe ingrepen niet uit. Deze ingrepen moeten steeds vanuit de erfgoedwaarden te verantwoorden zijn en afgewogen worden aan het historisch landschapsbeeld.

Doelstelling visiegebied

Afb. 40. Detail van de kaart waarin de doelstellingen voor het natuurgebied 'De Doode Bemde' visueel worden voorgesteld. Bron: 'Samenvatting erkenningsdossier Doode Bemde', 14de uitbreiding, 2011, bijlage 4.1.

⁶¹ Bij voorkeur laten de eigenaars binnen het dorpsgezicht een natuurbeheersplan opmaken waarbij de percelen die niet opgenomen zijn in het erkenningsdossier van het natuurreservaat toegevoegd worden.

landschapsbeeld

-Het streefdoel is het half openhouden van het landschap (ca. 1/2-2/3 van de oppervlakte) onder de vorm van graslanden, moerassen, ruigtes en open water. In dit halfopen landschap zal een groot deel als een parklandschap beheerd worden. De klemtoon ligt hierbij op een procesbeheer door middel van een seizoens-begrazing, al dan niet aangevuld met een mechanisch beheer. In dit parklandschap zullen grenzen stilaan vervagen en worden open stukken (vrijweidesysteem) afgewisseld met meer gesloten zones. Het overige deel van het landschap zal spontaan evolueren naar verschillende valleibostypes zoals elzen-essenbossen en mesotrofe elzenbossen. Hier heeft het landschap een gesloten aspect en wordt zo min mogelijk actief ingegrepen in het spontane successieproces.

Kleinschalige landschapselementen

-Daarnaast wordt de nodige aandacht besteed aan het behoud van kleinschalige landschapselementen zoals sloten, greppels, knotbomen, hagen, houtkanten, hakhoutbosjes, ... als relictten van de vroegere agrarische activiteit. De aanwezige kleinschalige landschapselementen zijn door natuurbestuur gekarteerd en worden in stand gehouden. Enkel waar houtig erfgoed dient hersteld of verstrekt te worden kunnen aanplantingen met gebiedseigen plantgoed gebeuren.

waterhuishouding

-Om de erfgoed- en natuurwaarden op peil te houden is onderhoud en eventueel herstel van de waterhuishouding essentieel. De Leigracht, sloten, grachten, kwellen en waterpartijen hebben een grote floristische en faunistische waarde die zou verdwijnen indien de grachten en waterpartijen zouden degenereren. Het beheer bestaat dan ook grotendeels uit het periodiek ruimen van de oever- en watervegetatie. Het meest aangewezen tijdstip voor deze werken is het vroege voorjaar. Voor amfibieën is dit belangrijk aangezien ze dan net op pad zijn en de meeste waterplanten zich beginnen te ontwikkelen. Bij het afvoeren van het maaisel kan gekozen worden om enkele dagen het maaisel op de oever te laten liggen, zo krijgen de waterdieren de kans om zich terug naar de sloot te begeven.

Vijvers

-Voor de (voormalige vis)vijvers is het vooral van belang dat de omringende, (hoog) opgegroeide bomen verwijderd worden en de oevers en dijken (cf. bevers) regelmatig hersteld worden. Momenteel wordt elk jaar ca. 300m oever gekapt waardoor een achtjarige cyclus ontstaat.

-Op korte termijn voorziet natuurbestuur de dijk tussen de kasteelgracht (achter De Kleine spiegel) en de twee aanpalende vijvers te herstellen waarna een wandelpad zal aangelegd worden naast de kasteelgracht. Het is belangrijk de relictten in het microreliëf, met name het drevenpatroon (ganzenvoet) in de bossen van Lullingen (301A) achter de kasteelgracht zo weinig mogelijk te schaden. Het is immers de enige getuige van een verdwenen parkaanleg gezien de ganzenvoet op geen enkele historische kaart voorkomt.

-Rietgordels worden om de 5 tot 10 jaar in de winterperiode gemaaid waarbij het maaisel steeds wordt afgevoerd.

-Oorspronkelijk werd het vijverlandschap gevoed door een sluizencomplex op de Ijse ter hoogte van de watermolen; momenteel gebeurt dit door een pomp ter hoogte van De Grote Spiegel. Indien de watertoevoer naar de vijvers niet meer kan gegarandeerd worden, zal er een oplossing voor de

vijvers gezocht moeten worden. Hierbij gaat de voorkeur uit naar herstel van het historisch landschapsbeeld, in dit geval grasland.

Microreliëf

-Ingrepen in het gebied die het microreliëf schaden moeten vermeden worden. Op het digitale hoogtemodel zijn immers nog reminiscenties aan de 18de-eeuwse geometrische drevenstructuur en Franse parkaanleg terug te vinden. Voorbeelden hiervan in het natuurgebied zijn onder meer de 'De Kleine Spiegel' ten zuiden van het kasteel (perceelnr. 253B); 'De Grote Spiegel' (perceelnr. 308D) en de ganzenvoet (perceelnr. 308F) in het bos achter de watermolen alsook het drevenpatroon in de bossen van Lullingen (301A) ten oosten van de ganzenvoet.

Het behoud van de relictten staat voorop, reconstructie is niet aan de orde.

Dreven

-Op historische kaarten zijn verschillende dreven in het gebied herkenbaar, bv. rond de Grote Spiegel, in de weilanden ten westen daarvan en de huidige Elsenstraat. Herstel van deze dreven wordt niet vooropgesteld met uitzondering van de dreef in het verlengde van de Lindenhoflaan. Vanuit historisch landschapsbeeld dient gekozen voor een duurzame boomsoort⁶² met dendrologische waarde⁶³.

-In een natuurgebied hoort asfalt niet thuis. Het zou een grote meerwaarde voor het gebied betekenen als de asfaltlaag in de Elsenstraat verdwijnt en vervangen wordt door kasseien of een traditionele halfverharding die meer aansluit bij het historisch karakter van het dorpsgezicht (cf. *Technisch vademecum Paden en verhardingen* uitgegeven in 2011 door het agentschap Natuur en Bos).

De belangrijkste beheertechnieken in het natuurgebied

Nulbeheer

Voor het bosbeheer - zowel voor historische als recente bossen - wordt gekozen voor "niets doen" en dus voor spontane evolutie. Het bostype dat zo ontstaat, is onder meer afhankelijk van het grondwaterregime en de topografie.

Ruigtebeheer

Ruigtebeheer wordt uitgevoerd tijdens de winter- of herfstperiode, respectievelijk voor rietvegetatie en grote zeggenvegetaties of moerasspirearuigte. Bij deze techniek wordt het perceel om de 5 à 10 jaar gemaaid. Hierdoor blijven verschillende verruigingsstadia in het gebied aanwezig en kan er herkolonisatie van allerlei ongewervelden e.a. optreden vanuit de niet gemaaide naar de gemaaide percelen. Dit cyclisch maaibeheer is bruikbaar om, wanneer de botanische waarden jaarlijks maaien

⁶² <https://repository.officiële-overheidspublicaties.nl/>: Een duurzame boomsoort is onder meer herkenbaar aan zijn lange levensduur, hij kan met name meer dan 150 jaar worden. Het zijn soorten die traag groeien en daardoor pas over een lange termijn hun uiteindelijke, vaak kenmerkende vorm krijgen. Doordat de bomen zo'n lange levensduur hebben zijn ze vaak bepalend voor het beeld omdat ze al generaties lang in het straatbeeld aanwezig zijn. Voorbeelden hiervan zijn de gewone beuk, eik, paardenkastanje en de linde.

⁶³ Met dendrologische waarde worden bomen bedoeld die zeldzaam zijn of belangrijk zijn als genenreservoir van de betreffende soort.

niet absoluut vereisen, bosvorming te vermijden en een kruidenrijke vegetatie te combineren met het behoud van een hoge ornithologische en entomologische kwaliteit.

Hooi- of hooiweidebeheer

Bij dit type beheer wordt tijdens de zomerperiode gemaaid.

De eerste maaibeurt vindt plaats einde juni- begin juli, steeds met afvoer van het maaisel. Het afvoeren van het maaisel beoogt een zekere verschraling van het terrein en zorgt ervoor dat er geen vervilting van de grasmat optreedt. Echt heel arme gronden zullen waarschijnlijk niet ontstaan in de Doode Bemde aangezien de bodem hoofdzakelijk uit klei en leem bestaat. Ook de overstromingen, die door het herstel van het alluviaal ecosysteem elk jaar plaatsvinden, zorgen voor een aanvoer van heel wat nutriënten. Aanvullend op het maaien wordt frequent gewerkt met nabegrazing door runderen en in beperkte mate met paarden. Maaien gecombineerd met nabegrazing geeft minder bloemenrijke graslanden (maar niet minder soortenrijk) en een korte vegetatie. Deze maatregel kan eveneens als overgangsmaatregel fungeren naar een extensief graasbeheer van het reservaat.

Begrazingsbeheer

Begrazing geeft een grasland een totaal ander uitzicht dan bij maai-beheer. Grazers zorgen naast de afvoer van organisch materiaal, voor vertrappeling en plaatselijke aanrijking met mest. Het voordeel hiervan is dat een hoge structuurdiversiteit ontstaat. In het natuurreservaat wordt geopteerd voor seizoensbegrazing. Dit betekent dat de terreinen niet begraasd worden tijdens de natste periodes van het jaar. Voor het begrazen word zoveel mogelijk samengewerkt met lokale landbouwers en particulieren, de gebruikte dieren zijn runderen. Het aantal dieren en de periode waarin ze in een bepaald gebied kunnen blijven staan, hangt af van de oppervlakte en de waterpeilen tijdens het winterhalfjaar. Grote aaneengesloten begrazingsblokken genieten de voorkeur.

Een extensieve vorm van begrazing houdt een veebezetting in van ongeveer 2 GVE (grootvee eenheden) per 1 ha.

Botanisch maai-beheer

Om botanisch waardevolle percelen in stand te houden wordt een vorm van beheer uitgevoerd waarbij 2 keer per jaar wordt gemaaid. Een eerste maal wordt gemaaid in juli en voor een tweede maal in september-oktober.

Hakhoutbeheer

Door in de tijd gespreid beheer ontstaan verschillende regeneratiestadia van uiteenlopende ouderdom. Deze stadia vertonen enigszins gelijkenissen met de verschillende ontwikkelingsfasen van een bos. Gemiddeld ligt er een tijdspanne van 10-20 jaar tussen twee kapbeurten. Een grondige afvoer van het takkenmateriaal is hierbij van belang.

Knotten

De knotwilgenrijen en de houtkanten, onder meer langs de vijvers, worden regelmatig afgezet. Hetzelfde geldt voor de te hoog opgeschoten bomen op de vijverdijken. Dit gebeurt tijdens de winterperiode of alleszins voor het begin van het nieuwe groeiseizoen (november-maart).

Een knotwilg is een snelle groeier en wordt best om de drie à zes jaar geknot. Als vuistregel wordt vooropgesteld de takken niet dikker dan 10 cm te laten worden.

Rooien

Deze beheermaatregel wordt als omvormingsbeheer uitgevoerd en betreft hoofdzakelijk het rooien van exoten zoals o.m. Canadapopulier (*Populus x canadensis*), Amerikaans eik (*Quercus rubra*), Amerikaanse vogelkers (*Prunus serotina*), Fijnspar (*Picea abies*) en Sitka-spar (*Picea sitchensis*).

5.7. ZEN-erfgoed

Volgende erfgoedelementen zijn erkend als ZEN-erfgoed op het afdelingsoverleg van 27 september 2018 en kunnen aanspraak maken op een verhoogde erfgoedpremie:

- De Sint-Rochuskapel;
- De bakstenen muren rond de hoogstamboomgaard;
- De parkvijver.

De motivering voor het ZEN-erfgoed is terug te vinden in bijlage 1.

6. MAATREGELEN

6.1. Voorafgaand onderzoek

Aard der werken	Eenmalig	Terugkerend	Vrijstelling toelating
- historisch en historisch- archivalisch, bouwtechnisch, materiaaltechnisch, of stabiliteits-technisch voorafgaand onderzoek noodzakelijk voor kwaliteitsvol beheer	X		n.v.t.*
- archeologisch vooronderzoek of opgraving bij behoud van de huidige functie (vb. funderingsherstel)	X		n.v.t.*
- Monitoring (bv. inspectieverslag van Monumentenwacht) in functie van een concrete beheersingreep	X		n.v.t.*
- Energie-audit (indien noodzakelijk voor behoud/herstel van erfgoedwaarden)	X		n.v.t.*
- voorafgaand onderzoek naar de kwaliteit van houtige beplanting met erfgoedwaarde en de groeiplaats ervan, met inbegrip van de analyse van de impact van geplande ingrepen;	X		n.v.t.*

OE: * de vermelde bijkomende onderzoeken zijn niet toelatingsplichtig. Voorafgaand onderzoek kan in aanmerking komen voor een onderzoekspremie onder voorbehoud van de op dat moment geldende wetgeving en richtlijn betoelaagbaarheid van het Agentschap Onroerend Erfgoed.

6.2. Gebouwd erfgoed

Het kasteel, de Sint-Rochuskapel, het tuinpaviljoen, de tuinmuren, het hekwerk, ... met uitzondering van het Lindehof en het koetshuis met de aanpalende oranjerie

Aard der werken	Eenmalig	Terugkerend	Vrijstelling toelating
Werfinrichting			
- de middelen die nodig zijn om de werken zelf uit te voeren zoals stellingen, hoogtewerkers, hijstoestellen, kranen, werkliften, enz.		X	
Bedaking			
- Algehele restauratie van de bedaking	X		
- Onderhoud, schilderen en plaatselijk herstel van de dakconstructie, dakvensters, goottimmerwerk, kroonlijsten en ander schrijnwerk		X	
- Behandeling van houten onderdelen tegen houtborende insecten en schimmels		X	X
- Restauratie van de dakkapellen en mansardevensters en te voorzien van natuurleien	X		
- Plaatselijk herstel van de dakbedekking, dakaansluiting en dakdichting (bv. vastzetten van verschoven leien, aansluiting van slabben, dichten van naden,...)		X	X
- Plaatselijk herstel en vervangen van de zinken en koperen regenwaterafvoeren		X	X
- Plaatselijk herstel van de platte daken		X	X
- aanbrengen, herstellen, vervangen of aanvullen van dakladders, ladderhaken, ..., voor toegankelijkheid	X		

Metselwerk			
- algehele restauratie van de buitengevels	X		
- Onderhoud en kleine herstellingen van metselwerk (voegen met kalkmortel, plaatselijk herstel met recuperatie baksteen, ...)		X	X
- Onderhoud en kleine herstellingen aan de natuursteen: plint, venster- en deuromlijstingen, daklijst, ...		X	X
- Monitoring en indien noodzakelijk herstel van de hardstenen vloerplaat van het balkon	X		
- Werkzaamheden tegen opstijgend vocht in baksteen en natuursteen metselwerk	X		
- Het schilderen van de gevels met een gelijksoortige kalkverf in dezelfde kleur	X		X
- Aanbrengen van een vlakke kalkpleister	X		
- Algehele restauratie van de tuinmuren en de leien dekstenen	X		
- Plaatselijk herstel van de hardstenen pijlers van het toegangshek waarbij het uitzicht niet verandert	X		X
Ijzeren onderdelen			
- Schilderen van de ijzeren bouwonderdelen (smeedijzeren muurankers, hekwerk aan balkon, lichtarmaturen, kruis...)		X	X
- Herstel van de ijzeren onderdelen waarbij het uitzicht niet verandert (smeedijzeren muurankers, hekwerk aan balkon, lichtarmaturen, kruis, ...)		X	X
- Plaatselijk herstel en onderhoud van het smeed- en gietijzeren toegangshek aan de Kapelweg volgens de regels van de kunst		X	X
- Het terugplaatsen van het smeed- en gietijzeren toegangshek ten noorden van de lustvijver	X		
Schrijnwerk en beglazing			
- Aanbrengen van geschilderd houten schrijnwerk naar historisch model	X		
- Aanbrengen van geschilderde luiken naar historisch model	X		
- Herstel en onderhoudswerken aan het houten buitenschrijnwerk (vb. deuren, ramen, mansardevensters, dakkapellen, luiken, ...) waarbij het uitzicht niet gewijzigd wordt		X	X
- Schilderen van het buitenschrijnwerk met dezelfde verfsoort in dezelfde kleur		X	X
- Plaatsen van ramen in de aangebouwde terrassen	X		
Terras			
- Plaatselijk herstel van het terras aan de westgevel met de bestaande natuurstenen tegels en veldborduren		X	X
Interieur			
- Onderhoud en plaatselijk herstel van de dragende constructie van moer- en kinderbalken en gebinten		X	
- Onderhoud en herstel van de bakstenen gewelven in de kelder en de hardstenen pijlers		X	X
- Onderhoud en herstel van de natuurstenen en terracottavloertegels in de kelder		X	X
- Aanbrengen van brandwerende coating	X		

6.2. Het kasteelpark

Aard der werken	Eenmalig	Terugkerend	Vrijstelling toelating
Aanlegplan			
- Opmaak van een restauratie- en aanlegplan	X		
- VTA-controle in functie van het aanlegplan	X		
Verwijderen storende elementen			
- Tennisbaan	X		X
- Allerhande draadafsluitingen	X		X
houtig erfgoed			
- Onderhoudsbeheer van houtige begroeiing (o.a. snoeiwerken,...)		X	X
- Verbetering en bescherming van de groeiplaats (o.a. standplaatsverbetering, boombescherming...)		X	X
- Kappen, ruimen en afvoeren van organisch materiaal (o.a. kappen concurrerende begroeiing, afvoeren strooisel)		X	X
- Het rooien van parkbomen	X		
- Aanplanten van (vervangende) houtige begroeiingen (o.a. het aanplanten van parkbomen en heesters, ...) die een herstel van het kasteelpark beogen	X		
kruidachtige vegetaties			
- Beheer van kruidachtige vegetaties (o.a. onderhoud en herstel grasland, kruidlaag in park...)		X	X
- Herstel van kruidachtige vegetaties	X		
waterhuishoudingssysteem en waterpartijen			
- Regulier beheer van de bronnen en de lustvijver (o.a. het open houden van de afwateringsgrachtjes, het maaien en ruimen van de oevervegetatie, ...)		X	X
- Herstel van de lustvijver (o.a. de oeverbeschoeiing, ...)	X		
- Herstel van lijnvormige elementen en waterpartijen , zoals o.m. de oevers, dijken, greppels, sloten, ...	X		
- Herstel van de fontein in de voortuin	X		
Wegen en paden			
- Regulier beheer zoals het maaien en vrijstellen van wegen en paden, inclusief de afvoer van de vrijgekomen materialen		X	X
- Plaatselijk herstel van wegen en paden		X	X
- Opnieuw aanleggen van wandelpaden in functie van het herstel van de landschappelijke aanleg	X		
- Algemeen herstel zoals o.m. het heraanleggen van de Elsenstraat met kasseien of een halfverharding	X		
- Verwijderen en afvoeren asfalt		X	X
Algemene werken die de erfgoedwaarden ten goede komen			
- Erfgoedgebonden onderhoud, zoals opgenomen in de forfaitaire lijst		X	

6.4. Het landschappelijk erfgoed

De omgeving ten westen van het kasteeldomein en het natuurgebied "de Doode Bemde"

Aard der werken	Enmalig	Terugkerend	Vrijstelling toelating
Onderhoud vegetaties			
- Regulier maaibeheer		X	X
- Reguliere (na)begrazing inclusief onderhoud van de veekering en toebehoren		X	X
- Plaatsing van veekering en toebehoren	X		
- Regulier kappen van hakhout, struwelen en dergelijke		X	X
Omvormingsbeheer vegetatie			
- Omvormingswerkzaamheden zoals kappen, ontwortelen, stronkenfrezen, maaien, strooisel harken en het afvoeren van het vrijgekomen organisch materiaal	X		X
- Omvormingswerkzaamheden van de (voormalige vis)vijvers naar grasland	X		
Onderhoud houtig erfgoed			
- Onderhoudsbeheer van houtig erfgoed zoals o.m. het knotten, snoeien, hakhoutbeheer, enz...		X	X
Herstelsbeheer houtig erfgoed			
- Herstelsbeheer voor houtig erfgoed zoals o.m. het heraanplanten	X		X
Beheer van het waterhuishoudingssysteem en waterpartijen			
- Regulier beheer van lijnvormige elementen en waterpartijen, zoals o.m. het maaien en ruimen van de oevervegetatie en de spontane opslag op de dijken, ...		X	X
Herstel van het waterhuishoudingssysteem			
- Herstel van lijnvormige elementen en waterpartijen, zoals o.m. de oevers, dijken, greppels, sloten, ...	X		X
Beheer van wegen en paden			
- Regulier beheer zoals het maaien en vrijstellen van wegen en paden, inclusief de afvoer van de vrijgekomen materialen		X	X
- Plaatselijk herstel van wegen en paden		X	X
Herstel van wegen en paden			
- Algemeen herstel zoals o.m. het heraanleggen van de Elsenstraat met kasseien of een halfverharding	X		
- Verwijderen en afvoeren asfalt			X
- Nieuw aan te leggen wandelpaden	X		
Algemene werken die de erfgoedwaarden ten goede komen			
- Plaatsen en herstel van houten poorten en hekkens (vekens)	X		X
- Uitvoeren van beplantingen, beschermingsmaatregelen voor specifieke soorten en beplantingen		X	
- Het verwijderen van gebiedsvreemde materialen	X		X

6.5. Maatregelen aan bomen en struiken waar toelating voor nodig is

Voor alle bomen met een omtrek van 30 cm of meer, gemeten op ca. 1.30m hoogte en voor alle bomen en struiken opgenomen in de lijst van "waardevolle bomen" in hoofdstuk 3 (of bijlage 5) dient voor volgende werken een afzonderlijke machtiging bij Onroerend Erfgoed te worden aangevraagd:

- Vellen van bomen, hagen en struiken⁶⁴;
- Wijziging van de groeiplaats van bomen, hagen en struiken⁶⁵;
- Wijziging van de groeivorm van bomen, hagen en struiken⁶⁶.

⁶⁴ Onroerenderfgoedbesluit, art. 6.2.4., 5° d) en art. 6.2.5., 4° d)

⁶⁵ Idem.

⁶⁶ Idem.

7. OPVOLGING EN EVALUATIE

De eigenaars zijn lid van Monumentenwacht. De vierjaarlijkse inspectierapporten zullen dienen als onderhoudsplan voor de eigenaar en als evaluatiedocument voor het agentschap. Na elke inspectie zal de eigenaar het rapport digitaal overmaken aan het agentschap.

Over werkzaamheden die het regulier onderhoud overstijgen en restauratiewerken zullen de eigenaars verslag uitbrengen aan het Agentschap of de onroerenderfgoedgemeente en dit uiterlijk 6 maanden na uitvoering van de werken. Dit verslag wordt opgemaakt door de eigenaars of de betrokken architect/ontwerper. Het zal de aard van de werken beschrijven, de start- en einddatum van uitvoering vermelden, en het resultaat van de werken visualiseren door middel van een fotoreportage.

Het huidige beheersplan moet beschouwd worden als een werkdocument voor de volgende 24 jaar en vraagt een duidelijk engagement van alle betrokken partijen. Om de beoogde doelstellingen te kunnen verwezenlijken is het aangewezen dat alle partijen samen een meerjarenplan opstellen waarin ook de nodige investeringen in onderhoud en restauratie worden geraamd. Hierin kunnen ook de werken die voor een standaardpremies in aanmerking komen, opgelijst worden zodat de aanvragen tijdig ingediend worden.

De huidige wetgeving voorziet jaarlijks een standaardpremie tot 25.000 euro (de vroegere onderhoudspremie) voor elk van de volgende categorieën:

- Het beheer van of werkzaamheden of diensten aan het exterieur.
- In het geval van een beschermd monument: het beheer van of werkzaamheden of diensten aan waardevolle interieurelementen en -kenmerken en cultuuroederen die er integrerend deel van uitmaken.
- het beheer van of werkzaamheden of diensten voor opzichzelfstaande onderdelen van een beschermd goed.

In sommige gevallen is het mogelijk om binnen eenzelfde jaar voor verschillende opzichzelfstaande onderdelen van een beschermd goed een erfgoedpremie aan te vragen. Het gaat dan bijvoorbeeld over een kasteeldomein met park, akkerland en bos. Neem hiervoor contact op met de erfgoedconsulent.

Bij voorkeur wordt om de drie of vijf jaar een overlegvergadering belegd waarin alle partijen de voorbije periode evalueren, de beheersvisie eventueel bijsturen en een nieuw meerjarenplan op maken waarin de standaardpremies evenwichtig verdeeld worden. Een kort verslag of voortgangsrapport wordt aan Onroerend Erfgoed overgemaakt.

8. EXTRA TOEVOEGINGEN

BIJLAGEN	Duid in deze kolom aan: "niet van toepassing" (en dus niet bijgevoegd) of de verwijzing naar het hoofdstuk met pagina's of nummer van de bijlage (indien bijgevoegd)
Perimeter van gebied waarvoor beheersplan wordt opgemaakt (met schaal en N-pijl)	Hoofdstuk 1: Identificatie
Lijst van geplande werkzaamheden	Hoofdstuk 6: Maatregelen
Lijst van handelingen waarvan de uitvoering vrijgesteld zal zijn van toelating	Hoofdstuk 6: Maatregelen
Lijst van ZEN-erfgoed met aanduiding op kaart	Bijlage 1
Lijst van open erfgoed met aanduiding op kaart	Niet van toepassing
Lijst van ontsluitingswerken voor open erfgoed	Niet van toepassing
Lijst van werken aan bomen en struiken waarvoor toelating nodig is	Hoofdstuk 6: Maatregelen
Lijst van cultuuroederen	Niet van toepassing
Lijst van geplande werkzaamheden aan een orgel dat dateert van na de Eerste Wereldoorlog	Niet van toepassing
Bibliografie (overzicht referenties)	Bijlage 2
Beschermingsbesluiten	Bijlage 3
Historische bronnen	Bijlage 4
Bomenplan	Bijlage 5

